

Suomen Lammasyhdistyksen jäsenjulkaisu
www.lammasyhdistys.fi

2|2021

Lammass & vuohi

Eläinten hyvä käsittely
Lampurikin tarvitsee huolenpitoa
Suomenvuohen rakennearvostelu

Villanka

Villat meille – langat teille!

Aidosti suomalaisesta villasta

Olemme ottaneet jo 70 vuoden ajan vastaan suomalaista villaa ja valmistaneet siitä laadukasta huovutusvillaa, hahtuvaa, hahtuvalankaa sekä karsta- ja kampalankaa. Tuo villat meille omaeräkehuuseen (väh. 20kg), saat omat tuotteet meiltä sovitulla tavalla.

Ostamme laadukasta villaa!

Villan ostohinnan merkittäväällä korotuksella turvaamme laadukkaan villan saannin, tuemme lampurien työtä ja lisäämme maaseudun elinvoimaa.

Suomenlammas valkea, musta ja ruskea sekä kainuunharmaa
1. laatu 4.00 eur / villakilo, 2. laatu 2.50 eur / villakilo

HUOM. Ostamme myös texel-villaa.

Olethan yhteydessä meihin etukäteen isompia villaeriä tuodessasi: puh. 010 617 3030
tai kehraamo@pirtinkehraamo.fi

Tutustu
tuotteisiin
myös verkko-
kaupassamme:

www.pirtinkehraamo.fi
[/verkkokauppa](https://www.pirtinkehraamo.fi/verkkokauppa)

Pirtin Kehräämö

Villatarinoita voit seurata
myös Facebookissa sekä Instagramissa!

Päätoimittajalta

HYVÄÄ ELÄMÄÄ,
itse kullekin säädylle

KOTIELÄINTEN PITÄMINEN on kokonaisvaltaisesti todella vaativaa – se edellyttää paitsi hyvää fyysistä terveyttä myös vahvaa psyykkettä, sillä ainainen huoli eläinten terveydestä ja hyvinvoinnista rasittaa mieltä. Lisäksi taloudelliset kulut ovat suuria ja ne juoksevat koko ajan. Tulot sen sijaan riittävät hädin tuskin paletin pyörittämiseen. Eläinten tai isäntävään mahdollisesti sairastellessa kulut kaiken lisäksi nousevat eksponentiaalisesti – samalla kun tulopuoli saattaa tyssätä täysin pitkäksikin aikaa. Eläinten hoito sitoo ympäri vuoden ja monesti vielä melko kokopäiväisesti. Lisäänymisaikoina itse asiassa ympäri vuorokauden. Valvomisen aiheuttama väsymys lisää onnettomuuksien ja fyysisten vammojen riskiä sekä pistää aivokemian koetukselle. Moni kuitenkin haluaa hoitaa vaativimmat asiat ja valvomiset itse, sillä mahdollisten vahinkojen tapahtuessa on kuitenkin mukavampi syytellä peilikuvaa kuin jotain vieraampaa ihmistä. Niinä hetkinä, kun eläinten kanssa pääsee hyvässä lykyssä vähän helpommalla, on oltava peltotöissä. Tai korjaamassa juuri väärällä hetkellä hajonnutta konetta. Ja monilla on vielä perhekin, joka tarvitsisi oman panostuksensa.

Tässä valossa on aivan selvää, että eläintilalliseksi ryhtyy vain ihminen, joka todella rakastaa eläimiä. Ihminen, joka saa eläimistä ja niiden hyvinvoinnista niin paljon iloa, että jaksaa sen kaiken muun vain saadaakseen olla päivittäin eläinten kanssa. Siksi tuntuvatkin todella käsittelemättömiltä ja loukkaavilta aina aika ajoin mediassa tai muuten esitetyt näkemykset siitä, miten kotieläintaloudessa vain rahan kiilto silmissä riistetään eläimet loppuun. Tällaiset ulostulot murentavat eläintilallisten

henkistä hyvinvointia ja sitä kautta myös eläinten hyvinvointia. Ei kuitenkaan vaivuta murheeseen vaan nostetaan hännät pystyyn ja kerrotaan kuluttajille totuus!

Pitäkää huolta itsestänne!

Marjo Simpanen

Kuva: Heidi Jaarinen

LAMMAS & VUOHI NRO 3/2021

Ilmestys 25.6.2021 • Aineistopäivä 19.5.2021

Teema: Jalostus

Tässä numerossa

- 4 Pääkirjoitus
- 5 Edunvalvonta
- 6 Tuoretta satoa
- 7 Poikkeuksen pakina
- 8 Taljojen muokkaus jatkuu Rantasella
- 10 Pirtin investoinnit etenevät
- 12 Pässileirillä tallennetaan geenipankkiin
- 14 Vuoden 2020 lammastila: Isokumpu
- 16 Laitumelta lautaselle: Karitsan luoton satula

TEEMANA HYVINVOINTI

- 18 Kun lampuri uupuu
- 21 Kesälampaita luovuttavan muistilista
- 22 Ränni apuna lampaan käsittelyssä
- 23 Lampurin vinkki: Ambulanssi
- 24 Pennusta paimenkoiraksi: Hyvä eläinten käsittely koiran avulla
- 26 Tervettä menoa laiturilla
- 27 Mitä tarkoittaa sairauskäyttäytyminen?
- 30 Sairaudet synnissä: Kryptosporidioosi

VUOHET

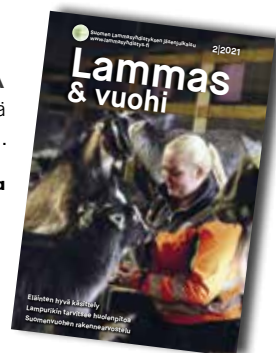
- 31 Suomenvuohen rakenne ja rakennearvostelut
- 34 Kurjensuon vuohitila
- 36 Kesävuohia saaristossa
- 38 Vuohiyhdistyksen vuosikokous
- 39 Kilien keskiruhopainot ylittävät palkkiorajan

Takakannessa: Aidan toiselta puolen

KANNESSA

Julia Puisto pyörittää Kurjensuon vuohitilaa.

Kuva: Terhi Torikka

Kustantaja
Suomen Lammasyhdistys r.y.

Tilauhinta
79 €/vuosikerta (5 numeroa),
sis. SLY:n jäsenyyden
Kannattajajäsenyys 300 €/vuosi
Lehden tilaukset ja jäsenasiat
marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi

Taitto Tipos Ab
Paino Grano, Vaasa
ISSN 0785-7276

Päätoimittaja
Marjo Simpanen
puh. 044 973 7000
marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi

Toimitussihteeri
Anna Kujala
Puh. 040 520 5436
lammaslehti@gmail.com

Ilmoitusmyynti
Eila Pennanen
puh. 044 236 9902
ilmoitukset@lammasyhdistys.fi

Kirjoittajat ja kuvaajat 2/2021
Silja Alamikkotervo, Milla Alanco-Ollqvist,
Heidi Jaarinen, Ann-Helena Hokkanen,
Sari Heltelä, Anniina Holopainen,
Juha Kantanen, Teija Kokkonen,
Anna Kujala, Ellis Kotilainen,
Rene Kuukkanen, Petri Leinonen,
Päivi Nietosvaara, Keijo Penttinen,
Mikko Poikkeus, Saara Patama,
Eila Pennanen, Sini Sillanpää,
Eero Rautiainen, Johanna Rautiainen,
Noora Salminen, Marjo Simpanen,
Nora Tankka, Tero Tankka,
Terhi Torikka, Jonna Ukkola, Hannele Ulvo

Elinvoimaisesta kilistä tuottavaksi lypsykutuksi

Kilit, tulevaisuuden lypsäjät, ansaitsevat vain parasta alkuhetkistä lähtien. Laadukas ternimaito antaa hyvän läheläukauksen matkalle kilistä kutuksi. Rasvainen kutunmaito kasvattaa nopeasti kilejä, mutta vapaasti tarjottava väki- ja karkearehu sekä puhdas juomavesi edistävät märehittäjäksi muuttamista. Vieroituksen jälkeen kasvu jatkuu tasaisena hyvin kehittyneen pötsin ansiosta. Kasvua kannattaa seurata säännöllisin punnituksin, jolloin tuotannosuunnittelu helpottuu mietittäessä tulevaa astutusta.

Vuohi on varsin terve eläin, mutta kilistely on sille stressitekijä. Muutos ei ole mahdollisuus kutulle. Ruokinnan muutokset kannattaa tehdä hitaasti, pitää lauma samana ja samassa paikassa. Lypsyasemalle opettaminen tehdään rauhallisesti, jolloin lypsystä tulee miellyttävä tilanne ja asemalla saatavasta väkirehulisästä palkinto!

Kuttujen kuntoluokkia kannattaa seurata ja varmistaa tuotantovaiheen mukaisella ruokinnalla riittävä energian ja kuidun saanti. Maidon rasva-, valkuais- ja ureapitoisuudet antavat suuntaa onnistuneelle ruokinnalle. Nopea reagointi poikkeamiin kannattaa tehdä heti. Mikäli uloste näyttää löysältä eikä papanalta, älä jää odottamaan ripulia.

Lypsyn jälkeen kutulla on jano ja nälkä. Ruokintapaikkojen ja juomakuppien riittävyyden voi nähdä kuttujen käyttäytymisestä. Mikäli kutut jonottavat ruokintapöydän läheisyydessä etsien vapaata syöntipaikkaa, paikkoja on liian vähän. Vapaassa ruokinnassa ruokintapöytä ei saisi koskaan päästä tyhjäksi. Pötsintäyteisyyttä kannattaa seurata ja oppia tunnistamaan yksilöt, joilla on kyljet lommollaan. Pötsin tyhjyys paljastaa nopeasti, jos jokin on vialla.

Sama on nähtävissä juomakuppien kanssa, jonon muodostuminen kertoo oma kieltään. Juomakupeissa tulisi aina olla tarjolla puhdasta vettä, sillä vesi on edullisin maidon raaka-aine ja rehu-komponentti. Suolan, kivennäisen ja ruokasoodan merkitystäkään ei voi väheksyä. Tuottavuuden tae on hyvinvoiva kutu.

Eläinten tarkkailuun käytettävä aika maksaa itsensä takaisin. Hyvinvoivalla kutulla karva on lyhyt ja kiiltävä. Sen käyttäytyminen

on rauhallista ja katse tarkkaavainen. Lyhyet sorkat ja hyväkuntonen utare ja vetimet auttavat tuottamaan hyvälaatuisia maitoa.

Vuohilla on voimakas laumahierarkia. Ryhmäjaottelussa huomioidaan muun muassa nuoret-vanhhat, umpeutettavat, poikivat ja sarvelliset-nupot. Varsinkin sarvellisille yksilöille tulee olla riittävästi tilaa, jotta vältetään jalka- ja utarevaurioita. Sarvet ovat vaarallinen ase, jota vuohet eivät häikäile käytä.

Lähestyvä laidunkausi siintää jo kuttujen mielessä. Houkuttelevat lehdet ja puunkuoret alkavat tuoksua ja kivet laitumella odottavat kiipeilijäänsä. Alkukesän räjähdysmäinen kasvu kannattaa hyödyntää, käyttää riittävää rotaatiota laitumilla ja säästää nuorimmille puhtaimmat lohkot. Lehtevä, monipuolinen kasvusto lypsättä ja näkyy maitotankissa.

Sen sijaan hoitajalle aitaustyöt saattavat aiheuttaa harmaita hiuksia! Jos vuohella on mahdollisuus karata, se ei jätä tilaisuutta käyttämättä. Sellaiselle ”kuttuproof” aidalle olisi patentin paikka!

Muista, että vuohi pitää iloista kasvoista. Hymyile!

Hannele Ulvo

Jokiniemen Kartano Oy

MAATALOUSLOMITUKSEN KEHITTÄMINEN JATKUU NYKYISEN HALLINTOMALLIN POHJALTA

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN asettaman työryhmän raportissa suositellaan maatalouslomituksen toimintaa jatkettavan nykyisen monia vahvuuksia omaavan hallintomallin pohjalta. Nykymallissa Maatalousyrittäjien eläkelaitos (Mela) ohjaa toimeksiantosopimuksiin perustuen kuntien paikallisyksiköiden toimintaa, sosiaali- ja terveysministeriö on toiminnasta vastaava ministeriö.

Maatalouslomituksen toiminnan kehittämiseen panostetaan pitkäjänteisesti ulottuen yli hallituskausien. Työryhmä on tunnistanut maatalouslomitustoiminnan kehittämistarpeet sidosryhmien näkemyksiä kuunnellen. Ehdotuksien työstämistä jatketaan muun muassa Melan lomitussuunnitelman neuvottelukunnassa, jossa kaikki lomituksen sidosryhmät ovat edustettuina.

Paikallisyksikkörakennetta vahvistetaan ja uudistetaan tulevina vuosina lomituspalvelujen laadun ja toimivuuden turvaamiseksi yksiköitä yhdistämällä. Yksiköiden määrä tulee vähenemään merkittävästi. Uudistuksen myötä yksiköiden toimintavalmiuden haavoittuvuus vähenee ja ne pystyvät reagoimaan entistä paremmin muuttuviin tilanteisiin.

– Paikallisyksiköiden yhdistymisen yhteydessä uudistetaan myös lomituksen asiakaspalvelun toimintatapoja vastaamaan entistä paremmin asiakaskunnan muuttuviin tarpeisiin, toteaa johtaja **Päivi Wallin** Melasta.

Lähde: www.mela.fi

Terveisiä tukipolitiikan valmistelusta

Maatalouspolitiikan uuden ohjelmakauden valmistelussa tahti kiihtyy. EU-politiikan päätökset ovat tärkeitä, jotta päästään kansallisessa valmistelussa eteenpäin. Tällä hetkellä valmistellaan keskeisiä toimenpiteiden ehtoja, rahoitusta, tavoitteita ja niiden seurantaa. Kolmikantaneuvottelut Euroopan komission, neuvoston ja jäsenvaltioiden välillä ovat käynnissä ja tavoitteena on saada ne päätökseen toukokuussa. Jäsenmaissa valmistellaan parhaillaan omia CAP-suunnitelmia. Niin myös Suomessa. CAP-suunnitelma sisältää kaiken maaseutu- ja maatalouspolitiikan sisällön. CAP-suunnitelmaluonnos pyritään Suomessa saamaan lausunnoille kesäkuussa. Vuoden 2022 lopussa on oltava hyväksytty CAP-suunnitelma, jotta kansallinen toimeenpano saadaan sujuvasti käyttöön vuonna 2023.

Yleisinä positiivisina signaaleina tukipolitiikan valmistelusta voisi mainita, että tuotantosidonnaisten tukien maksamista voidaan jatkaa nykyisellä kokonaisrahoitustasolla. C-alueella maksettavaan pohjoiseen tukeen ei kohdistu myöskään erityisiä kiristyksiä ja muutospaineita. Myöskään maaseutuohjelman sääntöihin ei ole EU-tasolta tulossa merkittäviä muutosvaatimuksia. Valvonta- ja seuraamussääntöjen osalta korvamerkkipuutteista ei jatkossa sanktioida pinta-alatuissa. Käsittelen seuraavassa lammis- ja vuohisektorin näkökulmasta keskeisiä tukipolitiikan muutosesityksiä.

EU:n eläinpalkkioiden hakumalli ja palkkiotoimenpiteiden muutokset vuodesta 2023 eteenpäin ovat valmisteilla. Komissio vaatii tulevalla ohjelmakaudella, että eläinpalkkioita tulee hakea joka vuosi ja jokaiselle toimenpiteelle tulee määrittää omat valvonta- ja taotannat. Euromäärältään ja tilamäärältään pienten palkkiolajien osalta tämä tarkoittaa, että käytännössä lähes kaikki tai kaikki tilat jouduttaisiin valvomaan joka vuosi. Komissio pitää kokonaisuutena palkkiotoimenpiteiden määrää Suomessa suurena ja järjestelmää monimutkaisena. Kaikkiaan lammis- ja vuohisektorilla on viisi eläinpalkkiotoimenpidettä. AB-alueelle on alustavissa teknisissä materiaaleissa suunniteltu AB-alueen uuhia ja kuttuja yhdistettäväksi yhteiseksi toimenpiteeksi. Tavoitteena olevan toimenpiteiden yhdistämisen myötä valvonta voitaisi kohdentaa isompaan tilajoukkoon ja samalla saavutettaisiin nykyistä vakaampi yksikkötukitaso. Palkkiojärjestelmän muutosten yhteydessä on keskusteltu karitsa- ja kilipalkkion poistamisesta ja määrärahojen lisäämisestä uuhitukeen. Karitsa- ja kilipalkkiot on kuitenkin nähty alan kannalta tärkeitä ja säilyttämisen arvoisina.

Eläinten hyvinvointikorvauksella rahoitetaan peruslainsäädännön ylittäviä, eläinten hyvinvointia edistäviä toimenpiteitä. EHK:n osalta maa- ja metsätalousministeriö on järjestänyt jo useamman keskustelutilaisuuden, joissa EHK-luonnoksesta on keskusteltu ja kentän väki on antanut MMM:lle näkemyksiä toimenpide-ehdotuksiin. Valmisteilla oleva EHK perustuu hyvinvointisuunnitelmaan, joka on tilakohtaisesti laadittava suunnitelma ja edellytyksenä muiden EHK-toimenpiteiden valinnalle. Hyvinvointisuunnitelma on vuosittainen toiminnan hallinta- ja kehittämissuunnitelma, joka sisältää tilakohtaisia toimia lampaiden ja vuohien hyvinvoinnista, terveydenhoidosta ja bioturvallisuudesta. Hyvinvointisuunnitelma on suunniteltu otettavaksi käyttöön jo vuonna 2022 korvaamaan eläinten ruokinta- ja hoitotoimenpide. Eläinten hyvinvointikorvaukseen on tällä hetkellä sitoutunut lammis- ja vuohitoista noin puolet. EHK:n matalat korvaustasot suhteessa työmäärään ovat alentaneet kiinnostusta tätä tukimuotoa kohtaan. Tulevalle ohjelmakaudelle MTK:n lammisverkosto on nähnyt tarpeellisuutta EHK-tukitasojen nousuun. Muutoin uhkana on sitoutumisasteen aleneminen vielä nykyisestä.

Alkuperäisrotusopimukset on suunniteltu tulevalla ohjelmakaudella yksivuotisiksi sopimuksiksi. Keskustelua on käyty sekä määrän että laadun lisäämisen tavoitteista. Lampaiden osalta sitoumukseen hyväksyttävien eläinten tulee olla yli vuoden ikäisiä ja lisääntymisvaatimus voidaan todentaa joko myymällä lampaita eloon tai teuraaksi. Valmistelumateriaalin mukaan eläimiä tulisi olla vuoden ajan tilalla se määrä, jolle tukea haetaan.

Luonnonhaittakorvaus ja sen kotieläinrikotus on ollut tukivalmistelussa esillä. Kotieläinrikotuksesta luopuminen ja siirtäminen maksettavaksi tuotantopalkkioiden kautta on herättänyt varovaisuutta kiinnostusta lammisverkostossa ja nautasektoreilla.

Tukipolitiikan valmistelussa tiiviisti mukana olevat ja jo useampia ohjelmakausien vaihdoksia nähneet konkarit muistuttavat valmistelun varrella, että *mitään ei ole päätetty ennen kuin kaikki on päätetty*. Tämän totuuden kanssa elämme ja vuoropuhelua käydään tiiviisti kentän, MTK:n tukivalmistelijoiden ja hallinnon kanssa.

Saara Patama,
MTK

SLY:n hallituksen märepalat

- Tapaamiset liha- ja villaketjun toimijoiden kanssa jatkuvat. Tuotteiden markkinoille saattaminen vaatii monen yrityksen saumatonta yhteistyötä – tiedonvaihdoilla pyrimme tehostamaan toimintaa.
- Ensi EU-ohjelmakauden ehtojen valmistelu on MMM:ssä aktiivivaiheessa. Erilaisia epävirallisia luonnoksia ja niiden kommentointeja tulee lähes viikottain, viimeksi esillä ovat olleet hyvinvointikorvaus sekä eläinten merkintä ja -rekisteriasiat.
- Pandemia peruutti kevään lammispäivät; toivomme tilanteen rauhoittuvan kesäksi, jotta voimme pitää kevätkokouksen ja lampureiden kesätapaamisen heinäkuun lopulla, tällä kertaa peltolaidunteemalla.
- SLY on mukana muutamissa hankehakemuksissa nurmi- ja markkinateemojen ympärillä.

KOONNUT: **Petri Leinonen**

VUODEN 2021 JALOSTUSLAMPOLAT

LAUKAALAINEN Niemelän lammastila on hyväksytty uudeksi kainuunharmaksen jalostuslampolaksi ja vöyriäinen Ollqvistin lammastila – Ollqvist fårfarm uudeksi valkoisen texelin jalostuslampolaksi. Valkoisen ja mustan suomenlampaan jalostuslampolana olleen Frugårdin kartanon luopuessa jalostuslampolastatuksesta, on jalostuslampoloita vuonna 2021 yhteensä 19. Alla olevasta taulukosta näet kaikki jalostuslampolat sekä monesko vuosi kolmivuotiskaudesta tilalla on menossa.

Suomen Lammasyhdistyksen jalostusva-

liokunta tarkistaa vuosittain, että jalostuslampolat täyttävät niille asetetut vaatimukset. Kokonaan uusien jalostuslampoloiden sekä uusien kolmivuotiskausien suhteen lopullisen hyväksynnän tekee SLY:n hallitus jalostusvaliokunnan esitysten perusteella.

Jalostuslampolalta vaaditaan selkeää pitkäjänteistä visiota jalostustyölle sekä sitä tukevaa riittävää eläinmateriaalia ja tulosten seuranta. Tilan on kuuluttava tuotosseurantaan ja punnittava sekä jalostusarvosteltava kaikki jalostuskatraseen kuuluvien uuhien ja pääsien jälkeläiset. Myös teuras-

tulokset sekä aikuisten eläinten painot on tallennettava. Jalostuseläinten tulee olla sekä rakenteeltaan että jalostusarvoiltaan pääsääntöisesti rotunsa keskiarvoa parempia. Myös tilan kaikkien eläintenpitoa kuvaavien tunnuslukujen tulee olla vähintään valtakunnan keskitasoa. Jalostuslampolat ovat sitoutuneet vastuulliseen eläinkauppaan ja ne myyvät jalostuskäyttöön vain arvosteltuja, terveitä ja laadukkaita puhdasrotuisia eläimiä. Kaikki jalostuslampolat kuuluvat maedi-visna –terveysvalvonnan I terveystuokkaan.

SUOMENLAMMAS		
Kivipellon tila (mu)	Pirjo ja Hannu Iso-Junno	2
Tiensuun tila (va)	Anni Jalonen	2
Perkkiön tila (ru, mu)	Tony ja Kati Kajander	3
Mäenkoikkalan tila (ru)	Ann-Mari Lintunen	2
Ylä-Härkösen lammastila (va)	Juha Koro ja Nina Snellman	3
Parikan tila (va)	Pia ja Anssi Parikka	1
Pelso (va, ru, mu)	Pelson vankila (Petri Väisänen)	1
KAINUUNHARMAS		
Noittaaan tila	Helinä Leppänen	1
Lahtelan lammastila	Niina ja Ismo Lohva	3
Kivipellon tila	Pirjo ja Hannu Iso-Junno	2
Pelso	Pelson vankila (Petri Väisänen)	1
Niemelän lammastila	Pia ja Pekka Niemeläinen	1 (uusi)

DORSET		
Putkisalun kartano	Mikael Westersträhle	3
OXFORD DOWN		
Woolenberg	Hannele ja Timo Enberg	1
Sirolan Oxford Down	Roosa Honkanen	3
RYGJA		
Kovalan lammastila	Urpo Kovala	3
SUFFOLK		
Anttilan tila	Hannele ja Juha Moisander	1
TEXEL		
Prellun tila (va)	Paula Kiiski	1
Suosaaren Texel (va)	Sarita Mikkonen	1
Syrjälän lammastila (va, bl)	Katja ja Hannu-Pekka Syrjälä	1
Ollqvistin lammastila – Ollqvist fårfarm (va)	Christer Ollqvist	1 (uusi)

ALUSTAVA ILMOITUS – MERKKAÄ KALENTERIISI!

LAMPUREIDEN KESÄRETKE ja Suomen Lammasyhdistyksen sääntömääräinen kevätkokous pidetään koronatilanteen niin sallissa Tammelassa keskiviikkona 28.7.2021. Päivän aikana perehdytään rotaatiolaidunnukseen ja tutustutaan sen käytännön toteutukseen Syrjälän Lammas-tilalla.

Alustava ohjelma: Puolenpäivän aikoihin kahvi/lounas ja SLY:n kevätkokous sekä esitys rotaatiolaidunnuksesta Portaas Nahkurinverstaalla. Tämän jälkeen tutustutaan kävellen Portaas kylään ja Syrjälän Lammastilan lampolaan sekä laitumiin. Il-laksi suunnataan Mustialan Kievariin, jossa syödään illallista ja vietetään vapaamuotoisesti yhteistä aikaa. Halukkaat voivat yöpyä Mustialassa, josta löytyy useita erilaisia majoitusvaihtoehtoja.

Tarkemmat tiedot, aikataulut ja ilmoit-

tautumishojeet julkaistaan Lammas & vuohi –lehdessä 3/2021 sekä Lammasyhdistyksen kotisivuilla ja sähköisissä kanavissa kesäkuussa.

LUONNONLAIDUNLIHAN TUOTTAJAT JÄRJESTÄYTYVÄT

LUONNONLAIDUNLIHAN TUOTTAJAT RY perustettiin alkuvuonna. Yhdistyksen tavoitteena on markkinoida luonnonlaidunlihaa yhteisin voimin ja lisätä sen tunnettuutta ja saatavuutta kuluttajille. Ruotsalaisista tuotanto-ohjeista on sovellettu oloihimme kriteerit, joiden mukaan tuotettua lihaa voidaan markkinoida. Tavoitteena on vastata kuluttajien tarpeeseen saada ostaa lihaa, jonka tuotanto kestää kriittisimmätkin tarkastelut ja lisää luonnon lajirikkuutta: "Vähemmän mutta parempaa".

Yhdistyksen puheenjohtajana toimii **Fredrik von Limburg Stirum** ja sihteerinä **Eriika Lundström**, lisätietoa löytyy yhdistyksen kotisivuilta www.luonnonlaidunlihantuottajat.fi. Lisää lampureita mahtuu hyvin yhdistykseen!

PROAGRIAN NETTIKATRAS-OHJELMISTON KUULUMISET

UUSI NETTIKATRAS-OHJELMISTO tulee vastaamaan erinomaisesti lammas- ja vuohitalouden tarpeisiin. Ohjelmiston kehittämissä etenee vaiheittain ja viimeksi ovat työnalla olleet eläinten poisto- ja siirtoilmoitukset sekä rotukoodit. Vanhat WebLammas ja WebVuohi ohjelmistot ovat tarvittaessa käytössä vuoden 2021 lopulle, mutta poistuvat käytöstä Nettikatrasta otetaan käyttöön. Lisätietoa ohjelmistoprojektin etenemisestä nettisivuillamme www.proagria.fi/nettikatras

HELVETIN ESIKARTANOT

koronan kurimuksissa

MEIDÄNKIN KESKITYSLEIRIIN iski koronarajoitukset ja karitsabaarit meni kiinni (karitsoinnit on juuri alkamassa, että ei kosketa kyllä vielä ketään). Uuhiakin on ankarasti ohjeistettu olemaan veltämättä kuroja keuhkoonsa, koska paras konstihan saada yskityä ne pihalle on hyppiä ja pomppia, laulaa ja tanssia. Nämähän on nyt kaikki ankarasti kielletty. Kevätastutuksesta meillä luovuttiin turvavälien takia, ei löytynyt sellasta pässiä joka kahteen metriin yltää. Bluetooth-astutus saattaisi toimia, mutta 5g-pelossa kaikilla uuhilla on foliohatut päässä.

Pidin tuossa aavistuksen lomaa ennen karitsointia ja lomittajalle luonnollisesti viimeisen päälle kirjalliset ohjeet. Lomalta palaillessani freessinä ja raikkaana eli ihan Palavassa Outissa rästihommien tahkoomisen takia alkoi uuhet puhella melkosen levottomia. Ensimmäinen kertoi, että se oli hän kun aiheutti vesivahingon pari vuotta sitten kyhnyttäessään peräpeiliään vesikuppiin. Toinen taas kertoi nauttineensa irtosuhteen alaikäiseen pässikaritsaan 2017. Kolmannen omatuntoa kolkutti viime talvena kähvelletty samaan aikaan karitsoineen naapurin Irman kirjava karitsa. Ihmettelin aikani mokomaa rehellisyyden puuskaa, ja silmiini

sattui lomitushoje. Lomittaja oli minun kirjoitusvirheestäni johtuen aloittanut uuhille tunnuStusruokinnan tunnutuksen sijaan... Noh joka vanhoja muistelee sitä timoheinällä silmään. Eli passelia hommaa meikälämpurille. Olen lanseerannut jopa lauseen "Poikkeus nevfögets".

Taannoin me tuottajat saatiin huutia oikein ittensä Jumalan välikappaleelta pastorimerkkiseltä somehuomionkipeältä itsensä ylentäjältä. Yli meni myös tuottajien syyllistäminen riistäjiksi joka ei sitten välttämättä ollutkaan tuottajien syyttämistä ehkä tai niinku oli, mutta välttämättä ei. He ei sitä osanneet itekkään sitte päättää mitä se olis voinu olla. No tuolle pastorille en myy laidunkauden avajaisiin pääsylippua lounasbuffettiin herkuttelemaan timoteinurminatavalkoapila-annoksella. Hänen on kenties tydyttävä omaan lähiruokaan, suoraan ruohonleikkurista lautaselle. Riistäjät starttailee grillit ja kokkailee huiluntuhdit ja piiffit, kirkonmies starttaa stigan ja ajaa takapihalta kierroksen, taas on hetken vatsa täynnä.

Mikko Poikkeus

TULE OSAKSI MYSSYN TARINAA!

MYSSYVILLOJEN SOPIMUSTUOTTAJA-PILOTTI STARTTAA NYT!

Myssyfarmi Oy on vuosia tehnyt järjestelmällistä työtä suomalaisen maaseudun, käsityön, villan ja luonnonmukaisen maatalouden arvostuksen nostamiseksi. Olemme tehneet pitkäjänteistä yhteistyötä lukuisten luomutilojen kanssa ja rakennamme nyt omaa sopimustuottajajärjestelmää. Nyt perustettava Virallinen Myssyvillatuottaja-järjestelmä on Myssyfarmin ja lampureiden välinen verkosto, jossa sitoudumme ostamaan sopimustuottajan raakavillat.

Yhteistyö perustuu luottamukseen ja molemminpuoliseen joustavuuteen. Haluamme löytää ne lammastilat, jotka haluavat olla kanssamme mukana viemässä suomalaista villaketjua seuraavalle tasolle!

Lisätietoja: www.myssyfarmi.fi/sopimustuottajat

Tarjoamme lampurille:

1. Varman ostajan ja hinnan raakavillalle: I-laatu 5eur ja II-laatu 2,5e/kg +alv.
2. Raakavillan kuljetuksen tilalta kehäämölle.
3. Näkyvyyttä markkinointikanavissamme
4. Pääsyn Myssytuottajien yhteisöön tapahtumiseen.

Edellytämme:

1. Tilan kuulamista luomuvalvontaan (siirtymävaihe riittää).
2. Sitoutumista hyvään villan laatuun – ja laadun kehittämiseen.
3. Hyvää yhteistyökykyä.

Villaostoista vastaa:
Tuotantopäällikkö
Mari Rintala
0505525728
mari@myssyfarmi.fi

Muut kysymykset:
Toimitusjohtaja, emäntä
Anna Rauhansuu
0445704022
emanta@myssyfarmi.fi

MYSSY
IT'S NOT COOL. IT'S WARM.

Taljojen muokkaus jatkuu Rantasella

Teurastamoyrittäjä Henri Vainio lähti mukaan nahkabisnekseen perustamalla Vainion Taljatukku Oy:n, joka nyt omistaa Rantasen Nahkajalostamon.

Kuva: Rantasen nahkajalostamo

Kuvassa vasemmalta Henri Vainio, Pentti Rantanen, Veli-Pekka Rantanen ja Johanna Hellström.

RANTASEN NAHKAJALOSTAMO on aloittanut toimintansa 130 vuotta sitten vuonna 1891. Silloin käytössä oli pajusta tehty parkitusaine, jonka avulla tehtiin pintanahkaa lapikkaisiin ja hevosenväljaisiin. Kumisaappaiden ja traktorien myötä parkkinahan käyttö romahti.

1960-luvulla yritys siirtyi muokkaamaan lampaantaljoja. 1980-1990 -luvuilla Rantasella jalostettiin kromin avulla kotimaisten lampaannahkojen ohessa kymmeniä tuhansia tuontinahkoja kenkä- ja vaateeteollisuudelle. Nykyisin tätä markkinaa hallitsee vahvasti Kiina.

Kuva: Terhi Torikka

Rantasen jalostamo on keskittynyt viime vuosikymmenet lähes kokonaan suomalaisten lammastilojen nahkojen rahtimuokkaukseen, jossa tilat saavat omien lampaidensa taljat muokattuina takaisin. Parkitusaineena käytetään nykyisin alunaa.

RANTASEN NAHKAJALOSTAMOLLE on satanut onnitteluja maaliskuussa, kun Vainion Teurastamon sisaryritys Vainion Taljatukku tiedotti yrityskaupasta. Perinteikäs nahkajalostamo siirtyi Vainion omistukseen ja taljojen muokkaaminen siellä jatkuu.

– Toiminnan jatkuminen on lampureille tärkeää. Olemme jo jonkin aikaa olleet ainut kotimainen muokkaamo, **Pentti Rantanen** kertoo.

Hän on veljensä **Veli-Pekka Rantasen** kanssa pyörittänyt toimintaa jo 45 vuotta. Suvussa yritys on ollut peräti 130 vuotta, neljän sukupolven ajan.

– Tietysti vähän harmittaa, ettei jatkajaa enää löytynyt suvusta. Mutta hyvältä tuntuu, että toiminta jatkuu ja pääsemme eläkkeelle.

Rantasten työvelvoite yrityksessä jatkuu elokuun loppuun. Sen jälkeen suunnitelmassa on muun muassa mökkeilyä, veneilyä, remontointia ja pihan hoitoa.

– Lisäksi koira ja vapaaehtoistyöt pitävät toimeliaana, Rantanen arvelee.

Ennen siirtymää opit on tarkoitus siirtää uusille omistajille.

Toiminta jatkuu pääosin ennallaan

Asiakkaiden näkökulmasta toiminta jatkuu pääosin ennallaan. Todennäköisesti esimerkiksi asiastietoja siirretään sähköiseen muotoon ja muitakin toimintoja nykyaikaistetaan.

– Rahtityötä on tiedossa pilvin pimein. Nyt pääsiäisesongissa muokattavaksi on tullut useampi tuhat nahkaa, Rantanen kertoo.

Muokkaamalla työskentelee veljesten lisäksi neljä muuta sekä **Johanna Hellström**, jolle veljekset opastavat osaamistaan. Samat ammattilaiset jatkavat töissä, joita osa tekee jo vuosikymmenien kokemuksella.

Viikossa valmistuu nykytahdilla noin 350 nahkaa ja investoimalla määrää voidaan kasvattaa nykyisestä.

– Kun saamme perustoiminnot haltuun, voimme ryhtyä kehittämään ja nykyaikaistamaan toimintaa, uusi omistaja **Henri Vainio** suunnittelee.

Rahtityön osuus yrityksen toiminnasta on suuri. Muuta muokkausta on tehty lähinnä ostamalla muokattavia nahkoja Vainion teurastamolta sekä Lallin Lampaasta. Tältä osin toiminta on vuosien varrella muuttunut paljon.

Laviassa

– Ennen ostettiin maailmalta raaka-ainetta, josta tehtiin materiaalia esimerkiksi armeijan karvalakkeihin ja kelsiturkkeihin. Nyt rahtityö työllistää meidät täysin.

Pitkiä asiakassuhteita

Lampurien asiakassuhteista monet ovat jatkuneet Rantasen nahkajalostamon kanssa vuosia ja veljekset ovat tutustuneet lukuisiin lampureihin, joista osasta on tullut myös ystäviä.

– Monesti on vaihdettu kuulumisia ja juteltu muutakin, kuin työasioita.

Asiakkaina on sekä ammattilaisia että harrastelijalampureita. Etenkin ammattilaiset saavat Rantaselta kiitosta nahkojen laadusta.

– Lampaat keritään säännöllisesti ja villa on puhdasta. Nahat ovat parantuneet vuosi vuodelta.

Pahimmillaan muokattavaksi toimitetaan reikäinen nahka, jossa on pitkä, tak-

kuinen ja roskainen villa. Siitä ei synny kaunista taljaa käsittelyssä millään.

Paras muokattava on nahka, jossa villa on noin 5–7 senttiä pitkää. Karkeampi villa, kuten texel tai ahvenanmaanlammas, kestää käsittelyn pidempänäkin, mutta suomenlammas huopuu helposti liotuksessa.

– Siitä tulee pumpulista höttöä, joka ei enää näytä luonnolliselta.

Lampaantaljojen lisäksi jalostamossa muokataan vuohien nahkoja.

Töitä riittää

Rantasen nahkajalostamon ostaja Vainion Taljatukku Oy, on uusi yritys joka sai alkunsa, kun teurastamoyrittäjä Vainio soitteli Rantaselle nahka-asioissa. Yrittäjät ehdottivat, että Vainio ostaisi jalostamon. Hän jäi miettimään asiaa, ja sai ideaan mukaan Johanna Hellströmin, jolla on villa- ja nahka-alan osaamista. Hellström pystyy myös toimimaan nahkajalostamolla Laviassa. Hän

omistaa osuuden Vainion Taljatukusta.

– Halusin turvata perinteisen nahkojen jalostuksen jatkumisen Suomessa. Tämä on hyvä jatkumo nykyiselle liiketoiminnalle, Vainion Teurastamoa Orimattilassa johtava Vainio toteaa.

Hän odottaa nahkajalostamosta toimivaa bisnestä.

– Töitä tuntuu olevan koko ajan enemmän, mikä on tietysti hienoa. Ja aina on mukava oppia uutta ja sitä kautta parantaa ammattitaitoa tällä alalla.

Vainio uskoo, että hän pystyy yrityskauden myötä helpottamaan lampurien työtä ja parantamaan palvelua. Hän arvioi, ettei koristetaljojen teettäminen ei ole ainakaan vähenemässä.

– Suomalainen villa ja käsityö on nyt nosteessa.

KIRJOITTAJA
Terhi Torikka

Oma seos
Tilan yksilöllisiin
tarpeisiin

Lammasnurmi
Mehevä ja
maittava

Aina jyvällä!

NATURCOM OY

92400 Ruukki, Puh. (08) 270 7200, (02) 762 6200

www.naturcom.fi

Pirtin Kehräämön toiminta laajenee s

– Sopiva otsikko jutulle olisi ”Pirtille kuuluu hyvää”. Se tiivistää hyvin tämänhetkiset tunnelmat, sanoo Olli Nepponen, Pirtin Kehräämön hallituksen puheenjohtaja.

PIRTIN KEHRÄÄMÖ on suurin suomalaisen villan jatkojalostaja. Mikkelin Hirolassa kolmen vuoden kehitysprojekti on saatu päätökseen, ja tuotanto on sen myötä hiilineutraalia. Nyt villan pesuvesi lämmitetään maalämmöstä lämpöpumpuilla. Kiinteistön lämmitys on jo vuosia hoidettu maalämmöllä. Lisäksi on rakennettu uusi villan vastaanottohalli sekä ostettu käytettyinä kertauskone

Olli Nepponen.

ja vyyhtäyskone, joiden ohjaus- ja käyttöjärjestelmät uudistettiin.

– Viime marraskuussa yhtiömme teki mittavan investoinnin ostamalla Jämsän Huopatehtaan kiinteistöt ja koneet. Toiminta käynnistyi vuoden alussa, jolloin rekrytoimme Jämsään henkilöstön ja kolmen viikon työvoimaviranomaisten tuella järjestetyllä kurssilla koulutimme heidät. Helmikuun puolivälistä lähtien Jämsän toinen tuotantolinja on ollut täydessä käynnissä. Investointien myötä Pirtin Kehräämön tuotantokapasiteetti kasvaa yli kaksinkertaiseksi. Jatkossa yritys voi vuodessa käsitellä noin 70.000–100.000 kiloa villaa.

– Näimme jo kolmisen vuotta sitten, että kotimaisten villalankojen kysyntä on kasvussa. Viime vuonna kysyntä suorastaan räjähti koronapandemian myötä. Suomalaista tuotetta todella arvostetaan. Olemme iloisia kotimaisen lampaanvillan menestyksessä ja haluamme olla tässä kehityksessä vahvasti mukana ja edesauttaa sitä, sekä tukea lampureita ja vahvistaa maaseudun elinvoimaa, Nepponen kertoo tuotannon laajentamisen taustoista.

Kehityksen on osaltaan mahdollistanut osaava henkilökunta, sekä villa-alaa hyvin tuntevien toimijoiden tuki.

– Uudella toimitusjohtajallamme **Päivi Hämäläisellä** on sekä tekstiili- että tietotekniikan insinööri-koulutus ja vahva kokemus alalta. Hän työstää tuotantoa vahvaan iskuun.

Jämsän toimipaikassa on kaksi linjaa, joista tehokkaampi on nyt toiminnassa. pienempi saadaan pienten kunnostus- ja huoltotöiden myötä käyttöön kesän jälkeen. **Pertti Alho**, Jämsän Huopatehtaan pitkäaikainen omistaja, on vahvasti tukemassa Jämsän toimipisteen käynnistystä, jossa esimiehenä on lampuritaustainen **Eve Volanto**, Nepponen mainitsee.

Tammikuusa rekrytoitujen työntekijöiden lisäksi yritys palkkaa 2–3 uutta työntekijää, kun Jämsän toinen linja käynnistyy.

Jämsän kiinteistö on iso, ja sitä uudistetaan pikkuhiljaa. Tavoitteena on Hirolan tapaan siirtyä hiilineutraaliin tuotantoon. Ensi kesänä luovutetaan myös Jämsässä öljyn käytöstä ja siirrytään uusiutuvasta energiasta saatavaan kaukolämpöön.

Alalla keskustellaan villan pesemisestä. Olli Nepposen mukaan Suomessa villamäärät ovat niin pieniä, että investointi isoon toimivaan pesulaan ei kannata. Pesula olisi käytössä vain muutamana päivänä vuodessa. Pirtti pesettää jatkossakin isot erät Englannissa tai Belgiassa, jossa pesulat käsittelevät Pirtin sinne toimittaman 14.000 kilon villaerän muutamassa päivässä.

– Lampureiden erät ja erikoiserät pesemme itse. Mikkelissä on suunnitelmassa lisäitä pesukapasiteettia.

Villan vastaanottoa kehitetään

Kotimaisen villaketjun murheenkryyni on logistiikka, eli miten saada villa tiloilta kehräämölle kannattavasti. Nepponen kertoo, että yritys

parhaillaan miettii villan hankinnan ja keräämisen tehostamista.

Mitä se voisi käytännössä tarkoittaa?

– Logistiikka kaipaa vahvasti uutta ajattelua. Lampurin ei pitäisi joutua ajamaan montaa sataa kilometriä villojen kanssa. Olemme miettineet, voidaanko pohjoiseen ja länteen perustaa vastaanottopisteet, mutta tästä en uskalla vielä sanoa enempää kuin että tämän vuoden aikana selkeytämme villan vastaanottoa, niin että se olisi lampuriystävällisempi ja myös tehokkaampi. Sen voin jo luvata, että myös Jämsän toimipisteeseen tulee villan vastaanottopiste Hirolan lisäksi jo tulevana syksynä.

Osana villan hankintaa on myös asiakaspalveluun panostaminen sekä järjestelmien digitalisointi.

– Koko yrityksen toiminta ostoista myyntiin digitalisoidaan parhaillaan, olemme saaneet tähän tukea Business Finlandilta. Esimerkiksi palautteen anto lampureille, kun villa on tullut meille, uudistuu ja lampuri saa dokumentit villan arvioinnista ja laatuluokan määrittelystä sekä kaikesta muustakin verkon kautta.

Digitalisointi näkyy myös kuluttajalle. Verkkokauppaa uudistetaan parhaillaan.

– Kuluttajamyynnissä pullonkaulana on ollut, että jotkut tuotteet ovat loppuneet. Emme ole täysin pystyneet vastaamaan kuluttajien tarpeisiin. Tähän pystymme nyt paremmin vastaamaan lisääntyneellä tuotantokapasiteetilla ja tekemällä verkkokaupasta toimivamman.

Pirtin Kehräämö panostaa jatkossakin suomenlampaan ja kai-

uunnitellusti

Oikealla ylhäällä Jämsän tehdaskiinteistö.
Jämsän koneet käynnissä. Oikealla isompi karsta, yllä olevassa kuvas-
sa isompi kehruukone, viereisellä sivulla kertauskone.
Kuvat: Pirtin Kehräämö

nuunharmaksen villaan ja myös texel-villaan, josta saadaan hyvää
sukkalankaa. Jämsässä jalostetaan myös ulkomaista villaa joillekin
yrityksille, mutta toiminnan keskiössä on kotimainen villa.

– Teimme noin kaksi vuotta sitten päätöksen nostaa kotimaisen
villan hankintahinta 4 euroon ykköslaatusesta ja 2,5 euroon kak-
koslaatusesta villasta. Haluttiin lähestyä lampureita ja hinnan nos-
tamisen mahdollisesti kysynnän kasvu. On ymmärrettävää, että lam-
puri ei panosta hyvälaatuisen villaan, jos työlle ei saa korvausta.

Nepponen painottaa villan laadun ja puhtauden merkitystä.

– Jotta kuluttajien kiinnostus kotimaista villaa kohtaan säilyy,
on tuotteiden oltava laadukkaita. Tuottajilta toivomme, että villan

puhtauteen ja lajitteluun kiinnitetään huomiota. Meillä oli tarkoi-
tus järjestää villaan liittyvää koulutusta tuottajille jo viime vuonna,
esimerkiksi kerintävaiheen puhtaudesta ja käytettävistä kuivikkeis-
ta, mutta korona tuli väliin. Tätä työtä on jatkettava

Toinenkin toivomus Nepposella on:

– Loppuisi jo se puhuminen villan polttamisesta!

KIRJOITTAJA
Anna Kujala

Valitse Pro²Farm –
YLIVOIMAISTA
ETUMATKAA
ALKUKASVATUKSEEN

Lue lisää Pro²Farmista!
www.hankkija.fi

Hankkija

PÄSSILEIRILLÄ tallennetaan geenipankkiin

Pässileirit pääsivät käyntiin helmi-maaliskuussa Ammatti-instituutti lisäksi Osaran maaseutuyksikön entisessä sikalassa. Suomenlammas- ja ahvenanmaanlammaspässien siemennestettä kerättiin ja pakastettiin rotujen geenivarojen tallentamiseksi geenipankkiin.

KIRJOITTAJA JA KUVAAJA

Juha Kantanen

Kansallisen ohjelman tavoitteet: alkioita ja siemennestettä pankkiin

Suomen maa-, metsä- ja kalatalouden kansallisen geenivaraohjelmassa annetaan ohjeistusta siitä, miten ja missä laajuudessa alkuperäisten lammassrotujen geenivaroja pitää säilyttää. Tavoite geenipankittamisella on rotujen perinnöllisen monimuotoisuuden turvaaminen tulevaisuuden jalostustarkeuksiin muuttuvissa ympäristöolosuhteissa. Rodut ovat kulttuurihistoriaamme ja kulttuuriperintöä, mikä velvoittaa niiden ylläpitoa monimuotoisuutta vaalien. Tulevaisuudessa pakastetulla geneettisellä materiaalilla on myös tieteellistä merkitystä.

Kansallisen geenivaraohjelman tavoite on, että 50:stä suomenlammaspässistä on pakastettu 50–100 siemenannosta pitkäaikais säilytykseen. Vastaavasti 25:stä kainuunharmaspässistä ja 25:stä ahvenanmaanlammaspässistä pakastetaan samantyyppiset tavoitemäärät siemenannoksia nestetyyppeen (-196°C lämpötilaan). Yhteen siemennesteolkeen pyritään saamaan vähintään 200 miljoonaa siittiötä.

Kansallisessa geenivaraohjelmassa suositellaan myös alkioiden pakastusta. Ja tässä olemme jo onnistuneet. Luonnonvarakeskuksen alkioteknologian laboratoriossa on tuotettu sekä suomenlampaan että kainuunharmaslampaan IVP-alkioita (eli in vitro tuotettuja alkioita eli ”koeputkialkioita”). Nyt nestetyypessä uinuu 93 alkuperäisrotujen alkioita. Alkioita on tarkoitus tuottaa lisää. Kaiken pakastetun geneettisen materiaalin pitkäaikais säilytys toteutetaan Faba osuuskunnan Hollolan toimipisteen laboratoriossa.

Ensimmäinen pässileiri onnistui hienosti

Ensimmäinen pässileiri toteutettiin tänä vuonna helmi-maaliskuun aikana. Nyt on pakastettu siemennestettä sekä ahvenanmaanlammasta että suomenlammaspässeistä. Tämän ensimmäisen leirityksen pässit tulivat **Satu Alajoen** ja **Pasi Aholaidan** Aholaidan lammastilalta Kangasalta. Kan-

Ensimmäisiä pässileiriläisiä. Aholaidan lammastilan suomenlammas- ja ahvenanmaanlammaspässien siemenen keruu ja pakastus onnistui hienosti. Kiitokset kaikille hyvästä yhteistyöstä!

sallisen geenivaraohjelman hyödyntämä keruuasema sijaitsee SASKY koulutus- kuntayhtymän Iisakki Ammatti-opiston Osaran maaseutuyksikössä, jonka kanssa Luonnonvarakeskus on tehnyt tilojen vuokrauksesta sopimuksen. Harkinnassa on keruuaseman perustaminen myös toiselle paikkakunnalle, jotta pässijä saataisiin ohjelmaan mukaan maantieteellisesti mahdollisimman kattavasti.

Pässien siemennesteen pakastuksessa noudatetaan maa- ja metsätalousministeriön asetusta (asetus alkuperäisrotujen geenivarojen säilyttämiseksi kerättävälle lampaiden ja vuohien spermalle eläintautien vastustamiseksi asetettavista vaatimuksista). Asetus tuli voimaan elokuussa 2020. Asetus määrittelee vaatimukset sperman keräysaseman tiloista, eläinlääketieteellisestä valvonnasta ja eläinten tautitilasta. Asetusta voidaan soveltaa vain alkuperäisrotuisten pässien (myös suomenvuohipukkien) sperman keruuseen ja pakastukseen eläingeenivarojen säilytystarkoituksessa. Pakastetuilla sperma-annoksilla ei saa käydä ulkomaankauppaa, eikä tämä ole edes koko toiminnan tarkoitus. Niitä voi hyödyntää kotimaassa alkuperäisten lammassrotujen perinnöllisen monimuotoisuuden ylläpidossa.

Asetuksessa todetaan useita vaatimuksia

pässistä, josta on tarkoitus pakastaa siemennestettä geenipankkiin. Pässiiä on pidetty vähintään kuuden kuukauden ajan alkuperäisessä pitopaikassaan, josta pässi kuljetaan keruuasemalle, tai siitä vastuussa olevan toimijan vastuulla olevassa muussa pitopaikassa. Näissä pitopaikoissa ei ole saanut esiintyä eläintautilain mukaisia vastustettavia eläintauteja. Pitopaikkojen pitää täyttää lampaiden maedi-visna taudin osalta MV1-statuksen vaatimukset. Pässiiä ei ole käytetty luonnolliseen astutukseen sperman ensimmäistä keräystä edeltävien 30 päivän aikana eikä keräysjakson aikana. Pässiiä ei myöskään saa osoittaa sperman keräysasemalle siirrettäessä tai sperman keräyspäivänä mitään kliinisiä sairauden oireita. Pässiiä pidetään vähintään 30 päivän ajan karanteenissa ennen sperman keräyksen aloittamista, eristettynä muista kuin samaa tarkoitusta varten eristetyistä eläimistä asemaeläinlääkärin hyväksymällä tavalla. Pässit tutkitaan serologisesti *Brucella ovis*-, *Brucella melitensis* ja *Border disease* -tartunnan varalta kielteisillä tuloksilla.

Mukaan säilytystalkoisiin?

Säilytysohjelmaan kuuluvat suomenlammas, kainuunharmaslammasta ja ahvenanmaanlammas. Erityisen tärkeää olisi saada

Johanna Rautiainen Lammasmaailma oy:sta tarkastelee mikroskoopilla pässin siittiöiden liikkuvuutta. Jokaiseen pakasteolkeen pyritään saamaan vähintään 200 miljoonaa siittiötä.

geneettistä materiaalia pakastettua niistä päseistä, jotka edustavat harvinaisia sukulinjoja. Tätä samaa sapluunaa geenipankin kokoamiseksi on tarkoitus käyttää myös suomenvuohen perinnöllisen monimuotoisuuden ylläpitämiseksi.

Luonnonvarakeskus ja pässin omistaja allekirjoittavat sopimuksen pässin siemennesteannosten tallentamiseksi kansalliseen geenipankkiin. Kansallinen geenivaraohjelma kustantaa keruun, pakastuksen ja pässin kuljetuksen keruuasemalle. Jos pässin sperma on pakastuskelpoista, pässin omistajatila saa halutessaan veloitusetta 10 siemenannosta. Näitä annoksia säilytetään veloitusetta viiden vuoden ajan. Pässeistä julkaistaan pässiluettelo, jotta on yleisesti tiedossa, mitä geenivaroja on pakastettu.

Alkuperäisrotujen geenivarojen säilytystalkoot eivät onnistu ilman aktiivisia lampureita, joten yhteydenotot ovat erittäin tervetulleita. Mikäli lammastarkkailuun kuuluvassa lampolassa märehit terveitä ja suvultaan sopivia alkuperäisrotujen päsejä, sähköpostia pyydetään lähettämään

Geenipankittaminen käynnissä Ammattiopisto lisäkin pässiasemalla. Suomen maa-, metsä- ja kalatalouden kansallisessa geenivaraohjelmassa määritetään, miten ja missä laajuudessa alkuperäisten lammastarujen geenivaroja tulisi pakastaa pitkäaikaissäilytykseen.

osoitteisiin johanna@lammasmaailma.fi tai tuula-marjatta.hamama@luke.fi. Tavoitteiden saavuttamista helpottaa, jos samasta lampolasta saadaan useita päsejä samalle pässileirille.

Vaikka pakastettavan geneettisen materiaalin käyttö tähtää pitkälle tulevaisuuteen, voi pakastetuilla siemennesteannoksilla olla käyttöä jo nyt lähitulevaisuudessa. Esimerkiksi keinosiemennyksellä voidaan levittää

harvinaisia sukulinjoja. Yhteistyönä Suomen Lammasyhdistyksen, Finnsheep ry:n, Föreningen Ålandsfåret r.f.:n, ProAgrarian ja Luonnonvarakeskuksen kanssa olisi suositeltavaa laatia jatkotoimenpiteenä suunnitelma ja ohjeistus, miten geenipankkia hyödynnetään alkuperäisrotujen perinnöllisen monimuotoisuuden turvaamiseksi lähitulevaisuudessa ja pitkällä tähtäyksellä.

Ympäristöä ajatellen.

Noudatamme ruotsalaisia ympäristövaatimuksia, jotka ovat maailman tiukimpia. Meille on itsestään selvää, että muokausprosessin kaikki osat alueet toteutetaan ympäristö mahdollisimman hyvin huomioon ottaen.

Puh:
+46 (0)140 100 50
www.tranasskinn.se

**TRANÅS
SKINN
BEREDNING**

Muokkaamme lampaanvuotanne
KORISTETALJOIKSI
Myymme myös erilaisia lammasturkistuotteita

Rantasen
**NAHKA
JALOSTAMO Oy**

38600 LAVIA

www.nahkajalostamo.fi
puh. 02 557 1065

ISOKUMMUN TILALLA

lampaista hyödynnetään monipuolisesti

”Oi, kuinka komeeta lankoja sul-la täällä porstuas on!” Satu vastaa, että osta pois, villatuotteet eivät oikein myy. Täytyy miettiä, miten toimitaan jatkossa. Vuosi oli 2014. Toimittu on.

KIRJOITTAJA
Sini Sillanpää
ProAgria

KUVAAJA
Keijo Penttinen

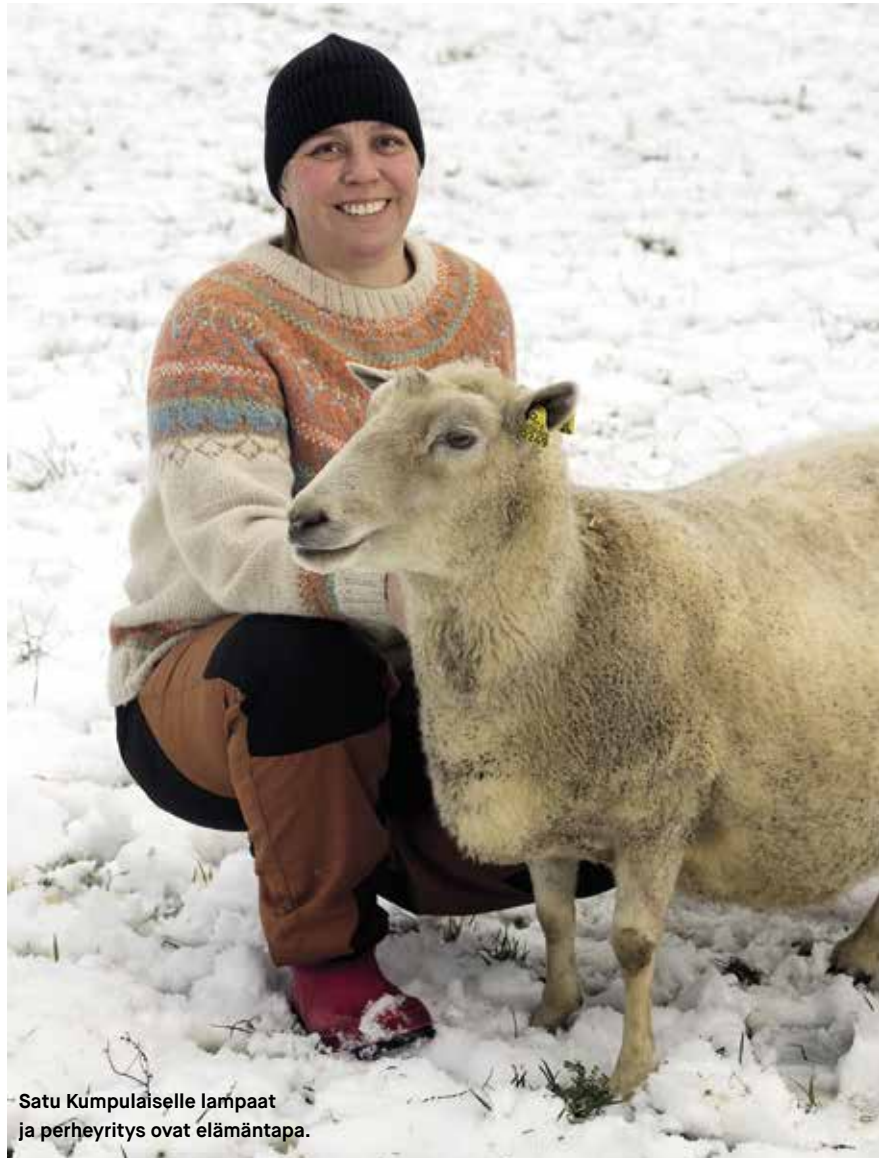
ISOKUMMUN TILALLA eletään täyttä elämää. **Satu Kumpulaisen** lisäksi perheeseen kuuluu puoliso **Pasi** ja kuusi lasta. Tilakapat vanhempiensa kanssa tehtyään, Satu on järjestyksessä viides sukupolvi tilan historiassa.

Käsityöharrastuksen myötä lammasta oli luonnollinen valinta tuotantoeläimeksi. Lammastuotanto aloitettiin vuonna 2006, seuraavana vuonna rakennettiin lampaala. Vuosien saatossa on rakennettu lisää tilaa lampaalle. Lampaalien lisäksi tilalta löytyy hevosia, kaneja ja paimentavia koiria. Luomu näkyy vahvana arvona tilalla, jonka myös Luomuliitto huomioi Vuoden luomuyrittäjä -palkinnolla vuonna 2018.

Oma teurastamo aloitti vuonna 2018. Tilalla teurastetaan vain omia eläimiä, mutta jatkosavutukseen ostetaan jonkin verran karitsoita myös muilta tiloilta. Isokummun kehräämö perustettiin samana vuonna, tähän saakka on tehty villan pesutestausta ja tutkimusta, sekä alihankintana pienimuotoista kehräämistä. Varsinainen oma kehruolinjasto aloittaa toiminnan tämän vuoden keväällä. Lisäksi Isokummun maatila tarjoaa Green Care -työ- ja päivätoimintaa. Vuonna 2017, saatu LuontoHoiva -laatu-merkki kertoo, että tilan kaikessa toiminnassa otetaan huomioon luonto, eläimet ja yhteisöllisyys.

Monipuolinen lammasta

Perinteisesti lammasta tuottaa pääasiassa lihaa. Isokummun tilalla lampaan monipuolisuus tulee hyvin esille. Tilan katras koostuu suomenlammas- ja kainuunharmas -rotuisista eläimistä. Tuontitrotuja ja risteytyksiäkin aluksi kokeiltiin, mutta kau-

Satu Kumpulaiselle lampaat ja perheyrittäminen ovat elämäntapa.

nis villa asetti alkuperäisrotuiset etulyöntiasemaan. Villasta muodostui yksi tärkeä tukijalka tilalle; kehräämö. Kiinnostava villa ja jalostustyö tuo mielenkiintoa. Jalostustyössä on tärkeää suomenlammaslinjojen säilytys, kolme ”punaista -linjaa” asustaa Isokummun tilalla. Yhteensä suomenlammas siitospässejä on kuusitoista ja kainuunharmaksia löytyy viidestä eri linjasta. Säilytystyö saa jatkumoa keväällä, kun tilan päsejä osallistuu Luken geenivarahankkeen ”hyppyleirille”, arvokasta perimää kerätään talteen rotujen säilytystarkoitukseen.

Kesäksi lampaat lähtevät töihin luonnonsuojelualueille ja perinnebiotoopeille. Laiduntavat lampaat hoitavat maisemaa ja edistävät luonnon monimuotoisuutta.

Laiduntaminen vaatii paljon työtä; kilometrejä aidan pystytystä, raivausta ja lampaalien kuljetuksia. Petoaitatalkoita toteutetaan yhteistyössä Luontoliiton susiryhmän kanssa, mutta eikö juuri se luo yhteisöllisyyttä? Vaikka laidunnus tuo paljon työtä, se tarjoaa Sadulle myös ”lomapäiviä”. Raivaussahan valjaat kasvavat kesäksi Sadun olkapäihin kiinni.

– Ne tunnit, kun musiikki soi kuulosuojainten alla, raivaussaha pärisee ja aidan aluset puhdistuvat, on lomaa -silloin en ole muille käytettävissä ja hyötyliikunta pitää kropsan kunnossa, Satu kertoo.

Isokummun tilan lampailla on tärkeä rooli, paitsi lihan, villan ja maisemanhoitopalveluiden tuottajina, myös ihmisten hy-

Isokummun tilalla villa on lihan ja Green Care -työn ohella tärkeässä roolissa, ja sen myötä roduiksi valikoituivat suomenlammas ja kainuunharmas.

vinovoinnin ja elämänlaadun edistäjinä.

Green Care -päivätoiminnan tarjoaminen ja koululuokille kummimaatilana toimiminen ovat osa toimintaa. Apuna on käytetty hanketta, että on voitu järjestää yläasteikäisille toiminnallisia maatilakoulupäiviä ja laajentaa henkilökunnan osaamista lasten ja nuorten psykoterapia opinnoissa. Varhaiskasvatukseen suunnataan seuraavaksi, tavoitteena tuoda esille alkutuotantoa ja hälventää vastakkainasettelua maaseudun ja kaupungin välillä.

Arvot edellä

Näyttää siltä, että kaikki sujuu. Takana on silti lukemattomia työtunteja, byrokratiaa ja epätoivon hetkiä, mutta asenne ja halu kehittää tilaa ja vaalia luontoa kantavat. Kaiken

takana on perhe. Ydinperheen lisäksi mukana häärii Sadun veli ja veljen vaimo, palkattuna työntekijänä on yksi ulkopuolinen.

Perheyrittäminen on elämäntapa, jossa jokaisella on tasavertainen mahdollisuus koulutautua ja olla kehittämässä tilaa. Jokaisella on tärkeä rooli tilan töissä, mutta mikä saa jaksamaan? Satu nauraa heläyttää ja sanoo ”tämä on elämäntapa ja tärkeintä on osata nauraa itselleen”.

Taustalta löytyy myös omaa aikaa, harrastukset tuovat vastapainoa päivittäisille töille. Kirjavan shetlanninponi **Raffen** kanssa tähdätään raviuralle ja tuleva perheenlisäys saa aikaan kutsuttavaa odotusta. Vuosien jälkeen tilalle on syntymässä varsa!

Perheen lisäksi luontoympäristö arvona näkyy vahvana. Paitsi maisemanhoito ja

luontohoiva palvelut, myös peltoviljelyssä panostetaan luonnonmukaisuuteen. Tilan peltoja viljellään luomuehtojen mukaisesti, tuottaen omille eläimille talvikauden rehut. Peltoviljelyn pinta-ala on kasvanut vuosien saatossa, mikä mahdollistaa ajatuksen laajentaa osaamista luomumarjoihin ja -puutarhakasveihin tulevaisuudessa.

Visioita riittää, kehittymällä ja kehittämällä luotetaan tulevaisuuteen. Samalla maaseutuympäristöä tuodaan tutuksi niille, joille se ei ole itsestään selvää. Meistä jokainen nostaa omalla tekemisellään maaseudun ja lammastuotannon arvoa, Isokummun tila on edelläkävijä sen arvostuksen esille tuomisessa.

OMA TILATEURASTAMO TUOTTAA MYÖS HALAL-LIHAA

PERINTEISESTI LAMMAS tuottaa lihaa. Lihantuotannossa Isokummun tilalla on (villa)langat omissa käsissä; kasvatusta, teurastusta ja markkinointia. Läpinäkyvä lihan tuotanto, joka on omissa käsissä, on helpompi hallita. Oman teurastamon perustaminen ei ole vaivatonta tai halpaa, mutta mahdollista.

Omassa tilateurastamossa paitsi teurastetaan, myös leikataan ruhot. Koko tilan henkilökunta on hyväksytysti koulutettu teurastamon tehtäviin, jolloin jokainen voi omien halujensa mukaan osallistua niin itse teurastukseen, lihan leikkaukseen kuin pakkaamiseen tai kuljetukseen. Tämä antaa joustoa töiden jaksamiseen ja tekemiseen. Kaikki kauppoihin menevät lihat myydään hienopaloiteltuna, mutta myös kokonaisia ruhoja myydään tarvittaessa. Markkinat ovat löytäneet niin kauppoista, kuin suoraan kuluttajista mm. Reko-rinkien kautta. Markkinointi ja kulje-

tus vaatii oman aikansa, mutta siihen kannattaa panostaa. Hinnottelussa ei kannata polkea hintoja; tuotteesta on saatava kate työlle ja kertoohan se omasta arvostuksesta tuotetta kohtaan; että hinta vastaa laatua.

Yksi kasvava markkina on halallihan ostajat. Suomen lainsäädännön mukaan eläin on tainnutettava ennen veren laskua. Näin toimitaan myös Isokummun teurastamossa. Vastatakseen kysyntään laillisin keinoin, teurastamolla on tarvittaessa käytössään tainnuttamiseen kelpoistuotodistuksen suorittanut imaami. Halallihat myydään ennakoita, teurastus tapahtuu sovittuna päivänä, jolloin imaami tulee suorittamaan teurastuksen, Satu tai Pasi on mukana teurastuksessa. Laillisen halallihan saannin mahdollisuus tuo läpinäkyvyyttä lihaketjulle ja pienentää pimeitä markkinoita.

KARITSAN LUUTON SATULA

Täytetty ja rullattu

RAAKA-AINEET

Karitsan satula. Leikattu luuttomaksi	n.1,2 kg
Karitsan jauheliha	700 g
Suola	7 g
Kurkuma	7 g
Kumina	1 tl
Mustapippuri	3 g
Valkosipulijauhe	5 g
Pinaattia tuoreina lehtinä	
Rosmariinia koristeluun	

TÄYTE

Sekoita suola, kurkuma, kumina ja mustapippuri jauhelihan kanssa.

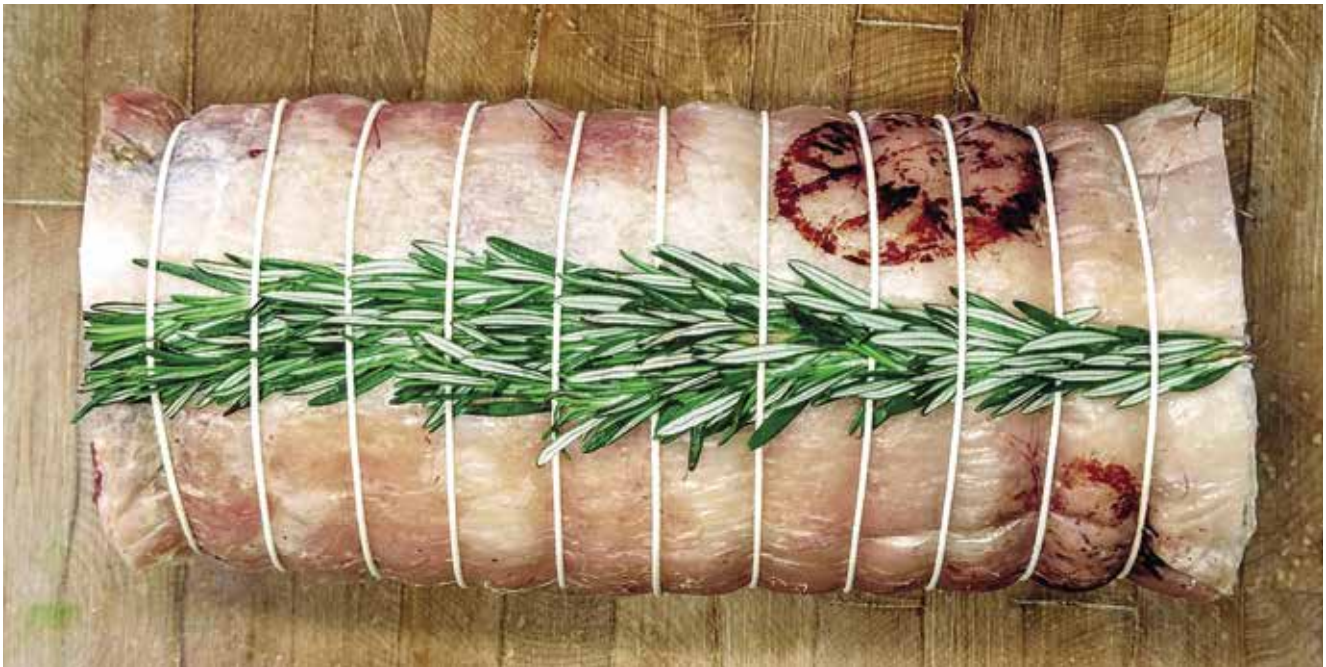
Ripottele valkosipulijauhe satulan sisäpinnalle ja asettele pinaatinlehdet tasaisesti lihan päälle.

Seuraavaksi asettele maustettu jauheliha pötköksi pitkittäin fileiden väliin.

Käännä kyljet muotoilemasi pötkön päälle.

Sitomiseen tarvitset lihamestarinnarua, tai vastaavaa elintarvikekäyttöön soveltuvaa puuvillanarua.

KYPSENNYS

Lämmitä uuni 200 °C (180 °C kiertoilma)
Paista rullaa pannulla jotta saat pintaan variä.
Asettele rulla vuokaan ja laita uuniin. Voit laittaa pintaan hieman viinietikkaa, niin kuoresta tulee hieman rapsakkaampi.

Uuniin voit laittaa myös vuoan, jossa on hieman vettä kosteutta lisäämään.

Paistoaika n. 60 minuuttia, tai kun sisätila on 60–65 °C (med/med+)

Loppuvaiheessa voit halutessasi lisätä sekaan lientä tai kermaa, niin kastikkeen saat tehtyä samalla. Mikäli teet kastikkeen erikseen, niin kokeile laittaa vuoan pohjalle rullan alle kokonaisia esikeitettyjä ja hieman litistettyjä uuniperunoita. Rullan kypsentyessä alla olevat perunat imevät kaiken maun karitsasta ja mausteista.

KIRJOITTAJA JA KUVAAJA

Rene Kuukkanen

Kivijalka Butchery

Solmuun on olemassa monta variaatiota ja netistä varmasti löytyy jokaiselle mieleinen. Tärkeää olisi, että solmu on kuristava ja pitävä. Mikäli teet ns. jatkuvaa solmua niin huomioithan että silloin esimerkiksi satulan puolittaminen ei onnistu. Laita rosmariinit rullan päälle ja tiukenna paketti narulla.

**VAATIVAT, JOUSTAVAT
JA YKSILÖLLISET
RAHTILEIKKUU-
PALVELUT,
MYÖS LUOMUNA**

KIVI **JALKA**
est 2016

CRAFTBUTCHERY

050 327 2272

JAKSAA JAKSAA – kunnes ei enää jaksaa

Burnout, loppuunpalaminen, uupumus. Tässä jutussa kaksi ammattilampuria kertovat omasta loppuunpalamisestaan.

”Opin, että vaikka kuinka sattuu, älä koskaan päästä irti”, vastasin mielestäni vitikkäästi ystäväni Facebook-kysymykseen, jolla hän kartoitti hevosharrastuksen nuoruudessa opettamia asioita hevostyöille. Uupumisesta puhuminen ääneen, omalla nimellä ja kasvoilla vaati minulta, joka olen avoin ja puhelias, yllättävän paljon miettimistä. Omien ajatusten pyörittely tuotti viimein tunnistettavan tunteen ja se on häpeä. Häpeä siitä, että minä olin sitten se, joka ei jaksanut. Olen oppinut, että häpeää aiheuttava asia on yleensä se, jonka avaaminen saattaa auttaa muita. Yhtä kaikki, tekisi mieli kertoa tuhat syytä uupumiseeni, mutta niiden aukaiseminen julkisesti on liian vaikeaa. Eikä niiden kertomisella ole oikeastaan edes merkitystä, sillä uupumisen syytä on yhtä monta kuin uupuneita. Haluan kuitenkin avata omia huomioitani asioista, joista olisi pitänyt ymmärtää hellittää.

Aloitimme tilan pidon vuokraamalla eläköityneen marjanviljelijäpariskunnan maa-

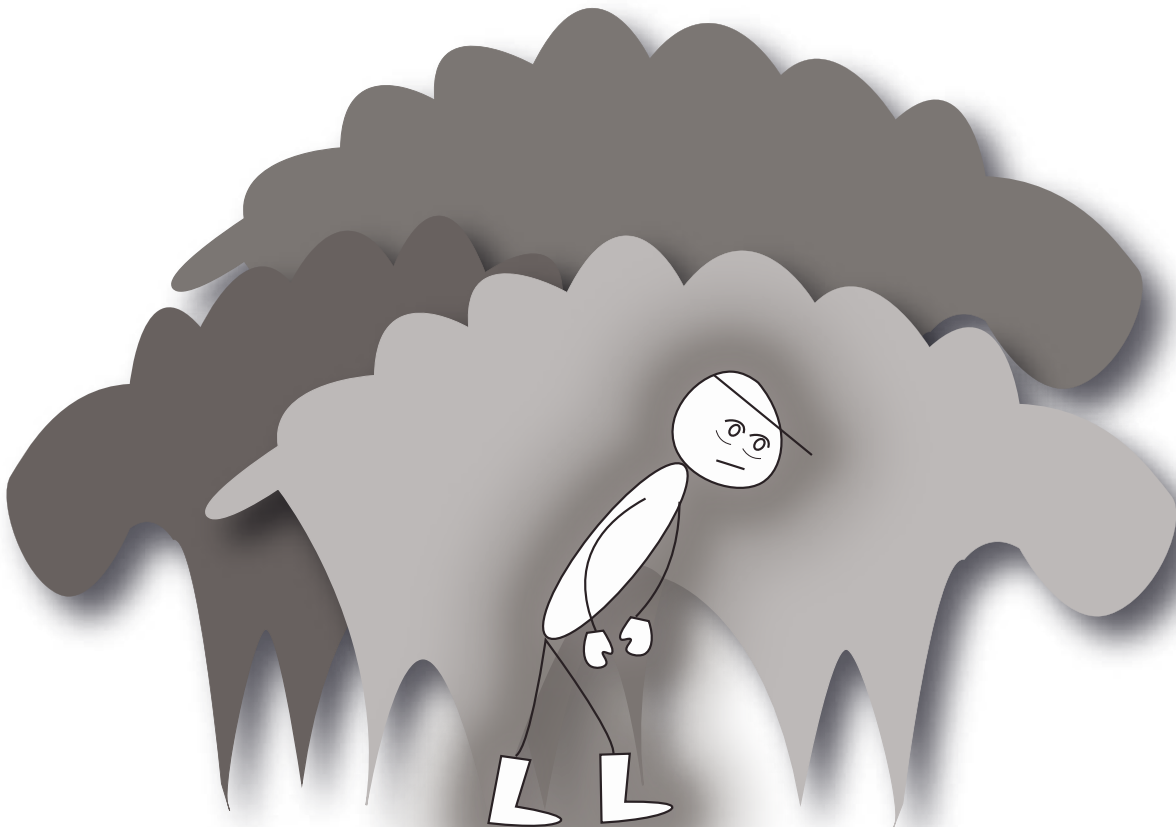
tilan kymmeneksi vuodeksi vuoden 2009 lopulla. Minä, puolisoni ja kaksi pientä poikaa, vajaa kaksivuotias ja nelivuotias. Suunnitelma oli alusta lähtien, että mieheni jatkaa tilan ulkopuolella ja minä hoidan pääasiallisesti tilaa ja lampaita sekä kannan vastuun, mies tekee töidensä ohella peltotöitä. Tavoite oli nostaa uuhimäärä 100 emoon vuoden 2011 aikana. Alkuperäisrotutuki ja peltoluomu olivat meille luontaiset valinnat. Ensimmäiset vuodet meillä oli vanhoilta viljelijöiltä jäänyttä mansikkaa, vadelmaa, herukoita, tyrniä ja pensasmustikkaa yhteensä reilu kaksi hehtaaria. Lammasmäärän noustessa vähensimme ensin mansikat, sitten vadelmat ja tyrnit. Tehtiin paljon työtä, oli väkeäkin palkattuna sato-kaudella, tehtiin mahdollisimman paljon itse oppiaksemme ja säästääksemme rahaa koneinvestointeihin. Minä nautin, mieskin yleensä, lapset kulkivat mukana. Jaksettiin.

Liian paljon työtä uuvuttaa lopulta kenet tahansa. Yhdellä ihmisellä on yhden ihmisen jäljet, eikä enempään pysty kukaan. Työmäärään kun lisää huonon kannattavuuden, rahahuolet ja työn mielekkyyden menetyksen, resepti uupumukselle on valmis.

Käytiin jopa yhdessä lomalla, syömässä ulkona, retkillä.

Muutama vuosi myöhemmin sain lahjaksi kiropraktikon vastaanottokäynnin, koska selkä oli aamuisin niin jäykkä. Lääkärikeskuksen kiropraktikko oli asiansa osaava ammattilainen ja neuvoi, että pitäisi ottaa muutama päivä rauhallisesti hoidon jälkeen. Seuraavana päivänä minulla ei ollut enää lomittajaa ja töissä odotti säilöhupaalain siirto pumppukärryllä keskilattialle avattavaksi. Pumppasin paalin ilmaan ja kiskaisin. Sain kallonpohjaani retkahdusvamman, joka johti hermovaurioon ja 14 kuukauden sairauslomaan. Sain apua, tuli hyviä harjoittelijoita ja lomittajia. Alivuokralaisena meillä asui lähes koko sairausloman ajan ystäväni, joka huolehti lampolaan liittyvistä käytännön asioista. Palatessani töihin ensin osa-aikaisena ja kuukauden jälkeen kokonaan, halusin olla terve. Toi-

Luin hienon vertauksen uupumuksesta. Olo on kuin saveen juuttuneella traktorilla. Renkaat pyörivät, rapa roiskuu ja vauhti sen kuin kasvaa, mutta minnekään ei liikuta, vaikka kuinka painaa kaasua. Mielikuva avautunee helposti lampureille.

Kukaan

voin, että kehoni kestäisi, purin hampaat yhteen ja tein. Rakastin työtäni ja pelkäsin, että menetän lampaat, jos en jaksaa. En ollut lähimainkaan terve.

Työhön paluustani, näin jälkikäteen katsottuna, alkoi uupumiseni. Ensimmäiset vihjeet, että keho ei meinaa jaksaa, olivat kipu ja hermoston pahenneet oireet. Opin tasapainoilemaan lääkkeillä, aikatauluttamalla ja fyysistä työtä koneilla keventämällä sain kivun siedettäväksi. En jaksanut enää ihmisiä, joten en ottanut enää meille asumaan ketään, otin harjoittelijoita, joilla teetin työt, mutta joille opetin vain välttämättömän. En käynyt missään. Elämästä katosi kepeä ilo, halu vitsailla, nauraa pötköille karitsoille, tipuille, kileille. Alkoi ahdistaa ja valvottaa. Raha-asiat, asiakkaat, ensi kesän marjasato. Valvonnat.

Sydänoireet alkoivat ensin rasituksessa, lisäyönnit, muljahtelut. Kuolemanpelko. Aloin herätä niihin yöllä. Kävin välillä lääkärissä, välillä ravintoterapeutilla, välillä googletin, käytiin lisäravinteita, akupunktiota. Ainoa, jota en kokeillut, oli lepo. En ehtinyt käyttää kaikkia vuosilomia. Ei ollut muka riittävän hyvää lomittajaa tarjolla. Ja jos oli loma, oli tuhat asiaa rästissä, tekijää odottamassa. ”Sitä paitsi, olen kipeämpi loman jälkeen”, nauroin.

Vuosia kului. Kollegan kanssa puheli-

Kun yöunet alkavat huonontua, on viimeistään aika mennä lääkäriin. Väsyneenä rikkoo itsensä, koneensa, eläimensä ja lopulta tilankin. Ajatus ei kulje ja motorikka heikkenee. Tekee tyhmiä päätöksiä, turhia virheitä ja joutuu kummallisiin onnettomuuksiin. Omia jälkiään joutuu paikkailemaan kerta toisensa jälkeen. Kunnolla nukuttu yö kirkastaa ajattelun ja kroppakin jaksaa paremmin töitä. Lisäksi aamuyön murehtimiset eivät saa asioita sen valmiimmaksi.

Omaa toimintaansa ja tilaansa on turha vertailla toisiin ja murehtua sen vuoksi. Kukaan ei tiedä, mitä kenenkin tilalla todellisuudessa tapahtuu. Some ei kerro koko totuutta, eivätkä aina tuotosseurannan hittilistatkaan. Jokaisella on omat perkeleensä kesytettävänä. Kukaan ei ole kaikessa hyvä, eikä kaikessa huono. Kannattaa keskittyä iloitsemaan asioista, jotka omalla tilalla ja elämässä ovat hyvin ja kehittämään pienin askelin kompastuskiviään. Pienin askelin, koska isot ovat mahdottomia, eivätkä koskaan vie tavoitteeseen sen nopeammin. Tulee vain turhia pettymyksiä ja taas uupuu.

messä sovittiin, että tämän sesongin jälkeen helpottaa. Ei helpottanut, aina tuli seuraava. Tuli kevätkaritsointi, joka venähti, kun en ollut muistanut tai jaksanut ottaa pässiä ajallaan pois. Tuli pääsiäisen lihasesonki, kevättyöt, peltotyöt, rehunteko, heinäkuun karitsointi, rehunteko, marjasesonki, syksyn lihasesonki, astutukset, joulusesonki. Mies kävi lasten kanssa lomilla, minä jäin kotiin. Joskus lähdin minäkin, ostamaan lampaita, katsomaan lampaita. Kotiin tullessani olin henkisesti niin loppu, etten puhunut viikkoon mitään.

Yritin muuttaa systeemiä vähemmän kuormittaviksi ja onnistuinkin. Yksinkertaistin kaikkea, mitä pystyin. Hankin paa-
lihäkkeitä, jaoin väkirehut vain kerran päivässä, aikataulutin lyhyemmät astutuskau-
det, pienemmät karitsointiryhmät, siirryin

Uupumus ei aina johdu välttämättä työstä, vaan juurisyyt voivat löytyä muustakin elämästä. Pienten lasten ja yrittäjän arjen yhdistäminen voi olla raskas paikka. Arjessa voi olla paljon muitakin stressitekijöitä, jotka sitten kulminoituvat uupumukseen. Kun muussa arjessa joutuu taistelemaan, työhön ei enää ole entiseen tapaan resursseja. Ihminen ja elämä ovat kokonaisuus, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen.

Uupumuksesta ei selviä poppakonstella ja positiivisella ajattelulla. Toki asennekin ratkaisee, mutta harvalla on voimia nostaa itseään sieltä suonsilmäkkeestä ilman lääkkeiden antamaa alkupotkua. Myös työterveyspsykologi tai mielenterveyshoitaja on korvaamaton keskusteluapu. Heiltä saa ihanan uusia näkökulmia tuulettamaan omaan päähän kehää kiertämään jääneitä ajatuksia. Kun ulkopuolinen toteaa, että sinulla nyt yksinkertaisesti on liian paljon töitä, eikä siitä vain kertakaikkiaan ole mahdollista selvitä yhden ihmisen voimin, synninpäästö voi auttaa näkemään tilanteen ja ymmärtämään, ettei kyse ole omasta huonoudesta. Ikävintä siinä on, että yrittäjän on itsensä alettava muuttaa toimintaansa ja suoraviivaistaa töitään. Työyhteisö, esihenkilö tai henkilöstöhallinto ei sitä tee.

rahtikerintään. Tein kaikkeen systeemit. Ne autoivat vähän. Ainoa, jota en kokeillut, oli lepo.

Kummallista, mutta en ollut enää varsinaisesti väsynyt. Jaksoin netin kautta olla vastuutehtävissä. Aloin opiskella monimuotona. Ajattelin, että ne ovat harrastuksia, joten niiden suorittaminen osoittaa, että minä jaksan.

Tein kaikki työt poskihampaita yhteen purren, vähemmän tärkeät työt jäivät roikkumaan. Sen ajan, kun en ollut töissä lampolassa, marjapelolla tai harrastamassa yhdistystoimintaa, makasin sohvalla katso-
massa sarjojen tuotantokausia. En jaksanut mitään muuta. Ennen olin lenkkeillyt, pyöräillyt ja viihtynyt luonnossa, nyt lihakset olivat koko ajan kipeät ja kaikki liikku-
minen tuntui palalta. Kolmen kilometrin

Me kotieläintilalliset olemme hyvin vaativia itseämme kohtaan. Eläinten hyvinvointi menee aina omamme edelle. Tavallaan se onkin oikein, mutta syö lopulta tekijänsä. Avain jaksamiseen on oppia olemaan - trendikkäästi - armollinen itselleen. Eläimet pärjäävät jonakin iltana vähemmälläkin hoivalla aamuun saakka, kun hoitaja lataa itseään. Lomat on pidettävä lomina, ei rehupellolla. Kotia on lähdettävä pois, ajatukset eivät tuuletu muuten. Pienikin kotiympyröistä poistuminen auttaa, edes illan ajaksi silloin tällöin tai yön ylitse ja puolilta päivin takaisin. Yrittäjällä työyhteisö ei pidä virkistyspäiviä eikä jaa liikunta- ja kulttuuriseteleitä. On oltava sopivan itsekäs, koska sinusta ei huolehdi kukaan muu kuin sinä itse.

Loppuunpalamisen fyysiset oireet	Loppuunpalamisen henkiset oireet
Krooniset pääkivut	Ahdistuneisuus
Suolisto-ongelmat	Masentuneisuus
Stressivatsa	Vihaisuus
Lihaskireydet	Lyhythermoisuus
Hengenahdistus	Sosiaalisten tilanteiden välttely
Ruokavaluttomuus	Lisääntynyt negatiivinen ajattelu
Unettomuus	
Jatkuva uupumus	Lähde: Lifted.fi

kävely koirien kanssa tuntui vielä päivien jälkeen lihaksissa. Söin harvoin, silloinkin lähinnä leipää tai karkkia. Kahvin vaihdoin pikakahviin, sen vatsa kesti närästävästä.

Mitä vaihtoehtoja minulla oli? Jos näytän, etten jaksa, menetän työni, koska puoliso ei todellakaan halua jatkaa lampaiden pitoa, jos joutuu niitä hoitamaan. Minä menetän identiteettini lampurina, joka on ainoa asia, mitä olen ja missä olen hyvä. Jos menetän lampaat, menetän sen, mitä olen aina halunnut tehdä. Pahimmassa tapauksessa joudun asumaan jonnekin kirkonkylän rivitaloon. Jos haluaisinkin lomaa, en saa lomittajaa, tai jos saan, tulee joku huono, jonka jälkeen on isompi työ hoitaa kaikki, mikä on mennyt pieleen. En voi lopettaa suoramyymintä, koska jos lopetan, menetän asiakkaat ja sitä myötä myös tulot tippuvat.

Älä päästä irti, vaikka kuinka sattuu. Uutena vuotena 2020 katsoin kuopuksen kanssa telkkaria sohvalta, enkä enää löytänyt asentoa, jossa jalkaan ei olisi sattunut. Parin päivän päästä oli pakko lähteä lääkäriin, kun en voinut enää suoristaa toista jalkaa. Olin saanut selkärangan sisälle pullistuvan välilevytyrän, joka leikattiin päivystyksessä. Jäin kahden ja puolen kuukauden sairaalomalalle. Lomittajaa ei ollut osoittaa, paitsi satunnaisiksi päiviksi. Mies ja lapset ottivat lampaiden hoidosta täydellisen hienon kopin. Eläkkeelle jääneet vanhempani

Kun henkinen jaksaminen on heikoilla ja sielu vereslihalla, ulkopuolelta tulevat kommentit sattuvat herkemmin ja niihin reagoi voimakkaammin. Uutiset, somekommentit ja asiakaspalautteet sattuvat ja niistä myös suuttuu helpommin. Omasta toiminnasta ylpeyden tunteminen ja negatiivisten kommenttien sivuuttaminen vaatii hyvää jaksamisen tasoa ja motivaation olemassaoloa.

tulivat meille asumaan ja hoitivat talouden. En voinut uskoa. Minä en ollutkaan korvaamaton. He kaikki halusivat auttaa. Valittamatta tai minua syyllistämättä.

Helmikuussa varmistui, että emme saa ostaa tilaa, jossa asuimme. Palasin maaliskuussa töihin lampolaan, mutta tilan ostamiseen liittyvien epäselvyyksien vuoksi en ollut astuttanut uuhia poikimaan. Keväällä lähes kaikki eläimet olivat paaliruokinnalla ja työ oli fyysisesti kevyempää. Pakkasimme tilan, koneet, eläimet ja siivosimme kymmenen vuoden jälkemme, purimme petoaidan. Minä muutin laidunkauden alussa toisten vuokrateltojen reunalle asuntovaunuun kahden koiran, vuohien ja lampaiden kanssa ja puoliso muutti lasten ja lemmikkien kanssa rivitaloon kirkonkylälle. Olin väsynyt, vihainen, lamaantunut ja epä tietoinen.

Jotain siellä pellon reunassa huuliharppua soittaessa kuitenkin aukesi. Pahin, mitä olin kuvitellut, oli jo tapahtunut. Olimme kaikki silti elossa. Olimme yhä naimisisa. Tajusin, että on aika etsiä uudenlainen tapa elää, aika kuunnella kehoa, jos se vielä jotain suostuu kertomaan. Aika etsiä tapa, jossa poskihampaita ei tarvitse purra yhteen, ja pitää otsasuoni pullistellen kiinni siitä, mitä on ollut. On aika olla itselleen armollinen ja lempeä. Antaa anteeksi.

Löysimme entiseen verrattuna hyvin erilaisen tilan heinäkuussa. Kaksi päivää uuden pellon laitaan siirtymisen jälkeen uuhet

Itse käsittelen näitä asioita paljon paperilla. Kirjoitan ajatuksia, jolloin ne konkreettisesti ratkaisuiksi ja niille on helpompi keksiä ratkaisuja. Vihkonreunaan voi myös kirjoittaa itselleen kysymyksiä ja miettiä vastauksia:

*Mikä minua uuvuttaa?
Mitkä ovat pahimmat uupumuksen syyt?
Miltä minusta tuntuu?
Miksi uuvun juuri nyt?
Mitä voin tehdä asioille?
Mitä voin muuttaa?
Mitä haluan muuttaa?
Miten haluaisin asioiden olevan?
Miten eläisin unelmamaailmassa?
Missä olen hyvä, missä asioissa olen onnistunut?
Mitkä ovat vahvuuteni, mitä hyötyä niistä on?*

alkoivat poikia, tein ikivanhaan navettaan synnytysoaston. Syksymmällä myin puolet uuhista, lopuille tehtiin vanhaan rakennukseen helppohoittoiset tilat. Tehtiin remontti, jotta päästiin asumaan taloa. Kun uuhet tulivat sisälle lokakuussa ja itse huokaistiin helpotuksesta, tuntui kehossani tunne, että alan palautua. Liikunta alkoi houkutelua.

Nyt, tätä kirjoittaessa keväällä 2021 yritän opetella rauhoittumaan. Syömään säännöllisesti ravitsevaa ruokaa. Tekemään yhden asian kerrallaan. Pysähtymään. Tunnistamaan tunteitani. Tunnistamaan rajani ja ilmaisemaan ne. Uupumuksesta ja ylirasitustilasta luettuani en usko, että kehoni enää kestää kuormitusta niin kuin ennen. Mutta toisaalta, entä, jos sen ei kuulukaan kestä? Jos on varsinainen ihme, että kehoni ja mieleni kestivät niin kauan? Entä jos kokonaisvaltainen hyvinvointi voisikin olla minulle uusi normaali?

Muutoksia, kuten avioeroja, läheisen kuolemaa, lapsen vakavaa sairautta tai raskasta työympäristöä ja konflikteja työpai-

APUA TARJOAVAT MUUN MUASSA

Oma työterveysshuolto

Terveyskeskus

Suomen mielenterveysseura

Kriisipuhelin päivystää 24 tuntia vuorokaudessa numerossa:
09 2525 0111.

Kristelefon på svenska: 09 2525 0112
må och ons kl. 16-20 samt
ti, to, fre kl. 9-13.

Kirkon keskusteluapu

Palveleva puhelin: 0400 221 180
Avoimna joka ilta klo 18 - 24.
Chat: Avoimna ma-pe klo 12 - 20h
<https://evl.fi/kirkonkeskusteluapu>

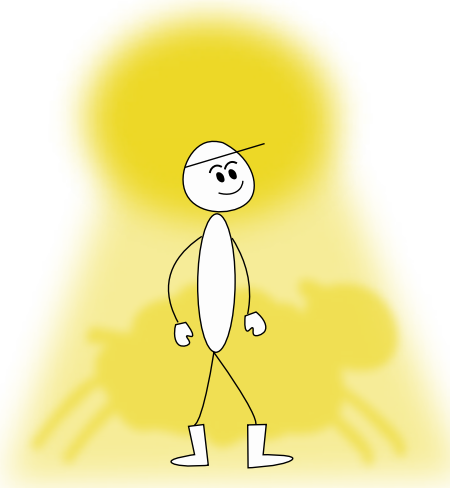
Kyrkans samtalstjänst

Ring 0400 221 190,
vi är öppna alla dagar kl. 20-23
Chat: Vi är öppna måndag till torsdag
kl. 19-21
<https://evl.fi/kyrkanssamtalstjanst>

Päihdeneuvonta

Ilmaiseksi ja nimettömästi, omasta tai läheisen päihdeongelmasta, 24/7
puh. 0800 900 45

Motivaatio on suuri jaksamisen ja hyvinvoinnin mahdollistaja. Kun sen saa säilytettyä tai sen löytää uudelleen, on helpompi jaksaa työtään. Vaikeudet alkavat, kun itse haluaisi tehdä jotain, mutta siihen ei olekaan resursseja. Resurssi voi olla juuri se oma jaksaminen tai vaikkapa raha tai vanhat, epäkäytännölliset rakennukset. Liian suuri ristiriita oman ideaalin ja arjen mahdollisuuksien välillä nakertaa joka päivä ja lopulta uuvuttaa. Kun tuottaa huipputuotetta jaksamisensa ääri rajoilla ja käteen jäävällä lihatilillä saa häidin tuskin rahoitettua rehukustannukset, motivaatiota saa hakea paremmallakin jaksamisella.

kalla pidetään hyvin kuormittavina tekijöinä. Jopa niin, että työntekijä voi kertoa niistä työterveydessä, jäädä sairauslomalle ja asiat pyritään saamaan paremmalle tolalle. Maataloudessa pahimmillaan kohdataan useita kuormittavia tekijöitä kerralla. Sairauslomaa ei silti välttämättä saa. Toivon, että tulevaisuudessa yrittäjätkin nähtäisiin resurssina, josta tulee huolehtia. Tai oikeastaan, toivon, rakas kollega, että sinä näkisit jo nyt itsesi niin arvokkaana resurssina yrityksellesi, että vaatisit itseltäsi lempeyttä ja huolenpitoa itsellesi. Huolehtisit itsestäsi, niin kuin rakkaimmasta uuhestasi tai paimenkoirastasi tai parhaasta työntekijästäsi. Ja että kohtelisit myös perhettäsi samoin.

Valoa!
Ellis Lammastila Haukivillasta

P.S. Selkäläikkauksessa ollessani puolisoni oli tehnyt poikien kanssa videon. Kiinnitin videon Lammastila Haukivillan Facebookseinän yläosaan, josta klikkaamalla pääset katsomaan sen.

Vihreäreunaisissa laatikoissa olevat sitaatit ovat nimettömänä esiintyvän, uupumisen kokeneen lampurin ajatuksia.

Kesälampaita luovuttavan muistilista

KEVÄT TUO kesälampaan kyselijät. Mitä lampurin pitäisi ottaa huomioon myydessään tai vuokratessaan lampaita kesäksi? Lammasyhdistyksen kotisivuilta löydät hyödyllisen muistilistan:
<https://lammasyhdistys.fi/lampurille/kesalampaiden-myynti-ja-vuokraus/>

Varmista muun muassa, että ostaja on tietoinen, mihin hän on ryhtymässä. Hänen tulisi olla perehtynyt lampaiden käytäytymiseen, hoitoon, ravitsemustarpeisiin sekä pitopaikan vaatimuksiin. Ostajan on oltava rekisteröitynyt lampaan pitäjäksi kuntansa maaseututoimeen

Yhdessä enemmän!
TEURASHINNAT NOUSIVAT VUODEN 2021 ALUSTA!

POHJANMAAN LAMMASOSUUSKUNTA
Lisätiedot: Anniina Holopainen puh. 050 9131 845
pohjanmaanlammassosuuskunta@gmail.com
TOIMIALUEENA KOKO SUOMI

Lammasta lautaselle, karitsaa kaikkiin keittiöihin

Ostamme sekä teemme rahtityötä.

Tilateurastamo Kouvolassa
www.muhniemenlahtivaja.fi
puh. 040 578 6317

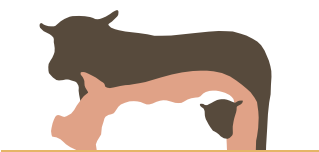
Ostamme kaikenikäisiä lampaita ja vuohia teuraaksi ympäri vuoden.

Teurastus, lihanleikkaus ja tyhjiöpakkaus myös rahtityönä

Lallin Lammas

Lallin Lammas Oy
Mikolanlenkki 80, 27730 TUISKULA
Puh. 0400 884 335
lallin.lammas@lallinlammas.inet.fi

KOKO SUOMEN LAMMASTEURASTAMO

Tajma

Osto ja palautus
puh. Daniel 045 7342 6730
ja Magnus 040 596 0722

Vainion Teurastamo^{oy}

OSTETAAN karitsaa / lammasta ympäri Suomen

**Hyvään hintaan!
Luomuhyväksyntä**

puh. 010 229 1021, Orimattila
www.vainionteurastamo.fi

RÄNNI apuna lampaan käsittelyssä

KIRJOITTAJA JA KUVAAJA

Sari Heltela

ProAgria

Kukapa meistä ei haluaisi selvittää töistään mahdollisimman helpolla? Lammastalouden tehokkuutta voi merkittävästi parantaa suunnittelemalla lampaiden yksittäis- ja ryhmäkäsittelymenetelmiä mahdollisimman hyvin. Ammattimaiseen tuotantoon kuuluu oikeaan aikaan ja ajoissa toimiminen. Punnitukset, ryhmittelyt, lajittelut, vierotukset, madotukset, rokotukset... Lista on pitkä ja työtä on paljon. Jos se on hankalaa ja vaivalloista, töillä on taipumus venyä ja jäädä jopa hoitamatta. Se näkyy tuloksissa ja lampurin jaksamisessa ja sitä mukaa kohta myös lampaiden hyvinvoinnissa. Työ on siis tehtävä niin helpoksi, ettei rutiineista lipsuta.

Ratkaisuksi ei ole konetta, vaan rakenteita ja osaamista. Pienissä katraissa pääsee apuaidoilla jo alkuun, mutta katraan kasvassa hyvin suunniteltu ja toimivaksi todettu ränni on niin lampaille kuin lampurille paras vaihtoehto. Rännin etu lampaille muuhun käsittelyyn verrattuna on se, että rännissä lampaita käsitellään lajinmukaisesti kiinteänä osana isompaa ryhmää, millä on suuri merkitys laumaeläimelle ja sen stressitasolle. Lampurille etuna on, että eläimet kulkevat pakottamatta omilla jaloillaan ja yksin voi käsitellä isojakin ryhmiä ilman sen suurempia ponnisteluja, varsinkin jos on osaava työkoira apuna. Kun saa rakennettua toimivan rännityssysteemin, sitä voidaan hyödyntää monissa lampolan työvaiheissa. Jos on päässyt kokeilemaan rännityksen helppoutta, ei enää ole paluuta – ellei sitten halua harrastaa lampolassa urheilua.

Rännin sijoittaminen

Monet rännijärjestelmät ovat koottavia ja siirrettäviä. Se onkin kätevää, sillä eri vuodenaikoina ja tuotantovaiheissa myös lampolan sisustus voi muuttua. Usein kesäisin voidaan rännille varata suurikin tila lampolasta tai rakentaa se laiturille. On myös ratkaisuja, missä ränni on tehty lampolan ulkopuolelle jaloittelutarhaan tai konekatokseen. Koottavassa versiossa on myös se hyvä puoli, että sitä voi muokata toimivampaa muotoon, jos lampaat eivät kulje siinä hyvin.

Tärkeää on, että rännin ympärillä on tilaa eläinten kokoamisaitaukselle ja rännityksessä lajiteltujen ryhmien karsinoille, sekä mahdollisimman selkeät reitit paikalle.

Tässä Englannista liikuteltava malli, joka kulkee kätevästi kärryssä.

Putkisaloon kartanossa rännin avulla lampaat tulevat kätevästi sorkanhoitotelineeseen.

Jos ränni on ulkotilassa, on hyvä olla katos huonon sään tai helteen varalta ja tarvittaessa myös sähköt laitteille.

Rännin rakenteet

Jos aikoo rakentaa tai hankkia itselleen rännin, kannattaa sen käyttöä seurata käytännössä eri lammastiloilla. Vertailemalla löytää itselleen oikean mallin, joko valmiina pakettina hankittavaksi tai mittojen ottamiseksi tee-se-itse -vaihtoehtoon. Alkuun

voi päästä hyödyntämällä tilalla jo olemassa olevia irtoaitoja. Lisäksi tarvitaan apuportteja (haitari tai giljotiini) sekä ”back stop” portti, joka päästää lampaan eteenpäin, mutta estää ryhmän peruuttamisen kujanesta. Back stop -portti toimii paremmin, jos sitä ei sijoita aivan rännin alkuun, vaan esimerkiksi yhden aitaparin jälkeen. Portit ja back stop lienee parasta ostaa valmiina. Jos tilalla on jo vaaka, jonka portit eivät sovelu ränniin, voidaan ne korvata sijoittamalla ränniin sekä vaa’an jälkeen haitariportit, jolloin se vaaka saadaan käyttöön ilman että ihmisen pitää siirtää lampaita.

Odotteluvaiheena, varsinkin suurelle ryhmälle, voi toimia karsina tai iso aitaus. Siitä lampaat siirretään varsinaiseen kokooma-aitaukseen, jossa on toispuolisen supilon muotoinen (toinen seinämä suora) johdate ränniin. Johdate ja rännin sivuaidat on hyvä olla läpinäkymätöntä materiaalia, jolloin lammassuuntaa kohti valoa ja vapautta, optimaalisesti kohti toisia lampaita. Jos käytetään tavallisia irtoaitoja, niihin voi laittaa näköesteen esimerkiksi patolevyllä tai pressulla. Rännin sivuaidat on hyvä asentaa alhaalta kapeammalle ja ylhäältä leveämmälle, jolloin lampaat pysyvät paremmin jonossa eivätkä kääntyile takaisin päin.

Varsinaisen rännin pituus riippuu paikasta ja eläinmäärästä, mutta siihen olisi hyvä mahtua vähintään 4–5 lammasta jonottamaan. Riippuen käsittelystä rännin päähän

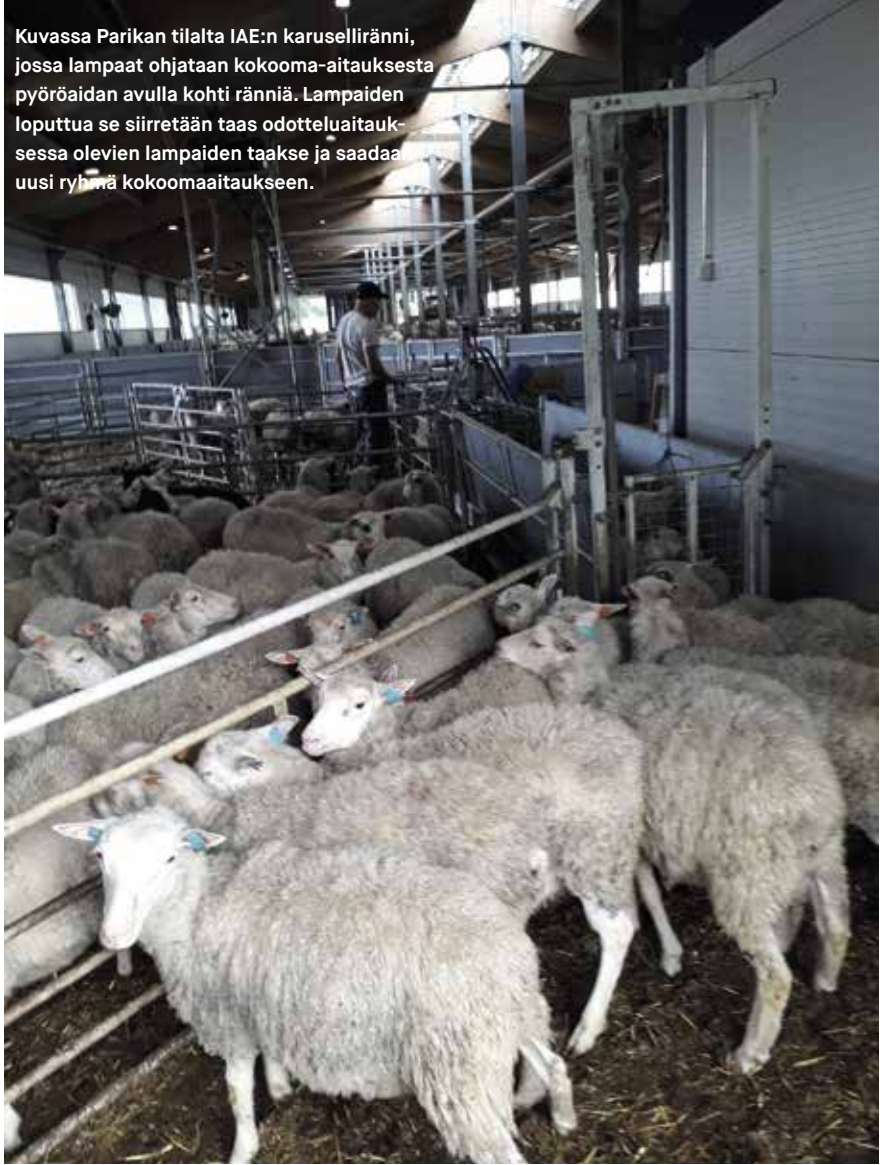
voi laittaa vaakahäkin, yksilö/arvosteluhäkin, jakajan (jolla voi lajitella lampaat 2–3 ryhmään kerralla), sorkanhoitotelineen, kerintäkarsinan tai useita peräkkäin tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan.

Rännityöskentely

Lampaalla on hyvä muisti ja se pitää opituista rutiineista. Uusia paikkoja se vierastaa ja pelkää. Siksi on tärkeää, että katras opetetaan kulkemaan rännissä rauhassa ja positiivisesti. Aluksi backstop leveällä, rännin portit auki ja lauma rauhassa, vaikka väkirehulla houkuttelemalla ränniin ja vapaasti sen läpi, mielellään useita kertoja. Niin ne oppivat, että se ei ole vaarallinen ja siitä pääsee vapauteen. Tämä kannattaa toistaa myös epämiellyttävien käsittelyiden kuten sorkanhoidon tai kerinnän jälkeen. Kun lauma kulkee hyvin, voidaan aloittaa varsinaiset toimenpiteet. Ränniä ei kannata päästää tyhjäksi, vaan pitää huoli, että siellä on ”houkutuslammas”, jota kohti lampaat tulevat. Opittuaan ne kulkevat helposti rännissä. Rauhallinen käytös auttaa. Lampaat saa kulkemaan rännissä eteenpäin, kun kulkee niitä vastaan.

Ränni on apunasi kun: tarkastat lampaita, punnitset (myös 6 vk:n painot mahdollisia video tulossa faceen katras kannattavaksi sivulle), vierotat, lajittelet, ryhmittelet, madotat, rokotat, hoidat sorkkia, keritset (Katras kannattavaksi facebook sivuilla video 4.4.2021)... Kun apunasi on toimiva koulutettu paimenkoira, pääset vielä helpommalla, mutta se on jo toinen tarina.

Kuvassa Parikan tilalta IAE:n karuselliränni, jossa lampaat ohjataan kokooma-aitauksesta pyöröaidan avulla kohti ränniä. Lampaiden loputtua se siirretään taas odotteluaitauksessa olevien lampaiden taakse ja saadaan uusi ryhmä kokoomaaitaukseen.

Lampurin vinkki

Ambulanssi

ONTUVIEN, muuten sairastavien tai yllätyskaritsoineiden lampaiden hakeminen (luonnon)laitumilta hoitoon on tavallisella kuljetuskalustolla hankalaa. Iso kuljetuskärry ei toimi pehmeällä mätikköisellä luonnonlaitumella ja nostelu esim. avolava-autoon ei sekään ole ongelmaton.

Viereisen kuvan ”ambulanssi” on tehty naapurin metsänreunasta löytynyttä heinähäntää hyödyntäen. Ylimääräisten osien poisto, pohja lankusta tai laudasta yhteen pulatun, romuvaneriä seinät ja vanha navetan parsimatto lattiaksi. Kettingillä tuetaan ruosteen keventämää runkoa. Päälle voi pinota muutaman metallisen tai puisen karsina-aidan helpottamaan eläimen ohjaamista ambulanssiin.

Kesän kokemuksella olemme tyytyväisiä rakennelmaan. Sairas, ontuva tai karitsoinut uuhi jälkikasvuineen on helppo taluttaa maahan laskettuun häkkiin ja vaneriseinät suojaavat pieniä vastasyntyneitä karitsoita vedolta ja sateelta. Jos laitumella pystyy vain traktorilla ajamaan, päästään noudettavan eläimen viereen.

Petri Leinonen

HYVÄ ELÄINTEN KÄSITTELY paimenkoiran avulla

Hyvä paimenkoiran käyttö lisää eläinten hyvinvointia. Laidunnus optimaalisissa ryhmissä ja myös kauemmillä lohkoilla ovat mieluisia lampurille, kun siirrot ja mahdolliset karkaamistapaukset hoituvat helposti toimivan paimenkoiran avulla.

KIRJOITTAJA JA KUVAAJA
Anniina Holopainen

Paimennus on koiran ja paimennettävien eläinten välistä kommunikointia. Hyvä paimenkoira osaa kertoa lampaille ihmistä paljon paremmin, mihin mennään tai mitä tehdään. Huonosti koulutettu koira taasen voi aiheuttaa eläimille stressiä. Paimenkoiriin on jalostettu tätä eläinten kanssa keskustelutaitoa. Paimenkoira tulkitsee eläinten eleitä ja ajatuksia monesti jopa ihmistä paremmin, ne esi-

merkiksi usein havaitsevat lampaiden vetosuunnat ennen kuin yksikään lammas on ottanut askeltakaan. Tätä eläintenlukutaitoa ja eläinten hallinnan taitoa ei ole muissa koiraroduissa.

Hyvään eläinten käsittelyyn kuuluu rauhalliset, varmat otteet. Oli käsittelijä ihminen tai koira, tulee lampaita käsitellä hyvin ja kunnioittavasti. Samat periaatteet toimivat kummassakin tapauksessa. Nämä peruseriaatteet tulisi jokaisen eläimiä hoitavan tuntea. Aiheesta on kirjoitettu paljon kirjallisuutta, ne on usein tehty naudoille, koska isojen eläinten vääränlainen käsittely aiheuttaa paljon vaaratilanteita myös ihmiselle, mutta samat menetelmät toimivat suoraan lampaiden kanssa. Hyvän eläinten käsittelyn uranuurtajan Temple Grandinin nettisivuilla on paljon hyviä vinkkejä, sivut ovat englanninkieliset. Suomeksi tietoa löytyy muun muassa Atrian, MTT:n ja Eläinten hyvinvointikeskuksen julkaisemana.

Myös useita opinnäytetöitä on tehty sekä eläinten käsittelystä sekä käsittelyn ja tapaturmien välisestä yhteydestä sekä eläinten kokemasta stressistä. Eläimen kokeman

stressin tiedetään vaikuttavan paljon eläimen tuotokseen. Tässä koottuna muutamia peruseriaatteita;

Lammas on laumaeläin, se kokee saavansa turvaa laumasta, mitä isompi lauma, sen turvallisempaa. Jos erimerkiksi käsittelytilanteessa yksittäinen eläin säikähtää ja karkaa, ei sitä tule jahdata tai yrittää palauttaa koiran tai ihmisen voimin. Se palaa lauman luokse, kun sille annetaan siihen tila ja rauha.

Pakoetäisyyden hyödyntäminen

Lampailla on pakoetäisyys (englanniksi flight zone) joka on eri suuruinen eri eläinryhmillä ja eri käsittelijää kohden. Pakoetäisyys on se etäisyys, jossa eläimet alkavat väistämään. Ihmisille kesyjen lampaiden pakoetäisyys tuttua ihmistä kohden voi olla hyvin pieni, kun taas vierasta tai koira kohti hyvinkin suuri. Rodut ja eläinten käsittely vaikuttaa eläinten pakoetäisyyden suuruuteen.

Lampailla silmät sijaitsevat pään sivuilla ja niiden näkökenttä on panoraamainen, ne näkevät hyvin laajalle mutta kolmiulotteinen hahmottaminen on niille hyvin vaikeaa.

Lampaat eivät erota etäisyyksiä hyvin, siksi esimerkiksi varjokohdat voivat vaikuttaa niiden mielestä pelottavilta aukoilta. Lampaat eivät näe hyvin suoraan häntänsä taakse (blind spot), mitä lyhyempi ja jäykempi niska ja leveämpi takaosa, sitä suurempi kuollut kulma niiden takana on, vertaa esimerkiksi texel ja kainuunharmas lampaita.

Lisäksi lampaiden läpi kulkee niin sanottu tasapainolinjat (balance lines), toinen lapojen yli ja toinen päästä häntään. Jos ylittät tuon linjan, eläin vaihtaa suuntaa. Lapolinjan takana ollessa eläin liikkuu eteenpäin, jos kuljet sen etupuolelle (pään tasolle) eläin alkaa vaihtaa suuntaa tai pysähtyy kun liikut riittävän pitkälle eteen.

Miten nämä lampaiden ominaisuudet sitten vaikuttavat niiden käsittelyyn? Jos pakoetäisyyksirajalle tullaan rauhallisesti tunnustellen, voit huomata eläinten ensimmäiset reaktiot, niitä ovat muun muassa pään nostaminen, lähestyvän tarkkailu ja lopulta pään kääntäminen ja liikkeelle lähtö. Mitä isompi tai jäykempi eläin, esimerkiksi liharotupässi, sitä enemmän aikaa eläin tarvitsee kääntymiseen. Jos pakoetäisyyksirajalle rynnätään vauhdilla, saa se eläimet joko a. panikoitumaan ja juoksemaan, b. jämähtämään paikoille tai c. kääntymään päin ja pahimmassa tapauksessa puolustautumaan.

Liian lähelle eläimiä tuleminen rauhallisestikin saa yleensä eläimet jämähtämään ja kääntyilemään kannoillaan. Tämä on hyvin tyyppillinen virhe, minkä sekä ihmiset että koirat tekevät. Eläimet kokevat olonsa turvattomaksi, jos käsittelijä (etenkin ihmistä matalampi koira) kulkee suoraan niiden takana, jolloin ne eivät näe käsittelijää kunnolla. Siksi eläinten liikuttamista varten paras paikka on kävellä takaviistossa. Eläinten tilaa (pakoetäisyyden sisäpuoli) tulisi kunnioittaa ja eläinten ohjailu pakoetäisyyden rajalta saa ne pysymään herkkänä ja hyvin liikkuvina. Eläinten liikuttamiseen kuten myös koirien kouluttamiseen käytetään tätä samaa tekniikkaa, jota kutsutaan pressure and release – vapaasti suomennettuna paine ja vapautus. Se tarkoittaa sitä, että kun eläimeltä saadaan haluttu toiminta esimerkiksi lampaiden ihmistä väistämisen, paine poistetaan → pysähdytään, näin eläimet saavat palkinnon (paineen poistuminen) halutusta toiminnasta.

Vältä turhaa juokuttamista

Lampaita ei tulisi turhaan juokuttaa koiralla. Etenkin liukkaalla tai epätasaisella alustalla on selvä loukkaantumisriski. Käsittelylaitokset/sisätilat voivat aiheuttaa myös riskitilanteita sekä lampaalle itselleen, koiralle tai ohjaajalle mikäli eläimiä käsitellään niin, että ne panikoituvat. Pienemmässä tilassa ihminen ja koira joutuu väkisin ylittämään pakoetäisyyden ja jos siellä tehdään

liian nopeita liikkeitä, voi eläimet säikähtää ja rynnätä tai jopa yrittää puolustautua. Näissä tilanteissa käsittelijältä vaaditaan hyvää eläintenlukutaitoa ja rauhallisuutta, jotta kaikki sujuu rennosti ja hyvin.

Helpottaa eläinten havainnointia

Laidunkaudella koira on usein korvaamaton. Mahdolliset sairaudet eläimet on helppo huomata, saada kiinni ja kuljettaa koiran avulla. Hyvä tapa toimia laidunkierroksella on lähestyä aluetta varovasti, tarkkailla eläimiä ensin hetki niin, etteivät ne ole huomanneet sinua tai koira, näin voi hyvin nähdä, jos joku yksilö on eristäytyneenä muista. Sen jälkeen eläimet kootaan paimenkoiran avulla ja kuljetetaan lähemmäs ihmistä. Eläimiä tarkkaillaan nousevatko kaikki ripeästi ja ongelmitta ylös. Koiralla eläimet on helppo laittaa kävelemään parijonotyyppisessä muodostelmassa ihmisen ohi. Tässä pystyy samalla koko ajan havainnoimaan eläinten liikkumista, ontuuko esimerkiksi joku. Ohi kävellessä näkee myös eläinten takapäin, onko jollain ripulia, turvonnutta utareita? Pään ja korvat ja eläinten ilmeet, onko mitään poikkeamia tai ruhjeita? Eläinten lukumäärä on myös huomattavasti helpompi laskea tällaisesta jonomuodostelmasta.

Jos joku yksittäinen eläin tarvitsee saada kiinni tarkastusta tai hoitotoimenpidettä varten, on se helppoa koiran avulla. Eläimet voi painaa aitauksen nurkkaan koiran avulla (vaatii pitävän aitauksen, yhden kahden langan sähköaita ei sitä ole), kun eläimet pakkautuvat toisiaan vasten, on ihmisen helppo päästä riittävän lähelle ja napata kiinni se yksittäinen eläin. Taitava käsittelijä tekee saman myös keskellä laidunta. Kun eläimet keskittyvät koiraan, on yksilö helpompi napata joko sauvaa apuna käyttäen tai esimerkiksi takajalasta. Kiinniotossa tulee muistaa, että jalkaan tai sauvaan ei jäädä roikkumaan, sillä eläimen pyristely on epä-mukavaa sekä eläimelle että käsittelijälle. Lammasta tulee saada mahdollisimman pian hallintaan ottamalla leuan alta kiinni. Tässä kohtaa koira hallitsee muuta laumaa ja pitää sen lähettyvillä, joka rauhoittaa myös kiinniotettua yksilöä. Jos todetaan, että tämä eläin kaipaa enemmän hoitoa sisätiloissa, helpottaa koira eläinten siirrossa. Lampaita tulisi kuljettaa mielellään laumassa, ison lauman sijaan voi koiralla tässä tapauksessa jakaa sairaan eläimen kaveriksi sopiva porukka esimerkiksi 10–30 lammasta, jotka rauhallisesti kävelytetään lampolalle.

Eläinten lastaamiseen ja käsittelyyn kujan on paimenkoirasta sekä hyvin suunnitelluista aidoista hyvin paljon apua. Lampaat kulkevat mielellään valoa kohti, ne myös mielellään kulkevat suuntaan mistä tulivat. Käsittelytilat kannattaa varustaa kaarevilla

muodoilla ja terävät kulmat tai esimerkiksi rikkinäiset aidat tulee poistaa. Nautojen kanssa toimittaessa tulisi varmistaa hätäpoistuminen sekä koiralle että ihmiselle. Lampailla tätä ongelmaa ei ole, mutta porttiaukkoja kulkua varten harvoin on liikaa.

Omia polvia ja niveliä kannattaa säästää. Eläimiä on hyvä ohjata esimerkiksi kääntyvällä aidalla, aidan takaa. Porttiaukkojen kohdalla koira kannattaa käyttää supistamassa porttiaukkoa (ja suojelemassa ihmisen jalkoja), jolloin aukosta kuljetaan siivost, eikä lampaat rynni kaikki yhtä aikaa. Näissä rynnimistilanteissa tulee helposti laparuhjeita reunimmisille lampaille.

Lampaat ovat nopeita oppimaan. Ne kulkevat mieluiten toistensa perässä, kävelyvauhtia. Kun käsittely tehdään rauhallisesti ilman stressiä, lampaat oppivat jo yhdellä kerralla, että uudet tilanteet eivät ole vaarallisia ja ne luottavaisin mielin menevät koiran ja ihmisen osoittamaan paikkaan.

Lisätietoa lampaiden käsittelystä ja koiran käytöstä:

Eläinten käsittely paimenkoiran avulla-video; <https://www.youtube.com/watch?v=xMzNHNLC10>

Suomen Paimenkoirayhdistys
<https://www.spky.fi/wopri/>

Temple Grandin- kotisivut
<http://www.grandin.com/>

Minnesotan Yliopisto,
eläinten käsittely;
<https://extension.umn.edu/dairy-handling-and-best-practices/basics-stockmanship>

Opas turvalliseen lampaan käsittelyyn;
<https://www.worksafe.govt.nz/topic-and-industry/agriculture/working-with-animals/working-with-sheep/safe-sheep-handling-gpg/>

LammastWiki;
http://www.lammastwiki.fi/doku.php?id=lammastwiki:lampaan_peruskasvattaytyminen_ja_sen_vaikutus_elaeimen_kasittelyyn

Lampaan hyvinvointi EHK;
<https://www.elaintieto.fi/lammast/lampaan-hyvinvointi/>

Käsittelylaitteet MTT;
<https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/mtt/esittely/toimipaikat/ruukki/Tietopankki/Emolehmatuotanto/K%C3%A4sittelylaitteet%20Maarit%20K%C3%A4rki.pdf>

Tervettä menoa laitumella

Karitsoiden terveys ja hyvinvointi laitumella turvataan tavoitteellisella terveydenhuollolla, johon sisältyy myös pitkäjänteinen sisäloisten torjunta. Kun tavoitteena on tarjota karitsoille parhaat lähtölineet laitumelle, ei missään edeltävässä tuotantovaiheessa kannata olla alisuoriutuja, sillä hyvä lopputulos ja kannattavuus rakentuvat kokonaisuudesta.

KIRJOITTAJAT

eläinlääkärit

Johanna Rautiainen ja **Eero Rautiainen**

Lammasmaailma Oy

OLETUKSEN PITÄÄ OLLA, että laitumelle on siirtymässä hyvin kasvavia ja tasakokoisia karitsoita, joilla on alhainen loistautien riski ja hyvä vastustuskyky. Käytännössä tällä saavutetaan se, että tautien ja ylimääräisen stressin todennäköisyys on minimoitu ja laitumella voidaan keskittyä karitsoiden riittävän rehunsaanin turvaamiseen.

Tällaiseen tilanteeseen pääseminen edellyttää, että karitsat ovat saaneet aikanaan riittävästi hyvälaatuista ternimaitoa yhdessä tasakokoisten sisarustensa kanssa. Ne ovat viettäneet lastentarhaviheen mahdollisimman samanikäisten tovereiden ryhmässä puhtaassa ja hyvin kuivitetussa lampolassa. Kokkideille ei ympäristössä ole jätetty selviytymismahdollisuutta. Lampurin valvova silmä on havainnut ajoissa emien mahdolliset imetysongelmat. Uuhien loistilanne on tarkastettu. Karitsoita odottaa puhdas, vuoden

laiduntamatta ollut laidun vähintään ensimmäiset neljä viikkoa. Tavoiteltavia, hyvää tuotantoa kuvaavia tunnuslukuja ovat alle 10 % karitsakuolleisuus ja keskimäärin vähintään 18 kg:n paino kuuden viikon iässä.

”Suunnittele, älä pelkästään reagoi” (David Wooton, 2017). On asioita, jotka ovat oman päätäntävällän ulkopuolella (esim. sää), ja asioita, jotka eivät ole (suurin osa asioista). Jälkimmäisiä voi suunnitella ja niille voi asettaa tavoitteita. Viimeistään tässä vaiheessa on asetettava tavoite karitsoiden teurastusajankohdalle – siis kaikkien karitsoiden, ei pelkästään nopeimmin kasvaneiden. Lampurin tärkein tehtävä kesällä (aitaamisen ohessa) on olla selvillä karitsoiden kasvusta. Kasvujen hidastuminen kertoo lahjomattomasti sen, että eläinten terveys ja hyvinvointi eivät ole kunnossa. Kasvujen pysähtyminen on katastrofi, josta toipuminen vie viikkoja. Näppituntumalla voi arvioida, että pelkästään lisärehu ja -työ nostavat karitsakasvatuksen kustannuksia 100 uuhien tilalla noin 400 euroa viikossa

Tässä vielä muistilista lampaiden ja lampurin stressinhallintaan laidunkauden käynnistyessä:

Huolehdi laidunhygieniasta pitkäjänteisesti ja suunnitelmallisesti, merkitse karitsanäytteiden otto ennalta kalenteriin ja pysy aikataulussa – se kannattaa.

Älä ajoita vieroitusta ja laidunkauden aloitusta samaan hetkeen.

Aikuinen pässi tai joutilas uuhi vieroitettujen karitsoiden joukossa rauhoittaa menoa ja opettaa karitsoille laidunnusta.

Huolehdi riittävästä, eläinten ulottuvilla olevasta ja helposti huollettavasta juomaveden ja kivennäisen annostelusta, pidä alueen ympäristö kuivana ja hygieenisenä.

Hyödynnä laiduntikkua nurmen optimituuden seuraamiseen.

Vältä nopeita rehumuutoksia ja voimakkaan reheviä laitumia nopeakasvuisimmilla karitsoilla, niin ehkäiset ruuansulatuksen häiriöitä.

Jos karitsoita kuolee laitumella eikä kuolinsyy ole aivan ilmeinen, selvitä kuolinsyy Ruokavirastossa tai pyydä eläinlääkäri tekemään kenttäobduktio.

Jos eläimissäsi todetaan klostridioosi, keskustele taudin ehkäisystä eläinlääkärin kanssa.

Ja tärkein, seuraa karitsoiden kasvua punnitsemalla (suositus 3 viikon välein), varaa aikaa nuorimpien karitsoiden hyvinvoinnin tarkkailuun!

Lammasmaailma
10 vuotta.
Visio pitää.

Lammasmaailma Oy

Metsälammentie 20, 34130 Ylinen, info@lammasmaailma.fi

LAMMASLÄÄKÄRI: puh. 0600 306 627 (maksullinen)

PALVELUT

- Sisäloistorjunta, papananäytteet
- Lammasterveys 2020 -ohjelma
- Tiineysneuvonta ja uuhineuvolat
- Ongelmatilanteiden selvitykset
- Webinaarit maanantaisin ja lauantaisin

- **TILAUKSET: lammasmaailma.fi**

Mitä tarkoittaa SAIRAUSKÄYTTÄYTYMINEN?

Sairauskäyttäytyminen on elimistön aktiivinen reaktio tulehdukseen. Se auttaa eläintä toipumaan. Siksi sairauskäyttäytymistä edistävällä hoidolla ja hyvillä olosuhteilla voidaan vaikuttaa sairaiden eläinten oloon ja nopeuttaa niiden toipumista.

KIRJOITTAJA

Ann-Helena Hokkanen

ELT

Kun eläin sairastuu, se kokee voimakasta tarvetta muuttaa käyttäytymistään. Nämä muutokset ovat erittäin tarkoituksenmukaisia ja hyödyllisiä, sillä niiden tarkoituksena on edistää toipumista. Sairauskäyttäytyminen onkin elimistön hyvin organisoitu, aktiivinen reaktio johonkin sen tasapainoa uhkaavaan vaaraan, kuten esimerkiksi taudinaiheuttajien aiheuttamaan tulehdukseen, suureen haavaan, kasvainsairauteen tai voimakkaaseen stressiin.

Tyypillisesti tulehdussairauteen, kuten esimerkiksi utare- tai hengitystietulehdukseen sairastuneelle lampaalle tai vuohelle nousee kuume, eläin muuttuu apaattiseksi ja sen kiinnostus ympäristöä, lajitovereita, ihmisiä ja keuhonhoitoa kohtaan vähenee. Ruokahalu laskee, märehähtäminen vähenee ja eläin välttelee kilpailua rehusta. Sairas eläin lepää ja nukkuu enemmän kuin terveenä. Näillä käyttäytymisessä tapahtuvilla muutoksilla eläin siirtää elimistön voimavaroja, varsinkin energiaa, taudinaiheuttajan kukistamiseen, sairaudesta selviämiseen ja vaurioiden korjaamiseen.

Sairauskäyttäytymisen saa aikaan eläimen hermoston, elimistön tasapainoa eli homeostaasia säätelevän koneiston sekä puolustusjärjestelmän monimutkainen yhteistyö. Kun elimistöä puolustavat valkosolut tunnistavat uhkaavan, elimistölle vieraan rakenteen, ne alkavat erittää erityisiä viestiaineita, sytokiineja. Erityisesti tällaisia sytokiinien erityistä voimakkaasti lisääviä asioita ovat erilaisten taudinaiheuttajien pinnassa olevat rakenteet.

Sytokiinit aiheuttavat sairauskäyttäytymisen

Sytokiinit, varsinkin interleukiinit ja interferonit, ovat elimistön puolustusreaktioiden keskeisiä säätelijöitä. Sytokiineja on monenlaisia. Ne ovat pieniä, liukoisia valkuaisaineita, jotka toimivat elimistön solujen toimintoja ohjaavan monimutkaisen säätelyjärjestelmän viestinviejinä. Tulehdusta lisäävien sytokiinien lisäksi elimistön

puolustukseen liittyvät myös tulehdusreaktiota hillitsevät viestinviejät, jotka alkavat toimia sitten, kun taudinaiheuttajasta on päästy voitolle. Sytokiinien toiminnassa vallitseekin normaalisti hyvin tarkka tasapaino.

Puolustus soluista sekä vaurioituneesta kudoksesta vapautuneet sytokiinit saavat aikaan muiden tulehduksen välittäjäaineiden, kuten prostaglandiinien ja bradykiniinien, muodostumisen. Samalla ne kutsuvat lisää puolustuksen soluja vaurioipaikalle. Näin aiheutuvat tulehduksen tutut merkit; kuumotus, punoitus, turvotus ja kipu.

Sytokiinit kulkeutuvat myös verenkierron välityksellä koko elimistöön ja monimutkaisten tapahtumien kautta saavat aikaan monenlaisia sairauksista selviämiseen tähtäviä muutoksia. Näistä tärkeimpiä ovat energian tuotannon lisääminen, maksan tuottamien tulehdukseen liittyvien aineiden valmistus, yleinen kivulle herkistyminen, kuume, sairaalle eläimelle tyypilliset käyttäytymismuutokset sekä sairauteen liittyvä hormonaalinen stressireaktio.

Sytokiinien ja muiden tulehdusta välittävien aineiden vaikutuksesta sairastuneen eläimen elimistön toiminta sekä eläimen käytös siis muuttuvat monella eri tavalla. Ja vaikka sytokiinien organisoima sairauskäyttäytyminen liittyy mihin tahansa vaurioon elimistössä, parhaiten se tunnetaan taudinaiheuttajan, bakteerin tai viruksen, aiheuttamissa sairauksissa, kuten utaretulehduksissa, ripuleissa ja hengitystietulehduksissa. Näissä sairauksissa sytokiinien tuotanto on erityisen runsasta. Samalla taudinaiheuttajista vapautuneet aineet voimistavat elimistön puolustusreaktiota.

Tulehdusreaktio vaatii energiaa

Taudinaiheuttajasta selviäminen ja syntyneiden vaurioiden korjaaminen sekä varsinkin kuumeen nostaminen ja ylläpitäminen vaativat runsaasti energiaa ja ovat elimistölle suuri koettelu. Sairauskäyttäytymisen tärkeimpänä tarkoituksena pidetäänkin energian säästämistä puolustusjärjestelmän käyttöön. Lajinkehityksessä sairauskäyttäytymisen ja siihen kiinteästi liittyvän kuumeen katsotaan kehittyneen aikojen saatossa ”kaikki peliin” – tyyppiseksi keinoksi

yrittää säilyä hengissä aikana, jolloin ei ollut tarjolla eläinlääkärin apua ja esimerkiksi antibiootteja.

Elimistön lämmönsäätelykeskus sijaitsee aivojen hypotalamuksessa. Lämmönsäätelystä vastaavat hermopäätteet rekisteröivät ruumiin lämpötilaan liittyvää tietoa, joka sitten välittyy hermostoa pitkin hypotalamukseen. Lämmönsäätelykeskus onkin elimistön ”termostaatti”, jonka tehtävänä on pitää eläimen ruumiinlämpö sopivalla tasolla vaikuttamalla eläimen käyttäytymiseen sekä lämmönsäätelyn ja -tuoton eri mekanismeihin.

Kuume on siis hyödyllistä, mutta toisaalta se rasittaa elimistöä ja voi liian korkeaksi noustessaan olla eläimelle kohtalokasta.

Kuumeen nostamisella pyritään edistämään elimistön puolustusjärjestelmän toimintaa sekä estämään taudinaiheuttajien lisääntymistä elimistössä. Kuumeita aiheuttavat sytokiinit lisäävät tietyn prostaglandiinin pitoisuuksia hypotalamuksessa. Tämä vaikuttaa niin, että ”termostaatin” tavoitelämpötilaa nostetaan ja lämmönsäätelykeskus ryhtyy aiheuttamaan eläimen elimistössä ja käyttäytymisessä muutoksia. Ruumiinlämpöä nostetaan aktiivisesti lisäämällä aineenvaihduntaa, lihasvärinää ja ruskean rasvakudoksen polttamista ja toisaalta hakeutumalla lämpimään, pörhistämällä karvat ja säästämällä lämpöä esimerkiksi makaamalla jalat tiukasti kehon alla.

Kuumeen nousu vaatii hyvin paljon energiaa ja kuluttaa varsinkin nuorten kilien ja karitsojen elimistön voimavaroja nopeasti. Kahden asteen nousu elimistön lämpötilassa lisää eläimen energiankulutusta noin neljänneksen. Lisäksi korkea kuume lisää hapenkulutusta ja voi aiheuttaa elimistöön vaurioita. Kuume on siis hyödyllistä, mutta toisaalta se rasittaa elimistöä ja voi liian korkeaksi noustessaan olla eläimelle kohtalokasta. →

Kuva: Päivi Nietosvaara

On tärkeää ymmärtää, että eläimen aivot vertaavat elimistöstä ja sen ulkopuolelta saamaansa informaatiota aina tilanteeseen sekä aiempiin kokemuksiin. Siksi sairauden ja kivun aiheuttamat muutokset eläimen käyttäytymisessä voivat vaihdella paljon eläinyksilöstä ja tilanteesta riippuen. Kuvassa terveitä texeleitä.

Sairaalla eläimellä on suuri tarve käyttäytyä niin kuin se käyttäytyy. Mutta jos jokin muu asia, kuten vaaran pakeneminen tai jälkeläisen hoitaminen, koetaan vielä tärkeämmäksi, lepääminen jää.

Sairas eläin haluaa levätä

Sairaalle lampaalle ja vuohelle on tärkeää levätä. Niinpä se makaa enemmän kuin normaalisti. Tämä säästää lämpöä ja energiaa. Tiedetään myös, että sytokiinit lisäävät varsinkin hidasaaltouksen määrää. Energiaa kuluttavat ja toipumisen kannalta toissijaiset asiat, kuten esimerkiksi kiimakäytös, tappelut, kehonhoito sekä leikkiminen vähenevät selvästi. Siispä jos karitsa tai kili ei

leiki muiden mukana kuivikkeen lisäyksen aikaan, sen vointi on syytä käydä tarkistamassa. Samoin eläimen karvapeitteen kunto voi kertoa terveydellisistä ongelmista, sillä kehonhoidon väheneminen on tyypillinen piirre sairauskäyttäytymiselle.

Myös kipu liittyy kiinteästi tulehdusreaktioon. Itse tulehtunut kohta on kipeä ja lisäksi elimistö herkistyy kivulle. Esimerkiksi nivelten ja lihasten kipeytyminen flunssan aikana on tästä meille kaikille tuttu esimerkki; joka paikkaa särkee. Myös utareulehdusta sairastavilla eläimillä utareen voimakkaan kivun lisäksi on todettu kivulle herkistymistä muualla elimistössä. Muita merkkejä sairaudesta ja kivusta voivat ovat apaattinen olemus, joutilaana seisoskelu, epänormaali asennossa seisominen tai makaaminen, pään ja korvien riiputtaminen ja ravistelu, hampaiden narskuttelu, levottomuus ja ontuminen.

Sairauden aikana syömisen ja märehtimiseen käytetty aika vähenee. Ruokahalun laskun kaikkia syitä ei tiedetä, mutta ajatellaan, että sen alkuperäinen tarkoitus on ol-

lut säästää ravinnon hakuun kuluva energia ja toisaalta suojella sairasta, ravintoa etsivää eläintä joutumasta alttiiksi pedoille. Sairaana eläimen syömistä ja juomista voikin joskus lisätä järjestämällä maittavaa tuoretta rehua ja vettä mahdollisimman helposti saataville sekä tarjoamalla herkkuja.

Sairauskäyttäytyminen voi estyä

Merkittävää eläinten sairauskäyttäytymisessä siis on se, että se on nimenomaan sopeutumiseen ja selviämiseen tähtävää toimintaa eikä niinkään johdu sairauden aiheuttamasta heikkoudesta. Kyse on siis motivaatiosta. Sairaalla eläimellä on suuri tarve käyttäytyä niin kuin se käyttäytyy. Mutta jos jokin muu asia, kuten vaaran pakeneminen tai jälkeläisen hoitaminen, koetaan vielä tärkeämmäksi, lepääminen jää.

Siksi sairauskäyttäytyminen voikin estyä monestakin eri syystä. Turvattomuuden tunne on hyvin yleinen syy. Esimerkiksi sairastavat eläimet, jotka siirretään uuteen karstinaan, liikkuvat ja aktiivisesti tutkivat vierasta ympäristöä sairaudestaan huolimatta,

vaikka ne omassa karsinassaan olisivat levänneet. Myös hoitamaton, kova kipu voi estää sairauskäyttäytymistä. Vaikka sairaan uuhun pitäisi maata normaalia enemmän, utaretulehdukseen sairastunut eläin seisoo enemmän kuin terveenä, koska tulehtuneen utareen päällä makaaminen sattuu.

Tiedetään, että kutut ja uuhet ovat hyvin motivoituneita hoitamaan jälkeläisiään ja niiden sairaudesta kertovia merkkejä onkin erityisen vaikeaa havaita. Samoin tutkimuksissa on todettu, että sairas tiine hiiriemo lepää + 22 asteen lämpötilassa, mutta alkaa tehdä sairaanakin pesää poikasilleen, jos häkin lämpötila on viileä, noin + 6 astetta. Onkin tärkeää ymmärtää, että eläimen aivot vertaavat elimistöstä ja sen ulkopuolelta saamaansa informaatiota aina tilanteeseen sekä aiempiin kokemuksiin. Siksi sairauden ja kivun aiheuttamat muutokset eläimen käyttäytymisessä voivat vaihdella paljon eläinyksilöstä ja tilanteesta riippuen.

Tarjoa mahdollisuus sairastaa

Sairaille eläimille on eduksi, että niille järjestetään suotuisat, toipumista tukevat olosuhteet, jotka mahdollistavat niiden käyttäytymisessä tapahtuvat muutokset. Koska pelko ja epävarmuus voivat häiritä sairauskäyttäytymistä, varsinkin lepäämistä, eläinten kokemaa turvallisuudentunnetta on tärkeää lisätä sopivilla olosuhteilla sekä hyvällä ja johdonmukaisella käsittelyllä.

Saaliseläiminä lampaille ja vuohille on tärkeää kokea olonsa turvalliseksi, luottaa hoitajaansa ja pystyä ennakoimaan tämän toimia. Laumaeläiminä lampaat ja vuohet saavat turvaa erityisesti laumastaan, eikä sairasta saa eristää kokonaan lajitovereistaan. Hyvin toimivassa sairaskarsinassa potilaalla on oma rauha, se ei jää muiden tallomaksi tai kiusaamaksi, se saa levätä riittävästi puhtaassa ja vedottomassa ympäristössä ja sille pystytään antamaan sen tarvitsemaa hoitoa mahdollisimman helposti. Lisäksi eläimen vointia pystytään seuraamaan eläintä häiritsemättä.

Sairaat eläimet tarvitsevat puhtaan, pehmeän, kuivan ja vedottoman ympäristön, jotta ne pysyvät lämpimänä ja voivat maata, levätä ja nukkua tarpeeksi. Kovalla alustalla on kylmää ja kivuliasta maata. Ulosteeet ja virtsa hautovat ihoa aiheuttaen vammoja, epämukavuutta, kutinaa ja kipua. Jo valmiiksi sairaan eläimen haavat tulehtuvat helposti. Lisäksi likaisista ja märistä kuivikkeista vapautuva ammoniakki ärsyttää hengitysteitä ja lisää näin riskiä hengitystietulehduksille. Likaisuus myös altistaa sairauden heikentävät eläimet muille tartunnoille.

Koska kipu voi estää sairauskäyttäytymistä, tehokkaan kivunlievityksen on todettu helpottavan eläimen oloa, lisäävän lepää-

mistä ja edistävän näin potilaan toipumista. Kivun tehokas hoitaminen voi myös lisätä syömistä ja juomista, jolloin paraneminen on nopeampaa. Tulehduskipulääkkeet myös hillitsevät tulehdusta ja sen aiheuttamia vaurioita elimistössä, laskevat turvotusta, vähentävät kivulle herkistymistä sekä alentavat kuumetta.

Sairaat eläimet siis tuntevat olonsa usein viluiliksi.

Varsinkin sairaat karitsat ja kilit ovat kylmissä oloissa hankaluuksissa.

Lämmin paikka nukkua edistää toipumista

Sairaat eläimet siis tuntevat olonsa usein viluiliksi. Siksi ne pyrkivät hakeutumaan lämpimään paikkaan ja säästämään lämpöä esimerkiksi makaamalla jalat kehon alla. Samalla niiden pitää siis myös pystyä aktiivisesti tuottamaan lämpöä, jotta kuumenouse. Siksi kylmyys, etenkin veto, lisäävät kuumeisten eläinten epämukavaa oloa, rasittavat elimistöä, lisäävät energiankulutusta ja heikentävät näin puolustuskykyä. Vapina on merkki eläimen kokemasta vilusta.

Varsinkin sairaat karitsat ja kilit ovat kylmissä oloissa hankaluuksissa. Niillä on kehossaan vähän energiavarastoja ja paljon lämpöä haihduttavaa pinta-alaa suhteessa elopainoon. Lisäksi sairaat eläimet makaavat normaalia enemmän, jolloin ne menettävät lämpöä alustaansa eikä lihastyö tuota lämpöä. Sairaat eläimet eivät myöskään välttämättä halua imeä, jolloin lämpöä ja energiaa ei saada myöskään emän maidosta. Tällöin verensokeri laskee nopeasti liian alhaiseksi. Siksi hyvin sairas kili tai karitsa ei välttämättä pysty nostamaan kuumetta, vaan voi jopa olla alilämpöinen.

Sairaiden karitsojen ja kilien lämpötaloudesta täytyykin huolehtia erityisen hyvin, sillä kylmettyminen rasittaa niiden elimistöä ja häiritsee lepäämistä ja nukkumista. Tämä on hyvin haitallista sairaudesta toipumiselle ja altistaa jo valmiiksi sairauden rasittaman elimistön muille taudinaiheuttajille ja verenmyrkytykselle. Sairaiden eläinten kylmettyminen kasvattaa tilan eläinten sairastavuutta, lisää tautipainetta ja voi altistaa erilaisille sairauskierteille.

Kuiva, vedoton ja lämmin makuupaikka onkin sairaille eläimille ehdottoman tärkeää. Hyvälaatuinen olki on sairaalle paras kuivike, sillä se eristää hyvin lämpöä ja siihen on helppo kaivautua.

Tarkkaile muutoksia

Sairauskäyttäytymisen ja sen syiden tuntemisesta on monenlaista hyötyä eläinten hoidossa. Eläinten luonnollisen vastustuskyvyn tukeminen on tärkeää, jotta niillä olisi mahdollisuus torjua taudinaiheuttajat jo varhaisessa vaiheessa ja välttää näin vakava sairastuminen. Mahdollistamalla sairauskäyttäytymisen ja tuntemalla sairaan eläimen tarpeet voi myös edistää ja nopeuttaa sairastuneiden eläinten toipumista. Kun tiedämme, mitä sairaan eläimen elimistössä tapahtuu, osamme hoitaa eläintä oikein.

Eläinten tarkkailemista helpottaa myös tieto siitä, mitkä eläinryhmät ovat kaikkein alttiimpia sairastumaan. Eläimet, joilla on jo valmiiksi paljon haasteita elämässään, kuten esimerkiksi vastasyntyneet, juuri synnyttäneet, pitkälle tiineet tai jo valmiiksi jotenkin sairaat eläimet ovat katraassa suurimassa vaarassa sairastua, koska niiden puolustuskyky on normaalia matalampi ja elimistöä kuormittaa jo valmiiksi haastava elämäntilanne tai ongelma. Siksi näiden eläinten sairaudet myös etenevät yleensä nopeammin kuin eläinten, joilla ei ole sairastumisen hetkellä muita haasteita. Lisäksi niiltä kuluu myös enemmän aikaa siihen, että elimistön voimavarat palaavat sairautta edeltäneelle tasolle.

Eläinten normaalissa ilmeessä, olemuksessa ja käyttäytymisessä tapahtuvien muutosten huomaamista on tärkeää harjoitella koko ajan. Kun hoitaja huomaa kivusta tai sairaudesta kertovat merkit mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, nopea puuttuminen ongelmiin onnistuu. Muutokset eläinten käyttäytymisessä ovat aina tarkoituksenmukaisia. Siksi niihin on syytä suhtautua vakavasti ja pyrkiä selvittämään taustalla oleva syy.

RETRONIK

lammaskalusteet

- pyöröpaalihäkit
- heinärit ja seinärit
- käsittelyaidat
- hoito-/eläinportit
- juomakupit + suojakaaret
- stopparit + rännityslaitteet
- ruokintakourut (muovi tai metalli)

Katso video www.retronik.com

Raija 040 7022 162, Reino 050 521 0082
rareko105@gmail.com

KRYPTOSPORIDIOOSI voi aiheuttaa ripulia myös pienmärehtijöillä

KIRJOITTAJA

Teija Kokkonen

erikoistutkija

Ruokavirasto, Eläintautibakteriologian

ja -patologian tutkimusyksikkö

RUOKAVIRASTO
Livsmedelsverket • Finnish Food Authority

Kryptosporidioosi on yleistynyt viime vuosina vasikkaripulin aiheuttajana.

Samanaikaisesti ovat lisääntyneet myös ihmisten kryptosporiditartunnat, joissa usein on ollut taustalla vasikkakontakti. Myös pienmärehtijät voivat sairastua kryptosporidien aiheuttamaan ripuliin. Suomessa pienmärehtijöiden kryptosporidioosi on harvinaisen ja sitä on todettu vain vuohilla.

Jo pieni määrä ookystoja voi aiheuttaa sairastumisen

Kryptosporidit ovat kokkideja pienempiä suoliston alkueläimiä. Märehtijöillä merkittävin laji, *Cryptosporidium parvum*, ei ole eläinlajispesifinen, joten se voi aiheuttaa ripulia märehtijöiden lisäksi myös muilla eläimillä ja ihmisillä. Kryptosporidien ookystat kypsyvät tartuntakykyisiksi jo suolistossa ja tartuntakykyisiä ookystoja erittyä ulosteeseen jo 3 päivän kuluttua tartunnasta. Kryptosporidioosin tartunta-annos on pieni, jo muutama ookysta voi aiheuttaa sairastumisen. Ripuloivalla eläimellä ulosteeseen erittyä suuria määriä ookystoja, mikä johtaa nopeaan ympäristön saastumiseen. Ookystat kestävät hyvin ulkoisia olosuhteita. Tartunta leviää ulosteista suun kautta tavallisimmin suoraan eläimestä toiseen, mutta myös epäsuorasti ihmisten ja työvälineiden mukana tai ulosteen saastuttamasta ympäristöstä, rehusta tai juomavedestä. Tilalta toiselle kryptosporidit leviävät tavallisimmin eläinsiirtojen mukana.

Ripuli hidastaa kasvua

Lampaat sairastuvat tavallisesti 4–10 päivän ikäisinä ja kilit hieman myöhemmin, 5–21 päivän iässä. Oireina ovat äkillinen vetinen ripuli, väsymys, vatsakivut, kuivuminen ja syömättömyys. Kryp-

tosporidioosi aiheuttaa suolivaurioita, joiden seurauksena nesteiden ja ravinteiden imeytyminen heikkenee. Ripulin seurauksena kasvu hidastuu ja voi johtaa aliravitsemukseen, mikäli maidon saantia rajoitetaan tai maidon juotto lopetetaan. Ripuli rajoittuu yleensä itsestään ja kuolleisuus jää alhaiseksi. Myös oireettomia tartuntoja esiintyy. Vakavat taudinpurkaukset ovat kuitenkin mahdollisia,

jolloin kuolleisuus voi olla merkittävää. Taudinpurkauksia esiintyy lähinnä sisäkasvatuksessa ahtaissa ja likaisissa oloissa. Sekatartunta muiden ripulin aiheuttajien, kuten rotaviruksen kanssa voi lisätä ripulin voimakkuutta. Myös riittämätön ternimaidon ja maidon saanti sekä epäsuotuisat olosuhteet voivat altistaa vakavalle ripulille. Kuolleisuuden syny on ripulin aiheuttama elimistön kuivuminen, joten hoito on oireenmukaista nesteytystä ja muuta tukihoidtoa. Maidon juottoa on myös syytä jatkaa.

Ookystat säilyvät hyvin ympäristössä

Kryptosporidioosin hallinta on vaikeaa, sillä ookystat säilyvät pitkään erityisesti kosteassa ja viileässä ympäristössä ja kestävät useita desinfektioaineita. Ookystat ovat kuitenkin herkkiä kuivumiselle. Karsinoiden sekä juoma- ja rehuksien huolellinen pesu ja huuhtelu yli 60 °C vedellä sekä kuivatus vähentävät ympäristön tartuntapainetta. Rehut tulisi suojata jyräjiltä ja muilta haittaeläimiltä. Karitsoiden ja kilien tulee syntyä puhtaassa ja hyvin kuivitetussa ympäristössä ja riittävästä ternimaidon saannista tulee huolehtia. Ripuloivat karitsat eristetään emineen ja sisaruksineen muista vastasyntyneistä ja niiden hoitajien tulee varoa levittämästä tartuntaa eteenpäin. Karitsointi- ja juottoryhmien tulisi olla riittävän pieniä ja ikävaihtelu ryhmän sisällä pientä. Karsinoiden tulisi olla kertatäyttöisiä.

Kryptosporidioosia tutkitaan ulosteesta tai kuolleista karitsoista ja kileistä

Tutkimus kryptosporidien varalta sisältyy Ruokaviraston alle viiden viikon ikäisten karitsoiden ja kilien ripulin aiheuttajan selvitykseen. Näytteeksi otetaan yksilöulostenäyte vähintään 3-5 ripuloivasta karitsasta tai kilistä ripulin alkuvaiheessa. Vaihtoehtoisesti, varsinkin jos kuolleisuutta esiintyy, voidaan tehdä ruumiinavaus vähintään kahdelle alle viiden viikon ikäiselle karitsalle tai kilille. Ripulin tarkia ruumiinavaukseen lähetetyistä näytteistä tehdään vastaavat tutkimukset ripulin aiheuttajien varalta kuin ulostenäytteistä.

Kryptosporidioosi tarttuu herkästi myös ihmiseen

Kryptosporidioosi on zoonoosi eli se voi tarttua myös ihmiseen. Ihmisillä eläimistä ja toisista ihmisistä saatujen tartuntojen ohella ulkomailla saadut elintarvike- ja vesiperäiset tartunnat ovat tavallisia. Vastustuskyvyltään normaaleilla ihmisillä kryptosporidioosi voi aiheuttaa pitkäkestoisen, itsestään rajoittuvan ripulitaudin, johon liittyy laihtumista ja nestehukkaa. Ihmisillä, joilla on alentunut vastustuskyky, tartunta voi olla vakava. Ripulivia eläimiä hoidettaessa tulee pitää mielessä, että kryptosporidioosi tarttuu herkästi ja sairastumiseen riittää pieni tartunta-annos. Huolellinen käsien pesu vedellä ja saippualla vähentää riskiä, että ookystoja joutuu suuhun. Alkoholipohjaiset käsien desinfektioaineet eivät tehoa alkueläimiin. Työterveyslaitos on laatinut osana KRYPTO-hanketta työturvallisuusohjeen kryptosporidioosin torjuntaan (www.ttl.fi/krypto).

Karitsaripulitutkimuspaketit

ikä	näytteet	tutkittavat ripulin aiheuttajat
alle 1 viikko	yksilöulostenäyte 3-5 eläimestä	Enterotoksinen <i>E. coli</i> Rotavirus Koronavirus Kryptosporidit Salmonella
1-5 viikkoa	yksilöulostenäyte 3-5 eläimestä	Rotavirus Koronavirus Kryptosporidit Salmonella yli 3 vk:n ikäisillä lisäksi: Kokkidit Loismunat
yli 5 viikkoa	yksilöulostenäyte 3-5 eläimestä	Kokkidit Loismunat Salmonella

Kuvan vuohella on sopusuhtainen rakenne.

Suomenvuohen rakenne ja rakennearvostelut

TEKSTI, VALOKUVAT JA KUVITUS
Noora Salminen

Vuohien tuotosseuranta on puutunut jo 20 vuotta. Kun lypsylehämät siirrettiin uuteen ohjelmistoon 2000-luvun alussa, vuohien tuotosseuranta lopetettiin. WebVuohi -ohjelma otettiin käyttöön 1.1.2015. Ohjelman myötä on ollut mahdollista pitää vuohien polveutumistiedot yhdessä tietokannassa, jolloin sukulaisuustarkistuksien avulla pystytään ylläpitämään suomenvuohen sukusiitosaste kohtuullisella tasolla.

Jalostusvalintoja rakenteen perusteella

Suomenvuohen rakenne ja rakennearvostelut -opinnäytetyön tarkoituksena oli kertoa suomenvuohien rakennetta ja tutkia millaista rakennetta eri pukit periivät. Rakennearvostelun toimintamalli perustuu suomenvuohen kantakirjaohjesääntöön ja ulkomaalaisiin arvostelumalleihin. Suomenvuohen tärkein jalostustavoite on rodun säilyttäminen. Pukkilinjojen karottaminen on ollut iso askel sen suhteen.

Vasemmalla optimaaliset jalat, oikealla hajasorkat.

Se on kuitenkin myös mahdollistanut sen, että voidaan alkaa tekemään jalostusvalintoja rakenteen perusteella, jotta nyt hyvässä kunnossa olevalla suomenvuohikannalla ei myöhemminkään ala ilmetä rakenteellisia ongelmia.

Rakennearvostelut tehtiin pääasiassa asteikolla 1–5. Vuohen runko arvosteltiin

kohdista selkä, lantion kulma, jalat, luusto sekä rungon leveys ja syvyys. Utareesta arvosteltiin vetimien sijainti, vetimien koko, utareen kiinnitys, maavara ja keskiside. Optimaalinen numeroarvo arvostelussa on 3. Poikkeuksena lypsettävyys ja luonne, jotka arvostellaan asteikolla 1–3. Tässä tapauksessa normaali/optimaalinen on →

numeroarvo 2.

Tärkeä osa tutkimusta oli myös koota yhteenveto isälinjoittain eri pukkien tyttäristä. Työtä tehdessä arvosteltiin yhteensä 10 pukkia ja 442 kuttua useilta eri tiloilta, joissa vuoheet kuuluivat ProAgrian ylläpitämään WebVuohi-ohjelmaan. Arvosteltuja kuttuja oli kahdestatoista eri isälinjasta (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 13 ja 14).

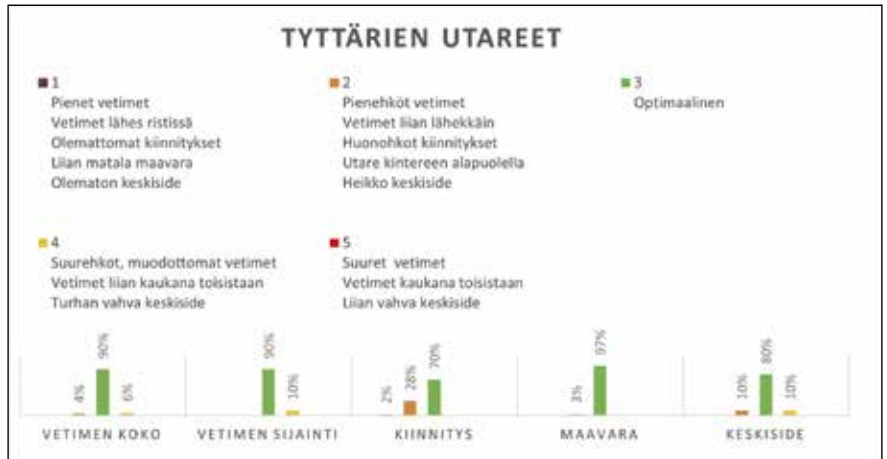
Arvostelun pystyy pääasiassa tekemään lypsyn aikana etenkin lypsyasemilla. Utare on parasta arvostella ennen lypsyä tai kun lypsystä on kulunut jo useampi tunti. Arvosteltaessa kiinnitetään ennen kaikkea huomiota rakenteen sopuuhaisuuteen. Tarkempia huomioita kirjataan sanallisiin kommentteihin, joita voi tarkastella jalostusvalintoja tehdessään.

Selkä arvostellaan numeroarvoin 1 = notko, 2 = hieman notko, 3 = suora, 4 = hieman köyry, 5 = köyry. Selän tulisi ehdottomasti olla aina suora. Tutkimustuloksista voitiin päätellä, ettei notko- tai köyryselkäisyys ole suomenvuohen ongelma. Arvostelluista kutuista yli 85 % selkä oli suora. Lievästi notko- tai köyryselkäisiä yksilöitä kuitenkin löytyy.

Lantion kulmaa arvostellaan numeroarvoin seuraavasti 1 = erittäin laskeva ja kapea, 2 = hieman laskeva, 3 = normaali, 4 = suorahko, 5 = suora. Laskeva lantion kulma aiheuttaa nousevaa lantion kulmaa ennemmin ongelman. Se voi esimerkiksi hankaloittaa astumista tai vohlimista. Isälinjoissa 1, 3, 5 ja 6 oli eniten suorahkoja tai suoria lantion kulmia. Isälinjassa 4 taas eniten laskevia tai erittäin laskevia ja kapeita lantion kulmia.

Jalkoja arvosteltaessa annettiin eniten lisähuomautuksia ja täsmennyksiä. Arvostelu tapahtuu numeroarvoin seuraavasti 1 = vennot vuohiset ja/tai voimakkaat kulmaukset, 2H = hajasorkkainen, 2V = hieman vennot vuohiset, 2P = pihtikinttu, 3 = hyvät asennot etu- ja takajaloissa, 4 = kinnerkulmat suorahkot, 5 = kinnerkulmat liian suorat. Jaloissa oli eniten rakenteellista vaihtelua. Isälinjoissa 5 ja 8 jalat olivat optimaalisimmat. Yleisin ongelma on selvästi pihtikintut. Ongelmat painottuivat muutenkin enemmän pihtikinttuisuuteen, hajasorkkaisuuteen ja ventoihin vuohisiin kuin suoriin kinnerkulmiin.

Luustoa arvostellaan numeroarvoin seu-

Isälinja 1, malli utarearvostelujen yhteenvedosta.

Isälinja 3, malli tyttären rakenteen yhteenvedosta.

raavasti 1 = lihaksikas ja roteva, raskasrakenteinen, 2 = epätasainen rakenne, 3 = optimaalinen, sopuuhainen, 4 = kevyehkö, siro, 5 = ohuet hennot luut, erittäin siro. Isälinjoissa 4, 6 ja 8 arvostellut kutut olivat muita isälinjoja kevytrakenteisempia. Isälinjassa 3 taas kutut olivat hieman raskasrakenteisempia. Raskasrakenteisuutta on syytä suosia, jos halutaan jalostaa lihan tuotantoon paremmin sopivia vuohia.

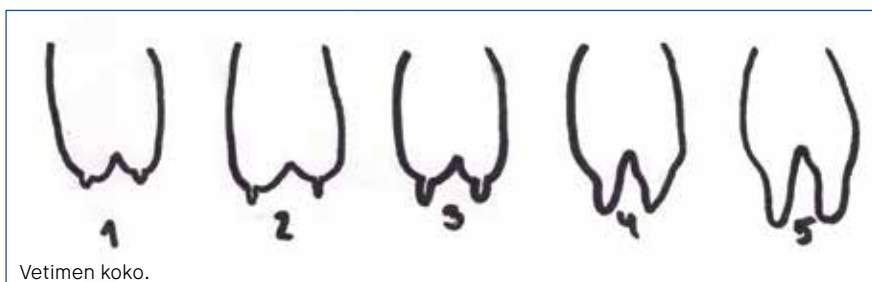
Rungon leveyttä arvostellaan numeroarvoin seuraavasti 1 = kapea, 2 = kapeahko, 3 = optimaalinen, kämmenen levyinen, 4 = leveähkö, 5 = erittäin leveä. Etuleveydestään suomenvuohi on usein hieman kape-

ampi kuin takaleveydestä. Rungon syvyyttä arvostellaan numeroarvoin seuraavasti 1 = kapea, 2 = kapeahko, 3 = optimaalinen, 4 = hieman syvä, 5 = liian syvä. Rungon syvyys on normaalilla kutulla keskimäärin 33 cm. Rungon syvyys mitataan sään kohdalta. Erityisen paljon syvärunkoisia kuttuja oli isälinjassa 5.

Lihassetare ja pussiutaret yleisiä ongelmia

Utareen tulisi olla tasainen. Jos utare on epämuodostunut tulehduksesta tai tapaturmasta johtuen, voidaan se tarvittaessa jättää kokonaan arvostelematta ja kirjata syy sanallisiin kommentteihin. Yleisiksi ongelmiksi paljastuivat lihasutaret ja pussiutaret, jotka hankaloittavat lypsyä. Etenkin pussiutareita voidaan karsia pois kiinnittämällä huomiota jalostuksessa käytettävien kuttujen vetimien asentoon ja sijaintiin.

Vetimien arvostelussa olennaisinta on vetimien sijainti, asennot ja koko. Lisävetimet ovat ei-toivottu ominaisuus. Olennaisinta on, että lypsimit mahtuvat hyvin kiinnit-

tymään ja pysyvät kiinni. Vedin ei saisi olla niin iso ettei se mahdu nännikuppiin.

Vetimien arvostelussa arvosana 3 on optimaalinen.

Vetimien sijaintia arvosteltaessa pienempi numeroarvo tarkoittaa lähemmäs olevia vetimiä ja suuri numeroarvo kaukana toisistaan tai jopa huonossa asennossa olevia vetimiä.

Vetimien kokoa arvosteltaessa taas pienempi numeroarvo tarkoittaa pieniä vetimiä ja suuri numeroarvo isoja vetimiä.

Utareen maavara, kiinnitys ja keskiside vaikuttavat usein utareen kestävyteen. Maavara kertoo selkeästi sen onko utare liian matalalla. Sen arvostelussa numeroarvoja 4 ja 5 ei ole käytössä, vaan utare on joko optimaalinen (3) tai matala. Hieman kintereen alapuolelle laskeva utare saa arvosanan 2. Jos utare on niin matala, että se haittaa lypsyä, se saa arvosanaksi 1.

Heikko kiinnitys aiheuttaa pisanan mallisen utareen, joka tekee matalan maavaran. Maavaran parantamiseksi pitäisikin kiinnittää huomiota kiinnityksiin. Etenkin etukiinnitykset ovat suomenvuohella usein heikot. Isälinjassa 6 oli selvästi eniten huonoja utareen kiinnityksiä.

Keskide jakaa utareen kahteen lohkokoon. Sen ei kuitenkaan haluta tekevän utareesta kahta maitosäiliötä. Optimaalinen keskide näkyy ja on tunnusteltaessa selvästi huomattavissa. Eniten optimaalisia utareita oli isälinjassa 1.

Lypsyominaisuudet ja lypsettävyys arvostellaan tuottajaa/omistajaa haastatteleamalla. Lypsettävyydeltään herkkä kuttu saa arvosanan 1, normaali lypsettävyydeltään 2 ja arvosanan 3 saa hidaslypsyinen kuttu,

Maavara on riittävä kun kämmen mahtuu hyvin vaaka-asennossa alle.

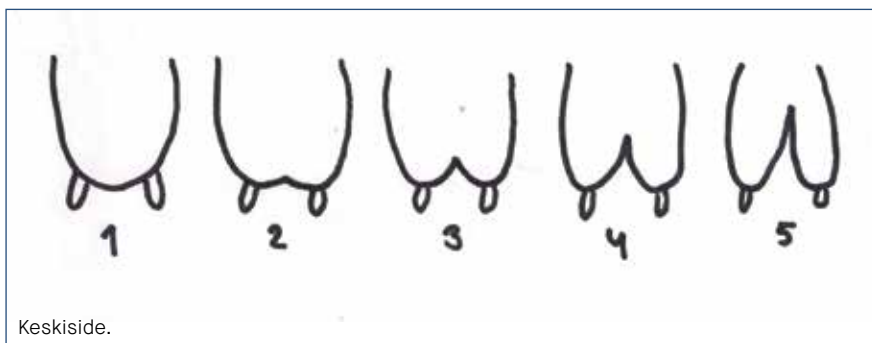
jonka lypsy kestää yli 10 minuuttia.

Luonteeltaan suomenvuoheet ovat pääasiassa uteliaita ja helppoja käsitellä. Jos vuohi on luonteeltaan arka se saa arvosanan 1 ja jos se on kiukkuinen, hankala käsitellä tai aggressiivinen se saa arvosanan 3.

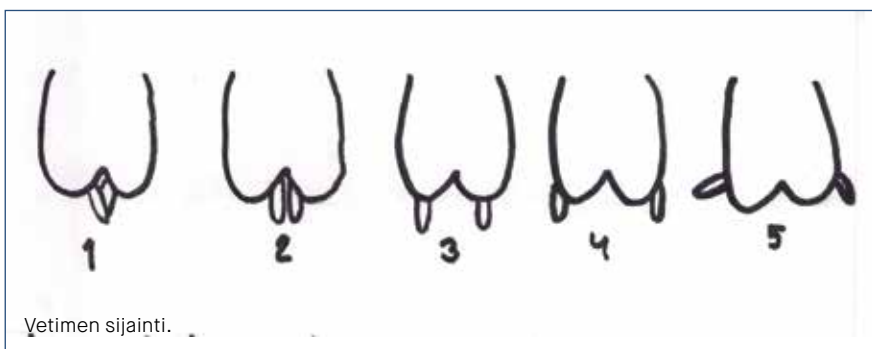
Arvosteluja on ollut mukavan antoisaa tehdä. Työn tekeminen vaatii paljon suunnittelua, mutta nyt pohja on valmiina. Tästä eteenpäin arvostelukaavoja kehitetään vielä keväällä lisää suomenvuohien kasvattajien kanssa suomenvuohelle optimaaliseksi.

Toivottavasti rakennearvostelusta muodostuu hyvä työkalu jalostuseläimien valitsemiseen maidon tuotoseurannan rinnalle. On tärkeää, että arvosteluista on tietty skaalalla soveltuvuus ja kaikkien arvosteluja tekevien näkemys on yhteneväinen, jotta tulokset ovat keskenään vertailukelpoisia.

Opinnäytetyö aiheesta löytyy Theseuksesta nimellä "Suomenvuohen rakenne ja rakennearvostelut". Linkki työhön on: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202012229883>

Keskiside.

Vetimen sijainti.

Optimaalinen utare.

VUOHET VALLOITTIVAT nuoren tuotta

Kurjensuon vuohitilaa Pöytyällä luotsaava Julia Puisto tähtää 300 lypsävään suomenvuoheseen.

KIRJOITTAJA JA KUVAAJA
Terhi Torikka

– **PÄIVÄÄKÄÄN EN OLE KATUNUT**, vakuuttaa **Julia Puisto** katsellen vuohikatrastaan onnellisena.

Kotitila Pöytyän Kumilassa siirtyi sukupolvenvaihdoksessa Puistolle vuonna 2018. Silloin tilalla oli vielä sikoja, mutta juuri eläintenhoitajaksi valmistunut Julia halusi vaihtaa tuotantosunnaksi vuohet.

– Olen aina pitänyt vuohista. Meillä oli lapsuudessani noin 20 kutun katras, joita lypsettiin. Opinnoissakin halusin suuntautua vuohiin, mutta oppia niistä oli niukasti tarjolla, Puisto kertoo.

Häntä viehättää vuohissa niiden luonne ja lampaita hiljaisempi ääni. Samalla ne ovat lemmikkiä pienempiä, ja helpompia käsitellä.

– Mutta fiksuja ne ovat, oppivat avaamaan esimerkiksi pultteja.

Puisto kertoo, että voisi istua karsinassa vuohien seurassa vaikka kuin pitkään.

– Ihania eläimiä.

Sikalasta muotoutui melko pienillä muutoksilla karsinoita yhdistellen vuohela.

– Kuljin täällä eläinsuojelulaki kädessä tarkistamassa, että kaikki ehdot varmasti täyttyvät, eikä mistään tule sanomista.

Kutut on jaettu 50 eläimen ryhmiin, joissa ne otetaan sikalan entiseen pihattoon rakennetulle lypsyasemalle ryhmä kerrallaan. Käytettyinä hankitulla lypsyasemalla on paikkoja 50.

– Sen löytäminen oli kuin lottovoitto. Aiemmin lypsimme vuohet yksittäin kannukoneella, Puisto kertoo.

Vuohet kiipeilevät mielellään entisten sikakarsinoiden betonisten aitaosien päällä. Kesällä tilalle on tarkoitus rakentaa ulkotarha läheiseen pian kaadettavaan metsään. Näin kutut voisivat ulkoilla lypsyjen välisen ajan. Yöksi niitä ei uskalla jättää ulos, sillä alueella liikkuu paljon susia.

Kaikki tilan vuohet ovat suomenvuohia. Tavoitteena on kasvattaa eläinmäärä noin 300 kuttuun.

jan ja entisen sikalan

Ainoastaan suomenvuohia

Aloittaessaan Puisto keräsi vuohia 2–10 kutun ryhmissä eri puolilta Suomea. Kahdelta ammattilalta hän sai ostaa muutaman kymmenen kutun ryhmät laumaa kasvatamaan. Kaikki ovat suomenvuohia, sillä Puisto haluaa vaalia alkuperäisrotua.

Nyt kuttuja on koossa noin 200 ja lypsissä suunnilleen sata. Tänä keväänä kaikkien odotetaan kilistelevän, jonka jälkeen lypsävien määrä tuplaantuu. Kilit vieroitetaan emoistaan kahden kuukauden iässä.

– Kun kaikkia nyt tiineitä päästään lypsämään, maitoa riittää meijerin tavoitteeseen talvellakin. Tänä talvena jouduin laittamaan kutut talveksi umpeen, koska sadan kutun talvella laskenut maitotuotos ei riittänyt Juustoportin alarajaan, joka on noin 300 litraa per hakukerta.

Taloudellisesti tilanne on ikävä, sillä talvella maidon litrahinta on tuotosten hiipumisen vuoksi parempi kuin kesällä.

Haaveissa on kehittää maidosta myös omia tuotteita.

Maito Juustoportille

Puisto on Juustoportin sopimustuottaja. Maidon keräily tilalta alkoi viime vuoden kesäkuussa. Sitä ennen maito oli lypsettävä viemäriin, mikä tuntui pahalta.

– Teimme juustoa, toffea ja jäätelöä, mutta silti maitoa meni hukkaankin.

Tavoitteena on kasvattaa määrä lopulta noin 300 kuttuun, joka on sopiva määrä nykyisiin tiloihin. Sen jälkeen laumassa

on mahdollista tehdä nykyistä enemmän eläinvalintaa. Nyt lypsettävien keskituotos on noin kaksi litraa päivässä ja joukossa on kuttuja, jotka lypsävät alle litran.

Haaveissa on jonain päivänä kehittää maidosta myös omia tuotteita, mutta sen aika ei ole vielä.

22-vuotias Puisto hoitaa tilaa ja vuohia yksin. Yrittäjäpuoliso ehtii avuksi silloin tällöin. Peltotyöt ovat tuttuja jo ajalta ennen sukupolvenvaihdosta ja oppia lypsämisestä kertyi eläinhoitajaopinnoissa, vaikka siellä lypsettiinkin lehmii vuohien sijaan. Vuohien lypsyn Puisto on opetellut itse.

– Minulle ei ole ongelma, vaikka viikonloppunakin on lähdettävä aikaisin töihin. Onhan elämä aika erilaista kuin joillakin

Onhan elämä aika erilaista kuin joillakin muilla samanikäisillä.

muilla samanikäisillä. Vaikka olisinkin ollut illalla myöhään jossain, aamulla tullaan silti tänne, eikä se haittaa.

Lomittajan löytäminen vuohitilalle on ollut hankalaa, mutta tilanne alkaa kohentua.

Puisto kiittelee kollegoita saamastaan tuesta, jonka ansiosta myös siitospukkien löytäminen on ollut melko helppoa.

– Yhteistyö on ollut hyvää, ja kaikki ovat olleet tosi avuliaita.

Vanhasta sikalasta saatiin melko pienillä muutoksilla toimiva vuohela.

KURJENSUON VUOHITILA, PÖYTYÄ

Yrittäjä Julia Puisto

Sukupolvenvaihdos vuonna 2018

Vuohela remontoitu entisestä sikalasta

Juustoportin sopimustuottaja

Lypsissä vajaa 200 kuttua, tavoite 300 lypsävää

Seuraa somessa:

@kurjensuon_vuohitila

#kurjensuonvuohitila

Kesä Åken, Algothin ja Iorin kanssa

KIRJOITTAJAT JA KUVAAJAT

Tero ja Nora Tankka

Asumme saaristossa, ja mietimme että olisi kiva ottaa esimerkiksi lampaita kesäksi meille asumaan. Jostain syystä lammassuunnitelmat vaihtui vuohisuunnitelmiksi (suurin syy siihen oli varmasti hauskat videot vuohista instagramissa).

Meillä ei ollut kokemusta vuohista ennestään, yllättävän vaikea oli löytää tietoa. Vuohilla on huono maine, ja usein tuli vastaan miten vaikeaa vuohien hoito on sekä vaikea luonne – oli mainittu että pitää olla hyvä huumorintaju ja pitkät hermot jos ottaa vuohia. Päätettiin että annetaan näille ”vaikeille” eläimille mahdollisuus, ei kai se nyt niin vaikeaa voi olla, antaa niille ruokaa ja katsoa että niillä on kaikki hyvin, nehän on tuotantoeläimiä eikä me kiinnynyt niihin, syksyllä saavat lähteä siten vuohien taivaaseen. (huomasimme nopeasti, miten väärässä olimmekaan, mutta positiivisella tavalla).

Talkoot pystyyn ja rakennettiin pieni talo, noin 6 neliömetriä, jossa oli nukkumahylly ja aitaus joka oli yli tuhat neliötä.

2020 toukokuussa meille muutti 3 pikkukaveria. 3 leikattua kiliä nimiltään **Algoth**, **Åke** ja **Ior Bock**. Pojat oli reilun 4 viikon ikäisiä kun muutivat meille. Automatalla olivat hyvin pelokkaita ja hiljaisia mutta heti kun tultiin kotiin, uteliaasti ja iloisesti alkoivat tutkia uutta ympäristöään ja leikkiratoja jotka olimme rakentaneet leveistä lankuista.

Åke ja Algoth luottivat meihin heti alusta ja tulivat mahdollisimman usein syliin, Ior oli muutaman päivän hieman arka ja skeptinen meitä kohtaan mutta pikkuhiljaa alkoi luottaa meihin. Melko nopeasti huomasimme että niillä kaikilla kolmella oli eri luonteenpiirteet.

Ior: porukan pomo joka sai muut tottelemaan, jääräpäinen, esitti olevansa kova jätkä mutta oikeasti oli herkkä ja halusi yhtä paljon läheisyyttä kuin muutkin. Ruokailun aikana yritti syödä muidenkin ruoat, hotkittuaan omansa.

Åke: hassuttelija. Yleensä kun jotain oli tapahtunut, oli Åke aina osallisena, niin hyvässä kun pahassa – jatkuvasti vauhti päällä.

Algoth: rauhallinen ja hyvin käyttäytyvä

poika, joka aina kiltisti odotti omaa vuoroaan eikä keksinyt mitään jekkuja meille. Lauman älykkään.

Veneilyä ja mökkeilyä

Jo toisena päivänä otimme pojat mukaan veneeseen ja mökille lyhyen venematkan päähän. Ne oli innoissaan, hyppivät ja leikkivät kalliolla ja metsässä.

Algoth meni vahingossa liian lähellä vesirajaa liukkaalla kalliolla ja joutui hieman kokemaan merta sorkillaan, mutta pääsi

heti ylös sieltä itse, sen jälkeen ei enää mennyt liian lähelle vettä.

Päiväunet nukuttiin kalliolla nauttien auringosta.

Kukkien, yrttien yms. kasvattamisen sai unohtaa siltä kesältä. Pojat olivat vikkeliä, sekunnissa joka paikassa, milloin saunassa, milloin mökissä, milloin pöydällä.

Saarella viihtyivät hyvin, jossa saivat olla enimmäkseen vapaana, toki piti vahtia koko ajan mitä ne touhuavat, kunnes yöksi pääsivät liiteriin, siellä oli oma nukkumahylly ja ympärillä aitaus.

Nopeasti huomasimme että ”vaikeat” pojat olivat valloittaneet sydämemme ja vietimme niiden kanssa paljon aikaa – heistä oli tullut meille tärkeimmät tyypit.

Kävelyllä mentiin joka päivä metsään tai rantaan, kaulapantaa ja flexiä käyttäen, metsässä saivat olla vapaana. Seurasivat meitä joka paikkaan eivätkä yrittäneet lähteä karkuun, pihlajalehdet olivat suurta herkkua.

Syksyllä kun mustikat olivat kypsiä, söivät niitä taukoamatta, mieluummin kädestä tarjottuna nenän eteen vaikka osasivat itsekin niitä poimia.

Pojat oli erittäin uteliaita, sosiaalisia ja fiksuja, reagoivat omaan nimeensä, oppivat lähtemään lenkille kun laitetaan kaulapanta – oppivat myös pyynnöstä antamaan sorkkaa!!

Vuohilla on kova karkurimaine mutta ainoastaan kerran Åke (tietysti) pääsi karkaamaan. Jäi mysteeriksi miten se onnistui, mutta näitisti se jäi pihapiiriimme määkimään. Ahneus ruoan perään on omaa luokkaansa!

Yöksi laitettiin pojat nukkumaan omaan taloonsa, ovi kiinni. Tämä oli varotoimi merikotkien ja kettujen takia, ettei käy hassusti. Aamulla herättäessämme päästettiin pojat ulos. Joka aamu tulivat yhtä iloisina, saaden aamumaidon ja myöhemmin rehun.

Alkoi taas vauhdikas päivä. Sadepäivät pysyttiin visusti kopissa.

Toki olivat myös kolmistaan kun ei oltu kotona, pärjäten hyvin. Ei ikinä olisi voinut kuvitella miten tärkeitä niistä tuli meille ja halusimme viettää kaiken ajan niiden kanssa. Sahasimme tontilta pihlajaa poikien ruoaksi. Metsälentkien lisäksi kävimme retkillä saarissa. Pojat olivat aina todella innoissaan veneeseen ja saareen päästessä, opimme vasta myöhemmin että pitää mennä heti mökille tullessa metsälentkille

syömään vadelmanlehtiä, jolloin jätkät rauhoittuivat – muuten meno oli aivan holtitonta!

Asiaa eläinlääkärille

Sitten tuli rankempi ajankohta meille täysin yllättäen. Huomasimme Algothin olevan ja kävelevän oudosti, luullen että se on tippunut jostain ja loukannut hieman takapäänsä.

Pari päivää myöhemmin Algoth alkoi olla hieman poissaoleva ja omissa maailmoissaan ajoittain. Välillä ihan normaali ja sitten taas yhtäkkiä jäi johonkin tuijotamaan.

Parissa tunnissa tästä tilanteesta tilanne huonontui hyvin nopeasti, seiso vain, tuijotti eikä saanut enää kontaktia häneen.

Kukapa nyt sairastuisi arkipäivänä päiväsaikaan, kun eläinlääkäri on helposti tavoitettavissa? Ei myöskään Algoth, olihan perjantai-ilta.

Otettiin yhteyttä kunnalliseen päivystävään eläinlääkäriin tuotantoeläimille. Lääkäri kyseli tarkasti Algothin oireista ja pitkän keskustelun jälkeen tultiin siihen tulokseen että seurataan tilannetta yön yli.

Ei mennyt monta minuuttia niin lääkäri jo soitti takaisin ja halusi että mitataan vielä Algothin lämpö. Mitä? Lämpö? Millä mitarilla? Mistä?

Hän selitti että kuumemittarilla mitataan, peräaukosta. Algothilla oli kuumetta ja sen perusteella lääkäri halusi nähdä hänet.

Algoth autoon, ajettiin noin 70 km saaristosta Sipooseen, perillä kilipoika oli edelleen täysin poissaoleva ja ajoittain huusi. Lääkäri tutki perusteellisesti ja päätti pistää B-vitamiinia ja määräsi antibioottia. Tässä vaiheessa alkoi myös hampaiden narskuttaminen.

Saatiin pari ruiskua antibioottia mukaan kotiin. Listeriaepäily diagnosoitiin, vaikka tietyt oireet puuttuivat. Lääkäri asiallisesti myös kertoi ettei tilanne välttämättä lopu hyvin. Koko ajomatkan kotiin Algoth huusi täyttä huutoa (kipu/aivohuuto) ja kiersi kehää takakontissa, eikä häneen saatu edelleenkään kontaktia. (Myöhemmin selvisi että nämä klassiset oireet jotka alkoivat kotimatalla liittyvät vahvasti listeriaan ja harva enää selviää siinä tilanteessa).

Kello 03 yöllä tultiin kotiin ja kannettiin hänet autosta aitaukseen koska ei itse enää ymmärtänyt kävellä.

Ior ja Åke olivat hyvin ihmeissään kun tultiin takaisin ja velipoika vaan huusi, olivat koko ajan lähellä ja seurasivat tilannetta mutta eivät kertaakaan tulleet häiritsemään Algothia.

Elämämme pahin yö oli meneillään, jatkuen aamuun asti. Algoth huusi ja kiersi kehää läpi yön ja hakkasi päätä seinään, yritimme ottaa sitä syliin mutta hän ei pysynyt rauhoittumaan.

Vietettiin koko yö poikien kanssa ja tilanne alkoi näyttää tosi huonolta. Mietittiin miten kauan Algoth enää jaksaa taistella, mutta aamulla pikkuhiljaa huuto loppui edes minuutiksi silloin tällöin.

Lääkäri soitti heti aamulla ja kyseli vointia. Kuullessaan että Algoth on vielä mukana ja vointi vähän parantunut hän päätti että tuplataan antibioottipistikset.

Toivonkipinä oli syntynyt, pienillä askelilla Algothin toipuminen alkoi. Lääkäri soitti joka päivä lähes viikon ajan ja seurasi Algothin vointia.

Lopuksi kolmesta antibioottiruiskeesta tuli 15 antibioottiruisketta, B-vitamiiniliuosta, ripulilääkettä ja elektrolyyttejä.

Aloitimme uudestaan maidon juottamisen, että Algoth saisi energiaa.

Vähän kerrallaan Algoth piristyi. Alussa oli vaikeuksia tasapainon kanssa ja liikkuminen hankalaa, enimmäkseen leväten. Monien kyyneleiden jälkeen saatiin meidän Algoth takaisin ja hän selvisi ilman mitään pysyviä vammoja. Tuhannet kiitokset erittäin hyvälle lääkäriille joka otti Algothin oireet tosissaan ja aidosti teki kaikkensa että Algoth selvisi.

Listeria on bakteeri joka voi aiheuttaa mm. aivotulehduksen. Algothin selkäoireet olivat neurologisia, halvausoireita. Oireisiin pitää reagoida heti!

Syksyn tullen

Kesä jatkui poikien kanssa ja alkoi tulla pelko että syksy on kohta tulossa. Yksi asia

oli varma (taisi olla jo varma ekasta päivästä lähtien) että nämä huippupojat jatkavat elämäänsä, muita vaihtoehtoja ei ole!!!

Meillä ei valitettavasti ollut mahdollisuutta pitää niitä, eikä lämmintä tilaa. Löydettiin kuitenkin niille hyvä koti missä nyt asuvat ja voivat hyvin.

Käymme moikkaamassa poikia aika usein ja yhtä iloisesti tulevat edelleen vastaan joka kerta, selvästi tunnistaen meidät ja tulemalla syliin.

Saatiin viettää mahtavan kesän poikien kanssa. Ne oli pieniä palleroita tullessaan toukokuussa ja syyskuussa muuttaessaan maalle, yli 30-kiloisia nuorvuohia sarvineen. Niiden kanssa oli todella hauskaa ja jossain määrin pojat tulivat meille jopa liian tärkeiksi ja huoli niistä kasvoi suureksi (varsinkin Algothin sairastumisen jälkeen).

Vaikka oli paras kesä ikinä, niin pitää muistaa että vuohet tarvitsevat paljon seuraa ja aktiviteetteja, kuin koirat. Vuohi on laumaeläin, aina yhdessä ja näkee myös ihmiset laumana. Kolme oli meille oikea lauman määrä ja seuraksi myös toisilleen.

Ovat hyvin vikkeliä ja uteliaita, aina auttamassa sinua niin kopin siivouksessa kun kahvin juomisessa, mukana minne ikinä menetkin. Parhaat neuvot ruoasta ja muusta hoidosta saatiin vuohitilalta josta pojat ostettiin.

Muistakaa, että vuohet elävät yli kymmenvuotiaiksi, niihin pitää sitoutua.

SUOMEN VUOHIIHDISTYS

kokoontui etänä vuosikokoukseen

Suomen Vuohiyhdistys Ry:n vuosikokous pidettiin 19.2.2021 etäyhteyden välityksellä. Enimmillään linjoilla oli väkeä 24 henkilö, eli todella mukavasti. Ennen varsinaista kokousta kuultiin Juustoportti Oy:n, Pientuottajatukun sekä Saloniemen Juustolan puheenvuorot vuohituotteiden markkinatilanteesta Suomessa.

KIRJOITTAJA

Jonna Ukkola

Suomen Vuohiyhdistys pj.
Vuohitilallinen

Juustoportti tuo uuden vuohenmaitotuotteen markkinoille

Juustoportti Oy:n tervehdyksen kokoukseen toi toimitusjohtaja **Timo Keski-Kasari**. Juustoportti kerää huomattavan määrän maitoa Suomen mittakaavassa ja on myös merkittävä vuohenmaidon jalostaja, vaikka vuohenmaitosektori muihin tuotteisiin nähden on todella pieni kansallisilla markkinoilla. Vuohenmaidon tuotanto Suomessa sekä sen jalostusmäärät ovat kuitenkin nousseet huomattavasti 2000-luvun alusta alkaen.

COVID-19 pandemia on vaikuttanut paljon vuohenmaitotuotteiden myyntiin, kun ravintola ja risteilytoiminta ovat olleet rajattuina tai suljettuina koko Euroopassa. Tuotekehittelyä on kuitenkin tehty paljon, jotta uusia myyntikanavia syntyisi tulevaisuudessa niin kotimaan markkinoille kuin vientiin. Juustoportti julkaisi viime kesänä Luomu Vuohenmaidon, ja lisää uutuuksia on tulossa vuoden 2021 keväällä.

Keskustelussa nostettiin esille myös maitoon liittyvä eettinen ja ekologinen keskustelu, joka tällä hetkellä pyörii voimakkaasti lehmänmaidon ympärillä. Vuohenmaidosta puhuttaessa ei voi olla miettimättä vuohenlihaa, sekä siihen liittyvää problematiikkaa. Onneksi joukko aktiivisia toimijoita pyrkii löytämään toiminta edellytyksiä koko vuohenlihaketjulle. Pandemian päätyttyä pystymme jälleen toimimaan tutummissa ympäristössä ja toivomme aikojen jälleen parantuvan.

Pientuottajatukku viljelijän asialla

Pientuottajatukun tervehdyksen kokoukseen toi **Christos Granqvist**. Helsingissä Sörnäisten tukkutorilla on myymälä, joka tunnetaan paremmin Kotitilana ja on suuri osa Pientuottajatukun toimintaa. Pientuottajatukku myy tällä hetkellä maatilallisten tuottamia tuotteita suoraan Kotitilan myymälästä, verkkokaupasta sekä kohtapuoliin myös omasta ravintolasta Tampereelta, kunhan koronarajoitukset hiukan hellittävät. Pientuottajatukun kautta maatilojen tuottamat tuotteet ovat keskitetysti tarjolla niin kuluttajille kuin ravintoloille ja myös kuljetuspalvelua on saatavilla.

Valikoima onkin todella laaja ja vuohialaan Pientuottajatukku liittyy voimakkaasti vuohenlihan markkinoinnin kautta. Vuohenlihaa on myyty tukun ja Kotitilan myymälän kautta Helsingissä lokakuusta 2020, joten matka vuohenlihan markkinoinnissa on vielä varsin alkumetreillä. Tavoitteena on saavuttaa vuohenlihalle tunnettavuutta ja brändätä se premium lihaksi, johon kannattaa tutustua. Alku onkin ollut lupaavaa, kun liha on myynyt suhteellisen hyvin niin kuluttajille kuin ravintoloillekin. Helsingissä vuohenliha on löytynyt jo kolmen ravintolan ruokalistoilta.

Vuohenlihan markkina ei silti ole helppo edes pääkaupunkiseudulla, vaikka potentiaalista asiakaskuntaa on paljon. Christos uskoo vuohenlihan menekkiin, kunhan pandemian aiheuttamista rajoituksista päästään eteenpäin. Tulevaisuudessa voisi olla tilaa myös uusille vuohenlihan tuottajille, jotta kysyntään pystyttäisiin vastaamaan paremmin.

Sisukkaudella kohti uusia tuotteita ja toimintatapoja

Riitta Saloniemi Saloniemen Juustolasta kertoi kokousväelle tervehdyksen pientuottajan ja -jalostajan näkökulmasta näin korona-aikana. Saloniemen Juustolassa kaikki tuotteet valmistetaan omalla tilalla tuotetuista raaka-aineista ja valikoima on viimeisen vuoden aikana lisääntynyt juustoista saippuoihin.

Tilan toiminta on muuttunut voimakkaasti viimeisen 20 vuoden aikana. Vuohia otettiin ensin laiduntamaan rantalaitumia ja joutomaita. Ensimmäisten vuohenjuustojen tekeminen ja markkinointikaan ei ollut ihan helppoa, mutta kaikista alkuvaikeuksista on päästy eteenpäin sisukkaudella ja väsymättömällä yrittämisellä. Haasteel-

lista pienmeijerin ja maatilan toiminnan yhdistämisessä on yrittäjän ajan käyttö ja arjen yllätysmomentit. Koronapandemia on vaikeuttanut myös pientuottajien tuotteiden markkinointia ravintoloiden kiinnityksen vuoksi. Avuksi Saloniemessä kehitettiin verkkokauppa ja harjoiteltiin viileän kuljetuksen vaativien tuotteiden myyntiä verkkokaupan kautta. Arki on siis jatkuvaa kehittämistä sekä uuden oppimista.

Geenivaraohjelma suojelee suomenvuotta

Juha Kantanen Luonnonvarakeskuksesta päivitti kokousväen tietämystä vuohiin liittyvistä toimenpiteistä, joita on kirjattu Suomen maa-, metsä- ja kalatalouden kansallisessa geenivaraohjelmassa, ja niiden etenemisestä. Suunnitelmia suomenvuohipukkien keinosiemennysannosten otosta on tehty ja alkuperäisrotua pitäviin vuohitiloihin on oltu yhteydessä. Samanaikaisesti Luke tekee eläingenivarojen suhteen töitä myös suomenlampaan kanssa, eli kaksi projektia kulkee rinnakkain.

Kansallisen geenivaraohjelman tarkoituksena on suojella perinnöllistä monimuotoisuutta Suomen alkuperäisroduiksi luokitelluilla kotieläimillä. Kansalliseen geenivaraohjelmaan kuuluvat kotieläinten lisäksi kalat, metsäpuut ja viljely- ja puutarhakasvit. Onnistuneita keinosiemennysannosten keräyksiä on tehty muun muassa jo suomenhevosella, josta on olemassa ajantasainen luettelo annosten määristä ja mistä oriista annokset on kerätty. Suomenlampaan kohdalla on tehty jonkin verran myös alkioituotantoa ("koeputkialkioita").

Suomenvuohen kanssa projekti on tarkeitus aloittaa käytännössä 2021. Kerättyjä annoksia voidaan tulevaisuudessa käyttää tilanteissa, joissa liiallinen sukusiitos uhkaa suomenvuohipopulaatiota. Geenipanosta voidaan silloin palauttaa keinosiemennysannosten muodossa geenejä elossa olevaan suomenvuohikantaan. Projekti on todella tärkeä suomenvuohi kannan ylläpitämiseksi myös tulevaisuudessa

Suomen Vuohiyhdistyksen hallituksen kokoonpanossa muutoksia

Varsinaisessa Suomen Vuohiyhdistyksen kokouksessa käytiin läpi sääntömääräiset asiat ja henkilövalinnat. Hallituksen kokoonpano uusiutui hieman, kun pitkään ja ansiokkaina vaikuttajina yhdistyksessä toimineet **Milla Alanco-Ollqvist** ja **Miina**

Kilien keskiruhopainot ylittävät palkkiorajan

Kilien, eli alle 12 kuukauden ikäisten vuohien, teurasruhojen keskipaino oli viime vuonna 11,4 kiloa. Vuonna 2019 kilien teurasruhot painoivat keskimäärin 12,8 kiloa.

TIEDOT ovat peräisin Luonnonvarakeskuksen tilastopalvelusta, jonka tiedot perustuvat Ruokaviraston Lammis- ja vuohirekisteriin.

Euroopan unionin karitsan ja kilinlaatu-palkkiota maksetaan koko maassa ja se myönnetään teurastetulle kilille mikäli ruhopaino on yli 10 kiloa, teurastetulla eläimellä on ikää alle 12 kuukautta ja ruho hyväksytään elintarvikekäyttöön. Kilit eivät käytännössä saa juurikaan muita tukia, koska niiden eläinyksikkökerroin on verrattain pieni. Kilejä pitäisi siis olla todella paljon, jotta peltojen kautta maksettavia kotieläintilan lisäjä saadaan. Eläinten hyvinvointikorvausta voi myös saada kileille, mutta siinäkin summat jäävät varsin pieniksi pienen eläinyksikkökertoimen vuoksi.

Vuosi	Eläinryhmä	Lukumäärä (kpl)	Ruhopainot yhteensä (kg)	Ruhopaino keskimäärin (kg)
2019	Kilit (alle 12 kk)	449	5747	12,8
2019	Muut vuohet (12 kk ja yli)	316	5576	17,6
2020	Kilit (alle 12 kk)	352	4023	11,4
2020	Muut vuohet (12 kk ja yli)	348	6371	18,3

Kilin laatu-palkkio on siis vuohenlihan tuotannossa todella tärkeässä roolissa.

Tilastojen valossa keskimääräinen ruho ylittää kilipalkkion alarajan, mikä kannustaa kilien kasvatukseen jatkossakin. Kilien kasvatuksessa yksi tärkeimmistä kustannustekijöistä on kasvatusaika, koska mitä kauemmin kilit ovat tilalla kasvatettavana, sitä enemmän kuluu työaikaa ja rehuja. Tilastot osoittavat, että palkkioraja on täysin mahdollista saavuttaa annettussa ajassa. Ruhopainojen vaihtelu on kuitenkin suuri, 4-23 kiloa Luken tietojen mukaan. Voidaan olettaa, että ruhopainojen suuri vaihtelu osittain selittyy teurastettujen kilien eri iällä.

Vähemmän kilejä teuraaksi

Jos verrataan vuosia 2019 ja 2020, viime vuonna meni lähes sata kilää vähemmän teuraaksi kuin edellisellä vuonna. Viimeisten kahden vuoden aikana kilien kasvatus ei ole siis noussut tuotantosuuntana teurasmääriä tarkasteltaessa. Samaan aikaan vanhempien vuohien eli poistokuttujen ja yli 12 kuukautta vanhojen pukkien teurasmäärät nousivat hieman. Vanhempien vuohien keskimääräinen teuraspaino oli viime vuonna 18,3 kiloa ja vuonna 2019 17,6 kiloa.

Jonna Ukkola ja Anna Kujala

Huittinen jäivät pois hallitustyöstä. Hallituksen varajäsenistä pois jäi **Julia Puisto**. Uusina henkilöinä hallitukseen valittiin ProAgriasta **Sanni Nikkola** ja Jokiniemen Kartanosta **Hannele Ulvo**. Täysin uutena jäsenenä valittiin **Tuija Aronvirta** hallituksen varajäseneksi. Varsinaisina hallituksen jäseninä jatkavat **Erkki Väisänen**, **Marko Pentinmäki**, **Markus Koivisto**, **Riitta Saloniemi**, **Elisa Ahtiainen**, **Sanski Matikainen** ja **Jonna Ukkola**. Varajäseninä ovat Tuija Aronvirran lisäksi **Carin Grotenfelt** sekä **Anna-Kaisa Niemi**. Näin yhdistyksessä hallituksessa vaikuttaa varsin monipuolinen joukko vuohialan osaajia.

Toimintasuunnitelman mukaisesti vuonna 2021 on luvassa mielenkiintoisia juttua Lammas- ja vuohilehteen, yhdistys on aktiivisesti mukana CAP2027 uudistuksessa pienmärehitjäsektorilla, vuohikalenteri 2022 ilmestyy syksyllä 2021, yhdistyksen vuohialan strategiaa uudistetaan ja saatetaan kaikkien luettavaksi eri foorumeille. Kare2020-hanke puhutti myös kokousyleisöä ja Vuohiyhdistys on ollut mukana kehittämässä uutta ohjelmistoa väistyvän WebVuohen tilalle. Uusi kantakirjaohjelmisto olisi alustavien tietojen mukaan käytössä syksyllä 2021.

COVID-19 pandemiasta huolimatta vuohialalla puhaltavat positiiviset tuulet. Uusia tuotteita on tulossa meijeripuolelta, vuohenlihaan panostetaan markkinoinnilla ja tuotteistamalla, yhdistys kehittää toimintaa strategian muodossa ja uusi NettiKatrass

ohjelmisto avautuu käyttäjille loppuvuodesta 2021. Tiloilla eläintenhoito ja toimintatapojen kehittäminen jatkuu hyväksi havaituissa Neuvo -pienryhmissä. Vuohiala kehittyy ja on mukana tulevaisuuden muutoksissa.

SUOMEN VUOHIIHDISTYKSEN HALLITUS 2021

Puheenjohtaja
Jonna Ukkola, Loppi
0407573757, jonna.ukkola@outlook.com

Elisa Ahtiainen, Jaala
0401986099,
pukkijaporkkana@gmail.com

Varapuheenjohtaja
Riitta Saloniemi, Laitila
040 557 3544, rj.saloniemi@lailanet.fi

Marko Pentinmäki, Jalasjärvi
0505828805, marko.pentinmaki@nic.fi

Sihteeri, rahastonhoitaja
Markus Koivisto, Kihniö
0504635354, koiviston.tila@hotmail.com

Hannele Ulvo, Loviisa
0405758517, hannele.ulvo@gmail.com

Muu hallitus
Sanni Nikkola,
Pro Agria Etelä-Pohjanmaa
sanni.nikkola@proagria.fi

Sanski Matikainen, Puumala
050 553 9698,
sanski@rukkijarautapata.com

Erkki Väisänen,
Keikyä MTK:n edustaja
0400 722 027, ervaisan@gmail.com

Varajäsenet;
Carin Grotenfelt, Juva
Anna-Kaisa Niemi, Kurikka
Tuija Aronvirta, Keuruu

Vuohiyhdistyksen oma sähköposti:
vuohiyhdistys@hotmail.com

AIDAN TOISELTA PUOLEN

Lammas- ja vuohiaiheisia kuulumisia maailmalta

Koonnut **Silja Alamikkotervo**

AUSTRALIA MAAILMAN SUURIN VUOHENLIHAN VIENTIMAA

AUSTRALIA on pitänyt pintansa maailman suurimpana vuohenlihan vientimaana, vaikka maan lihantuotantomäärät ovatkin laskeneet jo kolmatta vuotta peräkkäin. Meat & Livestock Australian mukaan vuohenlihan viennin arvo oli viime vuonna 94,4 miljoonaa euroa (A\$ 145,5 milj.). Vuohenlihaa tuotettiin maassa vuonna 2020 yhteensä 16 357 tonnia ruhopainossa mitattuna ja siitä meni vientiin 95 %. Yli puolet lihasta vietiin USA:an, mutta myös Taiwan, Etelä-Korea, Trinidad ja Tobago sekä Kanada olivat merkittäviä.

Sheep central 03/2021

ELOPAINOLLA EI VAIKUTUSTA PUKKIKILIJEN LIHAN LAATUOMINAISUUKSIIN

AUSTRALIASSA tehdyn tutkimuksen mukaan rangeland-rotuisten pukkien lihan laatua kuvaavien ominaisuuksien havaittiin olevan samanlaiset huolimatta siitä, minkä painoisena pukkikili oli teurastettu. Tutkittujen pukkikilien elopainot teurastushetkellä vaihtelivat 24 kg ja 34 kg välillä. Lihan laatuominaisuuksia tutkittiin ulkofileestä sekä paistista. Painolla ei huomattu olevan vaikutusta eri ruhonosien osuuksiin koko ruhopainosta, lihan väriin, paistohävikkiin, pH:n, leikkuuvasteeseen (WBSF) eikä kokonaisrasva- tai tuhkapitoisuuteen. Elopainon huomattiin vaikuttavan ei-lihan laatuun vaikuttaviin ominaisuuksiin, joita olivat ruhopaino, sisäelinten paino, ulkofileen kosteus- ja proteiinipitoisuus sekä paistin proteiinipitoisuus. Painavammilla pukkikileillä oli enemmän sisäelinrasvaa, mutta tutkittujen ruhonosien rasvapitoisuudet olivat sama eri painoisilla pukkikileillä. Tutkimuksessa oli mukana 52 pukkikiliä.

Meat & Livestock Australia 03/2021

KARITSANLIHAN KULUTUS KASVANUT ISO-BRITANNIASSA HUIMASTI

KANTAR-TUTKIMUKSEN uusien lukujen mukaan isobritannialaisten karitsanlihan kulutus on viime vuonna noussut merkittävästi etenkin koronasta johtuvien sulkutilojen aikana. Joulukuun 2020 aikana karitsanlihaa myytiin lähes 80 miljoonalla eurolla, mikä on 14 % enemmän kuin enemmän kuin vuonna 2018 tai 2019. Karitsanlihaa ostavien ihmisten määrä oli joulukuussa 14,6 % korkeampi kuin kahtena aikaisempina vuonna. Erityisen hyvin ovat myyneet pienet palat, joista saa tehtyä helposti aterian pienelle ihmismäärälle. Karitsankyljyksien myynti oli joulukuussa 37 % korkeampi kuin edellisessä vuonna. Myös pihvejä sekä paisteja myytiin ennätysellisen paljon edellisiin vuosiin verrattuna. Yhteensä vuonna 2020 karitsanlihaa myytiin Iso-Britanniassa noin 760 miljoonalla eurolla, mikä on 10,8 % edellistä vuotta enemmän. Erityisen suurta karitsanlihan myynnin kasvu oli pienissä paikallisissa lihakaupoissa. Tilastotietojen perusteella nähtiin myös, että useat uudet ihmisryhmät lisäsivät viime vuonna karitsanlihan kulutusta; nuoret aikuiset, lapsiperheet sekä suuret taloudet.

Agriland 02/2021

UUDEN-SEELANNIN ”KERINTÄOLYMPIALAISET” JOUDUTTIIN PERUMAAN

KORONATILANTEEN takia Mastertonissa Uudessa-Seelannissa vuosittain järjestettävät Golden Shears –”kerintäolympialaiset” jouduttiin perumaan ensimmäistä kertaa sen koko 60-vuotisen historian aikana. Golden Shears -kilpailuihin olisi osallistunut neljän päivän aikana yli 300 kilpailijaa. Kilpailuja pidetään maailman arvostetuimpina kerintäkilpailuina, jonne saapuu kilpailijoita joka puolelta maailmaa.

Golden Shears 02/2021